

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Justina KOKENGAUŽAITĖ
Ekonomikos studijų programos EKM 10 studentė

**GYVENTOJŲ EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS DARBO RINKAI
2003-2011 METAIS SOCIALEKONOMINĖ ANALIZĖ
Magistro darbas**

Šiauliai, 2012

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Justina KOKENGAUŽAITĖ

**GYVENTOJŲ EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS DARBO RINKAI
2003-2011 METAIS SOCIALEKONOMINĖ ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

**Darbo vadovas:
Prof. habil. dr. Algis ŠILEIKA**

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Justina Kokengauzaitė (2012). Gyventojų emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai 2003 – 2011 m. socialekonominė analizė. Ekonomikos magistrantūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas prof. habil. dr. Algis Šileika. Šiaulių universitetas, Ekonomikos katedra. – Šiauliai, 2012 – 118 psl.

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro darbe nagrinėjama emigracijos proceso poveikis darbo rinkai. Teorinėje dalyje pateikiami emigracijos poveikio darbo rinkai teoriniai klausimai, siekiant atskleisti emigracijos proceso sampratą bei klasifikavimą. Taip pat išskiriami pagrindiniai veiksniai, kurie turi įtakos asmenų apsisprendimui emigruoti ir kaip tai paveikia darbo rinką.

Analitinėje magistro darbo dalyje buvo atlikta dinaminė ir struktūrinė emigracijos retrospektyvinė analizė, darbo rinkos rodiklių Lietuvoje ir tikslo šalyse lyginamoji analizė. Susisteminti ir palyginti Lietuvos ir emigracijos tikslo šalių socialekonominiai rodikliai (BVP 1 gyventojui, minimalus ir vidutinis grynasis metinis darbo užmokestis, pragyvenimo išlaidos, socialinės apsaugos išlaidos 1 gyventojui, vidutinė senatvės pensija, gyventojų pajamų nelygybė ir žmogaus socialinė raida). Norint išanalizuoti, kokį poveikį darbo rinkai daro emigracija, buvo atlikta daugialypė regresinė analizė.

Konstruktiviojoje baigiamojo darbo dalyje pateiktos emigracijos proceso prognozės bei emigracijos proceso reguliavimo priemonės. Baigiamojo darbo išvadose pateikti emigracijos poveikio darbo rinkai rezultatai.

Mokslinio tyrimo hipotezė patvirtinama, todėl galima teigti, kad sudaryti emigracijos srautai daro ženklų poveikį darbo jėgai, užimtųjų ir bedarbių skaičiui.

Justina Kokengauzaite. Social economical analysis of a emigration's influence to Lithuanian labor market in 2003 – 2011. Final paper of Master's degree in Economics / Research Advisor Algis Sileika, Siauliai University, Department of Economics - Siauliai, 2012

SUMMARY

The final master's paper analyses emigration's influence to labor market. Theoretical part introduces theoretical questions of emigration's influence to reveal the conception and classification of process of emigration. Also main factors that influent ones decision to emigrate are pointed out together with their influence to labor market.

Analytical part of master's paper shows dynamical and structural retrospective analysis of emigration, comparative analysis of labor market's indexes in Lithuania and countries of emigrational destination. Social economical indexes (GNP per 1 person, minimal and average net annual salary, cost-of-living, expenses of social security per 1 person, average superannuation, inequality of income of population and person's social development) of Lithuania are compared to ones of countries of emigrational destination. Multiple regression analysis was performed to analyze emigration's influence to labor market.

Constructive part of final paper shows forecast of emigrational process and means of control of emigrational process. Final paper's conclusions list results of emigration's influence to labor market.

The hypothesis of scientific research is confirmed – emigrational flows significantly influent labor force, number of employed and unemployed.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. GYVENTOJŲ EMIGRACIJOS POVEIKIO DARBO RINKAI TEORINIAI KLAUSIMAI.....	8
1.1. Emigracijos teoriniai klausimai.....	8
1.1.1 Emigracijos proceso samprata.....	10
1.1.2 Emigracijos procesų klasifikavimas.....	12
1.2. Emigracijos procesą lemiančios priežastys.....	15
1.3. Emigracijos ir darbo rinkos sąveika.....	20
1.3.1 Darbo rinkos samprata.....	20
1.3.2 Emigracijos poveikis darbo rinkai.....	23
1.4. Tarptautinės gyventojų emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai tyrimo metodologija.....	28
2. EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS DARBO RINKAI 2003 – 2011 METAIS SOCIALEKONOMINĖ ANALIZĖ.....	30
2.1 Gyventojų emigracijos dinaminė ir struktūrinė retrospektyvinė analizė.....	31
2.2 Lietuvos darbo rinkos rodiklių lyginamoji analizė.....	41
2.3 Lietuvos ir pagrindinių emigracijos tikslo šalių socialekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė.....	50
2.4 Emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai vertinimas.....	60
3. EMIGRACIJOS PROCESO PROGNOZĖ IR MAŽINIMO PRIEMONĖS.....	66
IŠVADOS.....	73
LITERATŪRA.....	76
PRIEDAI.....	87

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1. lentelė Emigracijos proceso sampratos klasifikavimas į penkias koncepcijas	10
1.2 lentelė Emigracijos stūmos ir traukos veiksniai	17
1.3 lentelė Asmeniniai emigracijos tikslai	19
1.4 lentelė Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos poveikis darbo jėgos segmentams.....	26
2.1 lentelė Deklaruoti ir nedeklaruoti emigracijos srautai Lietuvoje 2003 – 2011 m., asm.	33
2.2 lentelė Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2011 m., asm.	36
2.3 lentelė Emigrantų (18 m. ir vyresnių), deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2011m., asm.....	37
2.4 lentelė Emigrantų pasiskirstymas pagal tikslo šalis 2003 – 2011 m., proc.	40
2.5 lentelė Darbo jėga Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 metais, tūkst.....	41
2.6 lentelė Laisvos darbo vietos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m.	49
2.7 lentelė Gyventojų skaičius Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., tūkst.....	51
2.8 lentelė BVP, tenkantis vienam gyventojui, Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., PGS	53
2.9 lentelė Minimalaus darbo užmokestis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003-2011 m., eurais	54
2.10 lentelė Pragyvenimo išlaidos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurais	56
2.11 lentelė Bendrosios socialinės apsaugos išlaidos, tenkančios 1 gyv. Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurais.....	57
2.12 lentelė Gyventojų pajamų nelygybė Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003-2011 m. pagal Gini koeficientą.....	58
2.13 lentelė Lietuvos ir tikslo šalių ŽSRI indeksai 2003 – 2011 m.....	59
2.14 lentelė Darbo jėgą įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1)	62
2.15 lentelė Darbo jėgą įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2)	63
2.16 lentelė Užimtųjų skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1)	64
2.17 lentelė Užimtųjų skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2)	64
2.18 lentelė Bedarbių skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1).....	65
2.19 lentelė Bedarbių skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2).....	65
3.1 lentelė Makroekonominių rodiklių prognozės 2013 – 2015 m.....	68

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Migracijos proceso klasifikavimas.....	8
1.2 pav. Emigracijos sąvokos transformacija.....	11
1.3 pav. Emigracijos klasifikavimas	13
1.4 pav. Emigraciją lemiančių veiksnių sisteminė kaita	16
1.5 pav. Darbo pasiūlos ir paklausos formavimasis darbo rinkoje	21
1.6 pav. Emigracijos poveikio darbo rinkai modelis	29
2.1 pav. Emigrantų, imigrantų skaičius ir migracijos saldo 2003 – 2011m., asm.	31
2.2 pav. Deklaravusių ir nedeklaravusių savo išvykimą emigrantų dalis bendroje emigracijos apimtyje proc.	34
2.3 pav. Nedarbo lygis 2003 – 2011 m. Lietuvoje ir tikslo šalyse, proc.	43
2.4 pav. Jaunimo (15 – 24 m. amžiaus) nedarbo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse, proc.	45
2.5 pav. Ilgalaikis nedarbas Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.	46
2.6 pav. Užimtumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.	47
2.7 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.	48
3.1 pav. Tarptautinės neto migracijos kitimas 2015-2060 m.	67

IVADAS

Darbo aktualumas. Vykstanti pasaulinė globalizacija intensyvina pasaulio šalių tarpusavio ryšius. Globalizacija suprantama kaip judėjimo tarp šalių ribojimų, kuriuos priėmė vyriausybės, panaikinimas, siekiant sukurti atvirą pasaulinę ekonomiką. Spartėjantis globalizacijos procesas, laisvas asmenų judėjimas, naujų valstybių darbo rinkos, didina išvykstančiųjų skaičių. Gyventojai dėl tam tikrų ekonominių, socialinių, demografinių, politinių, kultūrinių ir geografinių veiksnių pasirenka gyventi savo šalyje arba išvykti už jos ribų. Atsirandanti gyvenimo, pajamų lygio diferenciacija didina atotrūkį tarp socialinių sluoksnių. Viduriniojo sluoksnio mažėjimas, didina visuomenės politinio, ekonominio ir socialinio nestabilumo garantą. Lietuvoje didžiausią visuomenės dalį sudaro tarpinis sluoksnis, kurio pajamos padengia tik minimalių poreikių tenkinimą. Lietuvoje aukštas pajamas gauna tik apie 10 proc. visų gyventojų, todėl asmuo, norėdamas patirti maksimalią naudą, emigruoja.

Daugelio ekonomistų teigimu, darbo jėgos emigracija siejama su darbo rinkos būkle. Rinką veikia ne tik ekonominiai veiksniai, bet egzistuoja ir socialinis aspektas, kuris suprantamas kaip veikiančių visuomeninių institutų susiklosčiusių tradicijų kišimasis į darbo rinkoje vykstančius procesus. Šie visuomeniniai institutai padeda reguliuoti darbo rinką, sprenddami darbo išteklių racionalaus panaudojimo problemas, įgyvendina gyventojų užimtumo ir kovos su nedarbu programas, sukuria naujas darbo vietas, registruoja bedarbius bei materialiai remia žmonių, ieškančių darbo, apmokymus ar perkvalifikavimus. Pajamų netolygumas, darbo užmokesčio ir socialinių garantijų skirtumai, darbo rinkos disbalansas turi įtakos apsisprendimui emigruoti. Darbo jėgos emigracija, kaip centrinis darbo rinkos santykių objektas, daro didelį poveikį darbo rinkai ir turi sąnaudinę bei rezultatinę pusę. Sąnaudinė pusė apibrėžiama kaip valstybės patirti kaštai paruošiant tam tikro lygio darbininką ar specialistą. Rezultatinė pusė apibrėžiama kaip nauda, gaunama iš darbo jėgos, kuri yra integruota į darbo rinką. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per visą nepriklausomybės gyvavimo laikotarpį iš Lietuvos išvyko apie 400 tūkst. gyventojų. Daugiausia išvyksta kvalifikaciją turintys asmenys. Dėl šios priežasties darbo rinkoje atsiranda atotrūkis tarp pasiūlos ir paklausos. Kvalifikuotų specialistų emigracija ir „protų nutekėjimas“ lėtina ekonomikos plėtrą šalyje, prarandamos investicijos į žmogiškąjį kapitalą.

Darbo problema. 2004 m. Lietuvai, įstojus į Europos Sąjungą, atsivėrė galimybės laisvam asmenų judėjimui. Didėjantys darbo jėgos, ypač jaunų ir kvalifikuotų asmenų, emigracijos srautai Lietuvoje sukelia darbo pasiūlos trūkumą arba aukštos kvalifikacijos darbuotojų neatitikimą darbo rinkos poreikiams. Darbo jėgos trūkumas yra našta valstybei, nes

surenkama mažesnė mokesčių dalis. 2011 m. vienam pensininkui teko 1,6 dirbančiojo. Dėl didelių emigrantų srautų, ateityje prognozuojama, kad šis skaičius gali būti lygus 1:1. Dėl didelio emigracijos srauto, mažėja nedarbo lygis. Tačiau masiškai išvykstant jauniems, darbingo amžiaus asmenims, kvalifikuotiems specialistams, mokslininkams lėtėja ekonominė ir technologinė pažanga šalyje ir mažėja konkurencija bendroje rinkoje. Emigracijos poveikis darbo rinkai yra žinomas, tačiau praktinių tyrimų trūksta. Dėl šios priežasties, tema apie emigracijos poveikį darbo rinkai tampa itin aktuali, įdomi analizės lygmeniu.

Hipotezė. Atliekant emigracijos poveikio darbo rinkai analizę 2003-2011 m., iškelta hipotezė, kad emigracijos procesai yra reikšmingi ir turi esminės įtakos darbo rinkos rodikliams.

Tyrimo objektas. Emigracijos poveikis Lietuvos darbo rinkai.

Tyrimo tikslas. Atlikti gyventojų emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai 2003-2011 m. socialekonominę analizę

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu išnagrinėti emigracijos sampratą ir ją lemiančius veiksnius.
2. Teoriniu aspektu atskleisti emigracijos poveikį darbo rinkai.
3. Atlikti emigracijos proceso dinaminę ir struktūrinę bei darbo rinkos lyginamąją analizę 2003 – 2011 m.
4. Išanalizuoti Lietuvos ir tikslo šalių socialekonominius rodiklius 2003 – 2011 m. laikotarpiu.
5. Įvertinti emigracijos poveikį Lietuvos darbo rinkai.
6. Atlikti emigracijos proceso ateities prognozę bei pateikti emigracijos proceso suregulavimo priemones.

Tyrimo metodika. Baigiamajame magistro darbe atliekama sisteminė mokslinės literatūros analizė. Tyrimo analitinėje dalyje, remiantis Lietuvos, Migracijos ir Europos statistikos departamentų duomenų bazėmis atliekama, statistinių duomenų analizė ir sisteminimas, remiantis matematiniais statistiniais metodais. Visa tai mums leidžia įvertinti emigracijos bei socialekonominių rodiklių pokyčius. Norint įvertinti emigracijos poveikį darbo rinkai, taikoma daugialypė – regresinė analizė. Konstruktyviojoje magistrinio darbo dalyje, remiantis ekspertų nuomone, pateiktos emigracijos srautų perspektyvos bei sprendimo priemonės.

Tyrimo rezultatai. Mokslinio tyrimo hipotezė patvirtinama, todėl galima teigti, kad išaugę emigracijos srautai iš Lietuvos yra reikšmingi ir turėjo įtakos darbo rinkai.

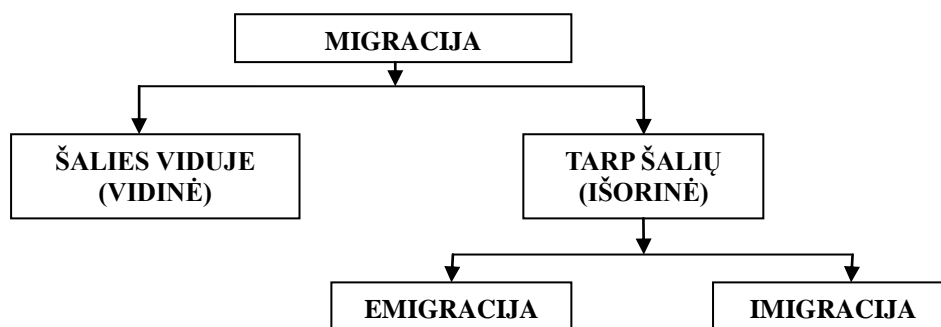
1.GYVENTOJŲ EMIGRACIJOS POVEIKIO DARBO RINKAI TEORINIAI KLAUSIMAI

1.1. Emigracijos teoriniai klausimai

Pradedant nagrinėti emigracijos teorinę sampratą, būtina apibrėžti „migracijos“ sąvoką. Studijuojant mokslinę literatūrą migracijos tema, išaiškėjo, kad pati migracijos sąvoka traktuojama gana skirtingai. Pirmiausiai atsižvelgiant į tai, kokių aspektų tiriama tema. Vieni autoriai, nagrinėjantys migracijos procesą, jį traktuoja plačiau, kiti siauriau.

Migracijos proceso, vykstančio mūsų dienomis, reikšmė pastaraisiais metais sparčiai auga. Analizuojamas procesas yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas, turi didelę įtaką miestų ar valstybių gyventojų struktūrai, nacionalinei bei rasinei sudėčiai. Migracija lemia gyventojų pasiskirstymą pasaulyje, naujų teritorijų, žemynų apgyvendinimą.

Prie klasikinių migracijos apibrėžimų galima priskirti šiuos: migracija – yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu (Petersen, W., Petersen, R., 1986); gyvenamosios vietos keitimas visam ar tam tikram laikui kertant teritorines ribas (Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C.W., 1995); žmonių judėjimo procesas, kertant šalių valstybines sienas (Tsianos, V., Hess, S., Karakayali, S. 2009). Kadangi šie klasikiniai apibrėžimai nėra identiški ir ganėtinai neapibrėžti, todėl būtina suklasifikuoti migracijos procesą. (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Migracijos proceso klasifikavimas

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Bendriausias migracijos skirstymas (remiantis vietos parametrais): šalies viduje (vidinė) ir tarp šalių (išorinė). Geografinio vieneto požiūriu, išorinė migracija – gyventojų kėlimasis iš vienos šalies į kitą. Pagal migracijos kryptį, išorinės migracijos procesą galima suklasifikuoti į emigraciją ir imigraciją. Imigracija – asmenų, gyvenančių užsienyje metus ar ilgiau, ir kurie atvykę į šalį paskelbia apie ketinimą likti toje šalyje metus ar ilgiau (Kasnauskienė, G., 2006). Šis imigracijos apibūdinimas nurodo laiko parametras, kuris padeda konkrečiau apibūdinti išorinės migracijos sampratą. Emigracija – asmenų persikėlimas gyventi iš tėvynės į tikslo šalį. Plačiau

emigracijos proceso samprata analizuojama 1.1.1 skyriuje. Išanalizavus Lietuvos ir užsienio literatūrą galima teigti, kad tiksliausiai migracijos procesą apibūdina migracijos departamento pateiktas apibrėžimas, t. y. migracija – žmonių judėjimas vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanoriška ar priverstinė; legali ir nelegali; siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką.

Taigi apibendrintai galima teigti, kad migracija apibrėžiama kaip gyventojų kėlimasis arba persikėlimas gyventi iš vienos vietovės į kitą. Šiuo metu vis didėjantys migracijos srautai yra viena iš aktualiausių problemų, nes šiuolaikinė migracija yra didesnės geografinės apimties negu praeityje, todėl valstybės nebegali veiksmingai kontroliuoti migracinių procesų (Grižas, R., A. (2006)). Kaip teigia S. Castles, M., J. Miller, G. Ammendola, (2003) nuolatinis gyventojų judėjimas gali sukelti tiek socialinių, tiek ekonominių problemų. Šiuolaikiniame pasaulyje žmonių judėjimas yra mažai ribojamas ir savaime suprantamas, tačiau peržengęs tam tikrą ribą jis tampa pavojingas. Anot K. Newland (2005), šiuolaikinė migracija, stipriai veikiama vykstančių globalizacijos procesų, suintensyvėjo visame pasaulyje, pakeitė savo pobūdį, kryptis, struktūrą. Sparčiai besivystantys ryšiai politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje sferoje, pokyčiai valstybės sienų kontrolės srityse, tarptautinės darbo jėgos paklausos struktūroje, spartus mokslo bei technologijų vystymasis, naujos komunikacijos ir transporto technologijos, sąlygojo migraciją globaliniu mastu.

Per pastaruosius keletą dešimtmečių technologijų ir komunikacijų vystymosi progresas labai išplėtė gyventojų migracijos galimybes bei pakeitė migracijos procesus. Iš esmės nebėra vieno migracijos apibrėžimo. Šiuo metu migracija suprantama gerokai plačiau. Konkrečiame nacionalinio lygmens politiniame, socialiniame, ekonominiame kontekste migracijos apibrėžimai labai varijuoja, keičiasi migracijos rūšių įvairovė, kuri ir paskatina nuolatinę migracijos sampratos kitimą. Tačiau, yra pastebima, kad migracijos sampratos pagrindas išlieka toks pat, jame atsispindi vietos ir laiko aspektai. Kadangi darbe analizuojamas emigracijos procesas, jo samprata, rūšys, veiksniai, skatinantys emigruoti, bei ekonominis poveikis darbo rinkai, todėl atsiribojama nuo išsamesnio bendro migracijos proceso analizavimo.

Apibendrinat, galima teigti, kad migracija dinamiškas, įvairiapusis, teoriškai sudėtingai traktuojamas viename apibrėžime, gyventojų judėjimo procesas, dėl kurio sampratos mokslinės srities atstovai diskutuoja iki šiol. Tačiau visuose apibūdinimuose išlieka pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laiko (persikėlimas tam tikram laikui) dimensijos. Migracija laikomas dvikryptis žmonių judėjimo procesas, kai vykstama gyventi į kitą teritoriją, keičiant nuolatinę gyvenamąją vietą.

1.1.1 Emigracijos proceso samprata

Analizuojant mokslinę literatūrą emigracijos tema paaiškėjo, kad emigracijos procesas gali būti siejamas su žmonijos atsiradimu ir yra perteikiamas skirtingai, priklausomai nuo tolimesnio šio proceso nagrinėjimo tikslo bei masto. Užsienio ir Lietuvos autorių mokslinėje literatūroje yra pastebimas emigracijos proceso dvireikšmis traktavimas. Autoriai išsamiau nagrinėjantys emigracijos procesą traktuoja jo apibūdinimą plačiau, tuo tarpu kiti apsiriboja tik siaurąja jo apibrėžtimi.

Atlikus emigracijos proceso sampratos transformacijos chronologinę analizę (žr. 1 priedas), 1.1 lentelėje pateiktas emigracijos proceso sampratos klasifikavimas į penkias koncepcijas, išskiriant pagal kriterijus ir autorius.

1.1.1. lentelė

Emigracijos proceso sampratos klasifikavimas į penkias koncepcijas

Koncepcija	Kriterijai	Autoriai, metai
I	Žmonių teritorinis judėjimas, vietos keitimas	Stockwell E.G., Groat, H.T (1984); Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C.W. (1995); Kok, O'Donovan, Bouare, Zyl, (2003); Pocius A. (2004); Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006); Kasnauskienė G.(2006);
II	Žmonių judėjimas kertant šalių valstybines sienas	Paulavičius K. B. (1998); Guščinskienė G. (2001); Newland K. (2005); Sipavičienė, A. (2006); Pukelienė V., Glinskienė R., Beržinskienė D.(2007); Brady M.(2007); King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J (2008); Tsianos, V., Hess, S., Karakayali, S. (2009)
III	Laiko parametras	Petersen, W., Petersen, R (1986); Massey, D. S., Arango, J. ir kt.(1993); Kok, O'Donovan, Bouare, Zyl, (2003); Kripaitis, R., Romikaitytė, B. (2005);
IV	Tikslo/priežasties parametras	Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C.W. (1995); Pukelienė V., Glinskienė R., Beržinskienė D.(2007); Merwood, P. (2008); Kašinskis, K. (2009)
V	Darbo rinkos parametrai	Tobias, M..(1999); Matiušaitytė R.,(2003);

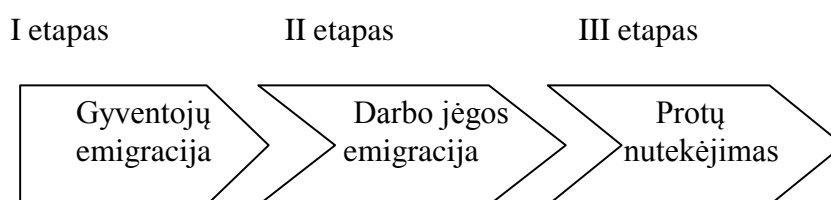
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Išanalizavus emigracijos sampratos transformaciją chronologiniu metodu pastebima, kad mokslinėje literatūroje terminas „emigracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Suskirsčius emigracijos proceso sampratas į penkias koncepcijas, galima teigti, kad pirmosios koncepcijos autoriai emigracijos sąvokos apibrėžimą pateikia iš dalies klaidingai. Pirmosios koncepcijos autoriai emigracijos procesą apibūdina, kaip gyventojų teritorinį judėjimą, kurio būtinumo sąlyga yra gyvenamosios vietos keitimas. Tačiau atsižvelgiant į anksčiau pateiktą migracijos proceso klasifikavimą, galima traktuoti, kad šios koncepcijos autoriai, analizuojamą procesą iš dalies turėtų priskirti prie vidinės migracijos.

Tikslesnes emigracijos proceso sampratas pateikia antrosios koncepcijos autoriai K. B. Paulavičius, K. Newland, A. Sipavičienė, V. Pukelienė, R. Glinskienė, D. Beržinskienė, M. Brady, R. King, R. Skeldon, J. Vullnetari ir kt. Anot autorių, emigracija yra žmonių judėjimas iš vienos valstybės į kitą. Trečiosios koncepcijos išskirti autoriai W. Petersen, R. Petersen, D. S. Massey, J. Arango, ir kt., Kok, O'Donovan, Bouare, Zyl, R. Kripaitis, B. Romikaitytė, teigia, kad

emigracija yra procesas, kuris vyksta erdvės ir laiko dimensijose. Gyventojai emigruoja ilgam arba trumpam laikotarpiui. Laiko trukmė priklauso nuo šalies įstatyminės bazės. Tikslų/priežasties parametras į emigracijos proceso sampratą įtraukia ketvirtos koncepcijos autoriai, t. y. H. G. Daugherty, K. C.W. Kammeyer, V. Pukelienė, R. Glinskienė, D. Beržinskienė. Anot autorių, emigracijos procesas vyksta, dėl individualių tikslų (geresnė gyvenimo kokybė, didesnis darbo užmokestis). Autoriai P. Merwood, ir K. Kašinskis teigia, kad emigracijos procesas vyksta dėl ekonominių, socialinių ir politinių priežasčių. Visų sudarytų keturių koncepcijų mokslo darbų autoriai, teigia, kad emigrantas gali būti bet kokio amžiaus gyventojas. Tačiau penktoje koncepcijoje pastebimas amžiaus kriterijaus patikslinimas. Penktosios koncepcijos autoriai įtraukdami į emigracijos proceso sampratą darbo rinkos kriterijų, emigracijos pagrindinį dalyvį emigrantą sutapatina su darbo rinkos komponentu – darbo jėga. Anot R. Matiušaitytės (2003) ir M. Tobias (1998), vaikų ar pensinio amžiaus asmenų išvykimas į emigracijos procesą nebeįtraukiamas.

Analizuojant emigracijos proceso sampratą, buvo pastebima emigracijos sąvokos kaita. Išanalizavus emigracijos proceso sampratą, tikslinga pateikti emigracijos sąvokos transformaciją (žr. 1.2 pav.).

1.2 pav. Emigracijos sąvokos transformacija

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Pasak A. Maslauskaitės ir V. Stankūnienės (2007), emigracijos procesai kinta dėl šalių integracijos galimybių. Pirmame etape asmenų išvykimas į kitą šalį interpretuojamas kaip gyventojų emigracija. Šiame etape gyventojai emigruodavo dar pirmykštėje bendruomenėje, kai buvo nuolat klajojama ieškant geresnių medžioklės, žvejybos ir augalinio maisto plotų, saugesnių gyvenviečių. Antrame etape gyventojų emigracijos sąvoka transformuojasi į darbo jėgos emigraciją. Darbo jėgos išvykimas dėl didesnio darbo užmokesčio bei dėl galimybės sukaupti pradinį kapitalą. Atliekant gilesnę emigracijos sąvokos analizę pastebima, kad didžiąją darbo jėgos dalį sudaro asmenys, kurie turi kvalifikacinį, mokslinį išsilavinimą arba yra pasirengę studijuoti/mokytis užsienio šalyse. Trečiame etape emigracijos sąvoka transformuojasi į protų nutekėjimą, kai mokslo įstaigas baigę asmenys išvažiuoja į kitas šalis. Tokiu būdu susiduriama su didele problema, nes būtent emigranto šalis praranda jaunus, kvalifikaciją

turinčius ir mokslą baigusius asmenis. Aukštą kvalifikaciją turintis emigrantai, savo įgytą potencialą realizuoja užsienio šalyje.

Kaip jau buvo minėta, dėl globalizacijos, emigracijos procesų modeliai plėtojasi toliau. Pastarųjų metų mokslinėje literatūroje dažnai sutinkama emigracinio mobilumo samprata, kuri dažnai suprantama kaip emigracijos sinonimas, tačiau jų esmė skirtinga. Remiantis laiko, geografinės teritorijos ir gyvenamosios vietos kitimo kriterijais, P. Kok, M. O'Donovan, O. Bouare ir J. Van Zyl, (2003), atskyrė emigracijos ir mobilumo sąvokas. Gyventojų mobilumui, autoriai, priskiria su darbo santykiais susijusias išvykas šalies viduje ilgesniam, nei savaitės laikotarpiui, nekintant nuolatinei gyvenamajai vietai, ir nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą toje pačioje šalyje. Todėl šiame darbe yra atsiribojama nuo gyventojų mobilumo, nes tokie asmenys yra laikomi vidinės migracijos dalyviais.

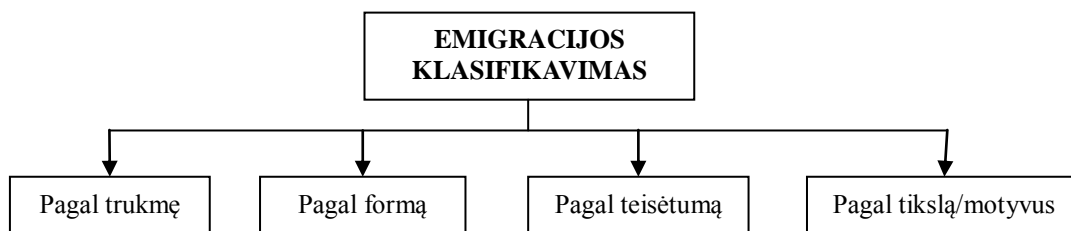
Apibendrinat, galima teigti, kad emigracijos proceso sampratos reiškinį apibrėžti vienareikšmiškai yra sudėtinga. Šiame darbe yra vadovaujamasi Migracijos departamento pateikta emigracijos apibrėžtimi, t. y. gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės į kitą, tam tikram laikui, dėl išsikeltos tikslo. Išanalizavus mokslinę literatūrą buvo atsiribota nuo laiko trukmės veiksnio, nes aiškinantis emigracijos proceso sampratą buvo pastebėta, jog įvairiose šalyse priklausomai nuo tos šalies įstatymų, gali skirtis. Mokslinėje literatūroje vis dažniau yra pastebima gyventojų mobilumo sąvoka, tačiau šiame darbe nuo jos yra atsiribojama. Gyventojų mobilumas yra labiau priskiriamas vidinei migracijai.

1.1.2 Emigracijos procesų klasifikavimas

Galima teigti, kad emigracija yra nuolat kintamas ir įgyjantis vis naujas formas procesas. Pagrindiniai kriterijai, vyraujantys įvairių autorių emigracijos sąvokoje: erdvės, laiko ir tikslo. Mokslinėje literatūroje, priklausomai nuo pasirenkamų kriterijų, išskiriamos įvairios emigracijos rūšys, tačiau dažniausiai gyventojų emigracija skirstoma pagal: trukmę, formą, teisėtumą, tikslą/motyvą (žr. 1.3 pav.).

Tiek užsienio (King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J. (2008); Carolyn, S.W. (2006); Kammeyer, D. (1995)), tiek Lietuvos (Maslauskienė, A., Stankūnienė, V. (2007); Kasnauskienė G. (2006); Kripaitis R., Romikaitytė B. (2005)) autorių moksliniuose darbuose emigracijos proceso skirstymas pagal *persikėlimo trukmę* labai įvairus. Susisteminus autorių darbus, emigraciją pagal persikėlimo trukmę, galima išskirti į pastovią, laikiną ir periodinę. Anot G. Tapinos (1999), pastovioji, dar kitaip negrįžtamoji, emigracija - tai tokia emigracija, kai išvykęs asmuo iš gimtosios šalies, daugiau į ankstesnę gyvenamą vietą nebegrįžta. G. Kasnauskienė (2006), teigia, kad esant pastoviai emigracijai, gyventojai išvyksta į kitą šalį nuolatiniam gyvenimui. Laikinoji emigracija nuo pastoviosios skiriasi laiko parametru. R. A. Grižas (2000),

tiksliai įvardina laikinosios emigracijos laiko parametrus. Buvimo laiką kitoje šalyje riboja nuo vienerių iki šešerių metų. Tuo tarpu autoriai H. G. Daugherty, K. C. W. Kammeyer (1996), nenurodo laiko parametro ir laikinąją vadina tokią emigraciją, kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą. Taigi apibendrintai galima teigti, kad laikinąją emigraciją galima suskirstyti į ilgalaikę ir trumpalaikę. Ilgalaikė emigracija – persikėlimas gyventi į kitą šalį ilgam laikotarpiui, tuo tarpu trumpalaikė emigracija traktuojama kaip gyvenamosios vietos pakeitimas konkrečiam laikotarpiui. Remiantis Lietuvos statistikos departamentu, trumpalaikė emigracija yra laikoma, kai asmuo išvyksta į kitą šalį trumpesniai nei šešių mėnesių laikotarpiui, o ilgalaikė trunka ilgiau nei metus. Vykstant šiuolaikiniam globalizacijos procesui vis labiau yra pastebima periodiška emigracija. J. Krumplytė, J. Palumickaitė, Ž. Obrikytė, (2005), periodišką emigraciją apibūdina kaip nuolatinį išvykimą iš vienos šalies į kitą trumpam laikotarpiui, kurio pagrindinė priežastis yra darbas.

1.3 pav. Emigracijos klasifikavimas

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

G. Kasnauskienė (2006) ir V. Stankūnienė (2007), pagal *formą* emigraciją skirsto į priverstinę, savanorišką. Emigracijos proceso istorinė raida rodo, kad ne visada gyventojų judėjimas buvo paremtas savanoriškumo principu. Priverstinė emigracija yra tuomet, kai žmogaus apsisprendimą emigruoti priima kiti asmenys, neatsižvelgdami į žmogaus norus arba dėl išorinių priežasčių; pvz.: gamtos stichijos, karai, etiniai konfliktai ir pan. R. Kripaitis, B. Romikaitytė (2005), prie priverstinės emigracijos priskiria tokius žmones, kurie priversti palikti šalį ir dėl ekologinių katastrofų ar plėtros darbų (naujų gamyklų statybos, kelių tiesimo ir pan.). Atlikus mokslinės literatūros, aprašančios emigracijos rūšis analizę, buvo pastebėta, kad nei vienas autorius, klasifikuodamas emigraciją, neminėjo trėmimo reiškinių – priverstinės emigracijos proceso. Tačiau yra pastebima, kad moksliniuose straipsniuose (Čiužas, A. (2007) ir Maslauskienė, A., Stankūnienė, V. (2007)), kuriuose aprašyta emigracijos procesų dinamika Lietuvoje, šios emigracijos rūšies statistiniai duomenys yra pateikiami. Anot autorių, savanoriška emigracija yra tada, kai asmuo išvyksta savo noru, vadovaudamasis asmeniniu apsisprendimu.

Autoriai G. Tapinos, (1999), G. Jurgelaitienė (2000), R. Kripaitis ir B. Romikaitytė (2005), emigraciją pagal *teisėtumą* skirto į legalią (deklaruotą) ir nelegalią (nedeklaruotą). Šis skirstymas

priklauso nuo emigrantų ir emigraciją reguliuojančių teisės normų santykio. Nelegaliu emigrantu laikomas asmuo, kuris šalyje gyvendamas ir dirbdamas pažeidžia tos šalies teisės normas. Išskiriami trys nelegalumo šaltiniai: 1) nelegalus atvykimas į šalį; 2) nelegalus gyvenimas šalyje; 3) nelegalus darbas šalyje. Šios trys kategorijos gali sudaryti įvairias kombinacijas: 1) nelegalus atvykimas, gyvenimas ir darbas; 2) legalus atvykimas, bet nelegalus gyvenimas ir darbas; 3) legalus atvykimas, legalus gyvenimas, bet nelegalus darbas, ir pan. Tuo tarpu legali emigracija yra apibrėžiama kaip asmenų emigravimas pagal galiojančius įstatymus.

Emigracija taip pat skirstoma pagal *tikslus/motyvus*. Autorės B. Mrazauskienė, ir A. Kazlauskienė, (2002), išskiria darbo, mokymosi, šeimyninius motyvus. Darbo emigracija yra paremta ekonominės naudos ieškojimu. Asmenys išvyksta ten, kur palankesnės darbo sąlygos, didesnis atlyginimas. G. Kasnauskienė (2006) savo mokslo darbuose išskiria darbo emigracijos pasireiškimo keturias formas:

1. *Dalinė darbo emigracija* – kada vienas ar daugiau šeimos narių išvyksta dirbti į užsienį, o jo šeima lieka gimtojoje šalyje.

2. *Žemos kvalifikacijos darbuotojų emigracija* – nepavykus įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, pasirenkama galimybė dirbti užsienyje. Šios emigracijos formos mastas yra didžiausias.

3. *Kvalifikacinė emigracija* – siejama su kvalifikacijos kėlimu, mokslo laipsnio įgijimu. Tai specialistų išvykimas ilgam ar trumpam laikui mokytis, stažuotis.

4. *Profesinė emigracija* – kai iš šalies emigruoja aukštos kvalifikacijos specialistai, dėl didesnio darbo apmokėjimo, didesnių karjeros galimybių, palankesnių darbo sąlygų.

Emigruodami darbingo amžiaus asmenys perkeldami savo žinias ir įgūdžius, tikslo šalyje padeda plėtoti vidaus ekonomiką. Darbo emigrantai, pagal išsilavinimą ir kvalifikaciją skirstomi į laikinuosius darbo emigrantus, aukštos kvalifikacijos ir verslo emigrantus. Laikinieji darbo emigrantai yra asmenys, kurie emigruoja tik tam tikram laikotarpiui. Dažniausiai ši emigracija trunka iki kelių mėnesių, siekiant įsidarbinti bei siųsti į gimtąją šalį pinigines perlaidas. Anot S. Karpavičius (2006), laikinoji darbo emigracija mokslinėje literatūroje, dar vadinama „rankų nutekėjimu“. Pastaraisiais metais akcentuojama aukštos kvalifikacijos emigrantų problema (Rinkevičius, L. ir kt., (2006); Misiūnas, A. ir kt., (2006). Aukštos kvalifikacijos emigrantai yra vadovai, aukštos kvalifikacijos vadybininkai, profesionalai ir kiti panašūs specialistai, kurie juda daugianacionalinių korporacijų ir tarptautinių organizacijų darbo rinkoje.

Su mokslu susijusi emigracija dažniausiai skatina išvykti jaunos asmenis. Šeimos emigracija – šeimos narių prisijungimas prie ankščiau išvykusiųjų asmenų. Tai sudedamoji socialinė darbo ir priverstinės emigracijos dalis, nes emigrantų šeimų nariai atvyksta į jų naująsias šalis. Lietuvoje darbo emigracija, prasidėjusi daugiau nei prieš dešimtmetį, spartėja dėl

įvairių politinių ir ekonominių procesų. Neretai planavę išvykti trumpam, emigrantai nebegrižta. Dažniausiai dirbti išvažiuoja jauni žmonės, tarp jų ir turintys šeimas. Vieno iš sutuoktinio emigracija neigiamai veikia šeimos stabilumą, sulaiko jaunimą nuo šeimos padidėjimo, lemia skyrybų daugėjimą. Po tam tikro laiko emigruoja ir likusi šeima.

Apibendrintai galima teigti, kad emigracijos proceso klasifikavimas skirtingose valstybėse priklauso nuo vykdomos emigracinės politikos, politinių ir ekonominių tikslų. Išanalizavus Lietuvos ir užsienio autorių mokslinę literatūrą pastebėta, kad emigracijos procesas klasifikuojamas pagal trukmę, formą, teisėtumą bei tikslus/motyvus. Tačiau būtų klaidinga teigti, kad tai vienintelė emigracijos procesų klasifikacija, nes kiekvienas autorius išskiria klasifikaciją priklausančią nuo tyrimo tikslo.

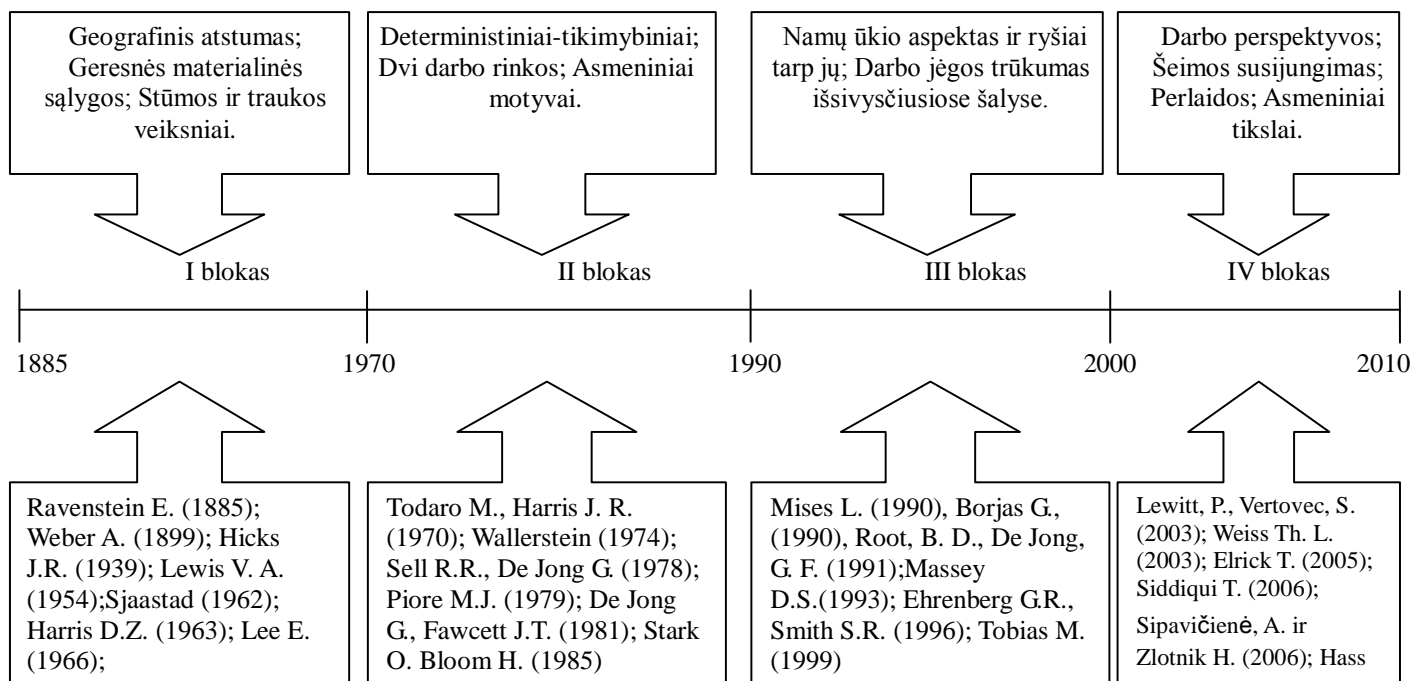
1.2. Emigracijos procesą lemiančios priežastys

Svarbus emigracijos proceso tyrimų aspektas yra emigracijos priežasčių vertinimas. Pasak I. Urbonavičienės ir M. Tvaronavičienės (2008), emigracijos procesą lemia daugybe priežasčių ir nėra universalios emigracijos teorijos, kuri paaiškintų jos prigimtį. Dominuojantis ir pats primityviausias emigracijos priežastingumo aiškinimas yra susijęs su darbo užmokesčio skirtumais šalyje, tačiau vertėtų nepamiršti, kad ne tik ekonominiai motyvai ir darbo užmokesčio skirtumai veikia emigracijos procesą. Tokie veiksniai kaip psichologiniai, socialiniai ar kultūriniai, taip pat daro stiprią įtaką emigruojančiam asmeniui. Nustatyti asmenų motyvus, dėl ko yra emigruojama, sunkus uždavinys, nes kokios tikrosios išvykimo priežastys, žino tik emigrantas.

Kaip teigia M. Dapkus ir K. Matuzevičiūtė (2008), priežastys, nulemiančios emigracijos proceso eigą, veikia tarptautiniu ir šalies lygmeniu. Priežastys gali būti grupuojamos pagal tyrimo tikslą, remiantis įvairiais kriterijais. Todėl norint tinkamai įvertinti, kokios įtakos emigracija turi šalies darbo rinkai, svarbu identifikuoti priežastis bei veiksnius, kurie sąlygoja šį procesą. Tam, kad išsiaiškinti emigracijos priežastis yra skiriama daug dėmesio, atliekama nemažai tyrimų. Žinant motyvus, kurie skatina šalies gyventojus emigruoti, galima ieškoti tinkamų priemonių šiam procesui reguliuoti, jei reikia ir pristabdyti. Kaip teigia A. Sipavičienė (2006; 2007), savo darbuose, nustatyti emigracijos priežastis – gana sunkus uždavinys. Pirmiausia dėl emigrantų nenoro atskleisti savo tikrųjų išvykimo motyvų. Antra, pasiryždami emigruoti, dažniausiai patys emigrantai gerai nesuvokia priežasčių. Galima teigti, kad žmonės emigruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimo sąlygos naujoje vietoje pasikeis ir bus geresnės.

Esant skirtingiems šalių ekonomikos išsivystymo lygiams, vyrauja skirtumai tarp darbo užmokesčio, socialinių garantijų, vykdomos ekonominės politikos. Analizuotų literatūros šaltinių autoriai (Wallerstein (1974), Stark O. ir Bloom H. (1985), Mises L. (1990), Borjas, G. (1990), Sipavičienė A. (2006), Matiušaitytė R. (2003), Dapkus M. ir Matuzevičiūtė K. (2008), Bagdanavičius J. ir Jodkonienė Z. (2008), Čiarnienė R. ir Kumpikaitė V. (2008)), skirtingai išskiria emigraciją lemiančius veiksnius. Dažniausiai emigraciją skatinantys veiksniai – ekonominiai, socialiniai, demografiniai, politiniai, kultūriniai, psichologiniai, geografiniai ir kt.

Išanalizavus ir susisteminus užsienio ir lietuvių autorių emigracijos priežasčių teorijas, identifikuoti pagrindiniai veiksniai, lemiantys emigracijos procesą. Apibendrinant galima teigti, kad gyventojų apsisprendimui išvykti įtakos turi ne vienas veiksnys, o visa veiksnių grupė. Analizuojant dėl kokios priežasties asmenys emigruoja, labai sunku nesikartojant išskirti veiksnių įtaka šiam procesui. Nagrinėjant vienus veiksnius, neišvengiamai tenka pasikartoti ir papildant pabrėžti kitus. Identifikuoti veiksniai, remiantis chronologiniu metodu, suskirstyti ir pateikti keturiuose blokuose (žr. 1.4 pav.).

1.4 pav. Emigraciją lemiančių veiksnių sisteminė kaita

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės

Keturi blokai sudaryti pagal laiko suskaidymą: 1885 – 1970 m., 1970 – 1990 m., 1990 – 2000 m. ir 2000 – 2010 m. Prie kiekvieno bloko, chronologine seka išdėstyti Lietuvos ir užsienio mokslo darbų autoriai, kurie analizavo emigracijos procesus tuo laikotarpiu.

Pirmojo bloko teorijos pradininkai aiškina, kad emigracijos procesas vyksta dėl geografinio atstumo, geresnių materialinių sąlygų kitoje šalyje bei dėl stūmos-traukos veiksnių. Pirmąją emigracijos teoriją sukūręs E. Ravenstein (1885), teigė, kad emigracija priklauso nuo atstumo, gyventojų skaičiaus ir tankumo. Taip pat tyrinėdamas žmonių emigracijos procesą pažymėjo, kad pagrindinė išvykimo priežastimi reikia laikyti daugumos žmonių norą pasiekti geresnes materialines sąlygas. W., A. Lewis (1954), teigdamas, kad paprastai traukos veiksnys susiformuoja imigracijos šalyje, kurioje aukštesnis išsivystymo lygis ir palankios darbo sąlygos traukia darbo jėgą iš silpniau ekonomiškai išsivysčiusių šalių, ir atvirkščiai: stūmimo veiksnys kyla emigracijos šalyje, kur žemas išsivystymo lygis, blogos darbo rinkos sąlygos (pvz., užimtumo perspektyvų stoka, nedarbas, mažos pajamos) tarsi išstumia darbo jėgą iš šalies ieškoti geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų kitur. W., A. Lewis sukūrė pagrindą tolimesnei emigracijos priežasčių ieškojimo plėtojei. E. Lee (1962), analizavo išstumiančiuosius, pritraukiančiuosius emigracijos veiksnius. Kas nepriimtina vienoje šalyje, gali tapti palankiu, masės pritraukiančiu veiksnium kitoje. Todėl emigracijos srautų stiprumas, neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, priklauso nuo dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, kitaip tariant nuo stūmos ir traukos veiksnių. Susisteminti stūmos ir traukos veiksniai pateikti 1.2 lentelėje.

1.2 lentelė

Emigracijos stūmos ir traukos veiksniai

Stūmos veiksniai	Traukos veiksniai
Didelis nedarbas	Didelis užimtumas
Žemas darbo užmokestis	Aukštas darbo užmokestis
Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis	Aukštas šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis
Neefektyvi valstybės vykdoma politika	Efektyvi valstybės vykdoma politika
Prasta geografinė padėtis	Gera geografinė padėtis

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Pusiausvyra tarp šių veiksnių lemia, kokia emigracija – teigiama ar neigiama, yra konkrečioje vietovėje. Šie veiksniai neturės įtakos emigracijai, jei ji bus ribojama įstatymais, kvotomis ar kitais įvairiais leidimais. Kai kuriems kliūtis gali būti atstumas bei transporto išlaidos.

Antrame bloke pateikiami pagrindiniai, to laikotarpio užsienio autorių teiginiai apie emigracijos priežastis. Analizuojant mokslinius darbus pastebėta, kad šio laikotarpio autoriai ne tik papildo ankstesnių mokslininkų mintis, bet ir pateikia naujas emigracijos proceso priežastis. M. Todaro, J. R. Harris, išskiria deterministinę ir tikimybinę emigracijos priežasčių aiškinimą. Deterministinis modelis yra siejamas su darbo užmokesčio dydžio skirtumais bei perspektyvomis daugiau uždirbti, taip pat neatmetamas ir darbo bei kapitalo pasiskirstymas. Pateiktas modelis

dažniausiai yra siejamas ir su dviejų darbo rinkų egzistavimu. Šis požiūris beveik identiškas pirmojo bloko autorių. Tačiau pagal tikimybinį modelį emigracija gali vykti arba ne, dėl daugybės subjektyvių veiksnių, t. y. prisirišimo prie savo regiono, kultūros, kalbos, gyvenimo inertiškumo, psichologinių sunkumų, geografinio ar socialinio atstumo, netikrumo dėl ateities. Taip pat tirama individų reakcija į struktūrinius skirtumus tarp šalių, tarp kurių susidaro emigraciniai ryšiai. M. J. Piore (1979), teigdamas, kad tarptautinį judėjimą lemia tarp šalių esantys labai dideli darbo užmokesčio skirtumai, kurie išsivysčiusiose šalyje sukuria dvi darbo rinkas, patvirtina E. Lee stūmos – traukos veiksnių didelę įtaką emigranto apsisprendimui. Tačiau M. J. Piore darbuose išvelgiama, kad apsisprendimui emigruoti daro įtaką asmeniniai motyvai. Kiekvieno emigranto motyvams įtakos turi statusas (išsilavinimas, profesija); komfortas (geresnė gyvenamoji vieta); įgūdžiai (nauji patyrimai ir malonumai); autonomija (asmeninė laisvė); afiliacija (šeima, vedybos); moralė (dvasinė ir religinė laisvė). Emigracijos motyvai iššaukia ir lūkesčių atsiradimą, nes lūkesčiai nusako emigracinio sprendimo priėmimą, tikintis, jog emigracija padės jiems pasiekti tikslus.

Emigracijos teorijų raidai būdinga judėjimas nuo ekonominių veiksnių, kaip svarbiausių motyvų, iki socialinių psichologinių priežasčių akcentavimo. Pirmame ir antrame bloke susisteminti užsienio autoriai, pateikia supaprastintą ir primityvų modelį apie emigracijos procesą. Metams bėgant modeliai sudėtingėja, stengiamasi į emigracijos priežasčių identifikavimą įtraukti daugiau įvairesnių kintamųjų. Ekonominiai veiksniai akcentuojami kaip priežastį, dėl ko atsiranda emigracijos procesas, bet ne kaip galutinį veiksnių, kuris lemia apsisprendimą išvykti.

Susisteminus trečiojo bloko autorius pastabėta, kad be pagrindinių jau išvardintų veiksnių, atsiranda namų ūkio aspektas ir ryšiai tarp jų. Anksčiau apsisprendimą emigruoti priimdavo atskiras individas, tačiau dabar yra atkreipiamas autorių dėmesys į visą namų ūkį. Autoriai B. D. Root, G. F. De Jong (1991), atskleidė veiksnių mechanizmą, kuris skatina galimus skirtingus šeimos emigracijos modelius (šeimos įsitraukimas, šeimos dalyvavimas). Veiksnių mechanizmui įtakos turi ryšiai su emigracine sistema, t. y. šeimos su tikslo šalimis susaistytos per jau išvykusius šeimos narius, gimines, draugus, iš kurių gauna informaciją. Taip pat šeimos ryšiai su kilmės šalimi, t. y. ekonominiai (nuosavybė), socialiniai veiksniai, kurie apsprendžia šeimos susietumą su kilmės šalimi ir turi įtakos šeimos emigraciniam sprendimams. Didelę įtaką daro šeimos spaudimas, kai šeimoje bendrai suformuota nuomonė dėl emigracijos, kuri gali būti šeimos nario emigraciją skatinanti arba stabdanti. Taip pat neatmetama šeimos struktūra, gyvenimo ciklo stadija t. y. vaikų turėjimas, vaikų amžius. Šeimos socialiniai ir ekonominiai ištekliai bei emigracijos patirtis, palengvina apsisprendimą išvykti. Visi šie šeimos tinklo susijungimai, dar vadinami emigracijos tinklai. Tai yra kombinuoti tarpasmeniniai santykiai tarp

emigranto ir jo šeimos narių bei draugų, kurie liko kilmės šalyje. Ryšiai apima keitimąsi informacija, finansinę pagalbą, pagalbą randant darbą, būstą tikslo šalyje ir yra vertinami kaip socialinis kapitalas. Norint įvertinti emigracijos raidą galima pasitelkti tradicinius sociologinius, statistinius ar demografinius metodus, tačiau šiuo metu yra aktualesni tyrimai, kurie analizuoja gilesnes šio proceso priežastis. Šio laikotarpio mokslinių tyrimų autoriai suderino kiekybinius ir kokybinius metodus. Šių metodų suderinamumas suteikia galimybę pažvelgti į giluminius ryšius, emigracijos strategijas ir modelių pokyčius.

Vykstanti globalizacija, didina žmonių poreikius. Tai atsispindi ir ketvirtajame bloke išskirti susisteminti Lietuvos ir užsienio autorių veiksniai. Perspektyvų trūkumas gimtojoje šalyje, noras kilti karjeros laiptais, ieškojimas geresnių darbo sąlygų skatina emigruoti. Čia išvelgiama ne materialinis aspektas, o dvasinis (noras tobulėti). Šeimos susijungimo veiksnys, palyginus su prieš tai analizuotų veiksnių blokais skiriasi šeimos vaidmenimis, individo apsisprendime, t. y. individo sprendimui įtakos turi šeimos finansinė padėtis, piniginių perlaidų poreikis, laukiamų pajamų ir su emigracija susijusios rizikos skirtumas. Kaip ir ankstesniuose blokuose, svarbiausi veiksniai išlieka ekonominiai, nauji apibrėžti veiksniai yra tik piniginių pervedimų svarba bei kokybiniais ir kiekybiniais emigrantų tyrimais išskirti asmeniniai tikslai. R. Čarnienė, R. Kumpikaitė ir V. Taraškevičius (2009), išskyrė 8 asmeninius emigracijos tikslus, kuriais remiasi kiekvienas asmuo, prieš išvykdamas į kitą šalį (žr. 1.3 lentelę).

1.3 lentelė

Asmeniniai emigracijos tikslai

Kapitalo sutelkimas	Noras sukaupti lėšas verslui, būstui ar kitiems dideliems pirkiniams
„Naujas startas“	Noras pradėti naują gyvenimą, pakeisti ekonominę, politinę ar socialinę aplinką.
Pragyvenimo šaltinio senatvėje užtikrinimas	Noras gerai gyventi senatvėje, nes nepasitikima dabartinėmis socialinėmis garantijomis, tikimasi gauti mažesnes išmokas nei reikia minimaliam pragyvenimui.
Pajamų padidinimas	Noras padidinti savo dabartinės gaunamas pajamas.
Geresnis išsilavinimas	Nepasitikėjimas šiuolaikinių švietimo sistemų buvimu.
Santykinis gerovės padidinimas	Emigrantų tikslai yra pagerinti ne absoliutų, bet santykinį gerovės lygį šeimoje. Bendras šeimos gerovės augimas nesumažina motyvacijos emigruoti.
Šeimos sujungimas	Noras gyventi su tėvais ar su savo vaikais.
Karjeros galimybės	Noras pasinaudoti kitų valstybių teikiamomis galimybėmis ir bei didesnės karjeros galimybės

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Asmeniniai emigracijos tikslai – tai tam tikri atskiri pavyzdžiai, kokius prisitaikymo sprendimus emigrantai priima vertindami ekonominius, politinius, kultūrinius veiksnius. Kiekvienas emigrantas turintis savo individualius tikslus, kurie veikia jo apsisprendimą išvykti. Išskiriamos pradinio kapitalo sutelkimo, „naujo starto“, pragyvenimo šaltinio senatvei užsitikrinimo, geresnio išsilavinimo siekimo, santykinės gerovės padidinimo, šeimos susijungimo ir karjeros tikslai. Tačiau negalima teigti, kad šie asmeniniai tikslai yra vieninteliai

iki galo suformuoti, nes kiekvienas individas emigruoja atsižvelgdamas į savo asmeninius tikslus, kurie galbūt net nėra apibrėžti teorijoje.

Susisteminus užsienio ir lietuvių autorių darbus galima teigti, kad emigracijos proceso modelio raida rodo nuolatinį tobulėjimą analizuojamoje srityje. Į modelį įtraukiant kuo daugiau ir įvairesnių kintamųjų, detaliau pateikti ankstesni veiksniai, leidžia tiksliau paaiškinti vykstančius emigracijos procesus. Emigracijos procesui didelę įtaką daro ekonominiai motyvai, tačiau be jų stengiamasi išvelgti psichologinių ir socialinių veiksnių. Atlikta emigraciją lemiančių veiksnių sisteminė kaita, leidžia įsivaizduoti šiuolaikinę emigrantą. Tai žmogus ketinantis įsilieti į emigracijos procesą dėl aukštesnio darbo užmokesčio, dėl geresnės socialinės gerovės ir aukštesnės gyvenimo kokybės sau ir savo šeimai.

1.3. Emigracijos ir darbo rinkos sąveika

1.3.1 Darbo rinkos samprata

Analizuojant darbo rinką, tikslinga įsigilinti į darbo sąvoką. Ekonominėje literatūroje yra pateikiami įvairūs darbo apibrėžimai. Anot B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2007) – darbas yra žmonių veikla, išreikšta fiziniais ir protiniais asmenų gebėjimais, naudojamais vertės kūrimo procese. Veikla nukreipta asmeninių bei visuomeninių poreikių patenkinimo linkme, siekiant ekonominių tikslų. Todėl darbą reikėtų suvokti kaip veiklą, siekiant tam tikros ekonominės naudos, kuri yra gaunama, panaudojant savo turimus sugebėjimus. E. Carellas teigė, kad pagrindinis požymis, kuris išskiria darbą iš kitų veiklos sričių, yra motyvuotas tikslo siekimas. Todėl galima teigti, kad darbo sąvoka paprastai siejama su tikslu, orientuotu pajamoms gauti. D. Martinkus (2003), į darbo sampratą siūlo pažvelgti, kaip į „svarbiausią žmonijos egzistavimo ir tobulėjimo sąlygą“. Susisteminant B. Martinkaus, D. Beržinskienės (2005) ir B. Harms (1998) darbo apibrėžimus, darbo sąvoką galima traktuoti – žmogaus fiziniai ir protiniai sugebėjimai, kurie yra panaudojami vertės kūrimo procese, siekiant ekonominių tikslų, nukreiptų į asmeninių bei visuomeninių poreikių tenkinimo linkmę.

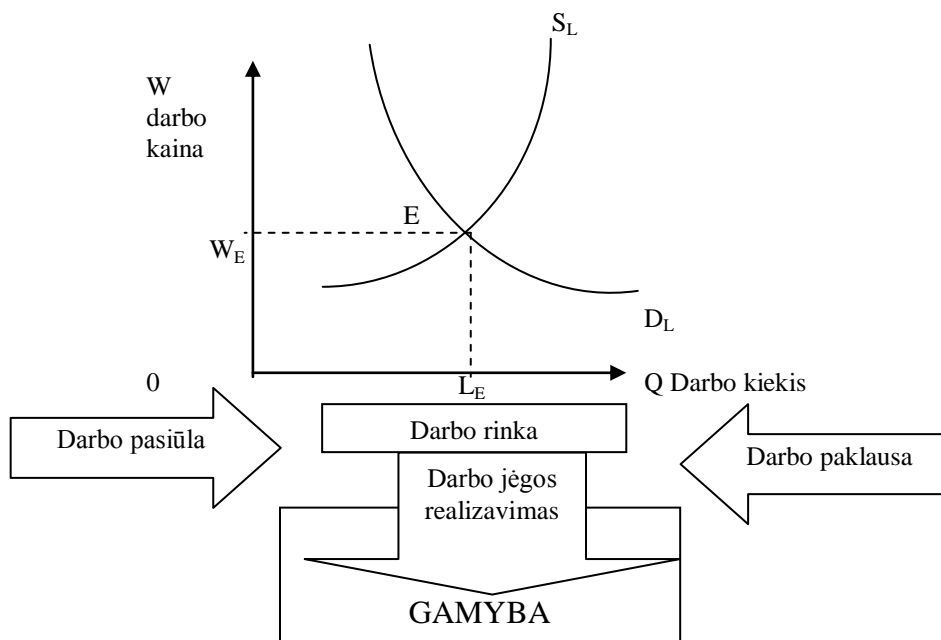
Apibendrintai galima teigti, jog darbas – tai visuma fizinių ir dvasinių savybių, kurias žmogus naudoja savo tikslingoje veikloje, gamindamas ekonomines gėrybes bei pritaikydamas jas vartojimui ar poreikių tenkinimui.

Darbo rinka, kaip ekonomikos posistemis pradėjo formuotis atsiradus darbo pasidalijimui, kuris išprovokavo mainų poreikį. Procesams vystantis ir sudėtingėjant, susiformavo dabartinė darbo rinkos samprata. Rinka gali būti suprantama, kaip ekonominė arba geografinė erdvė, kurioje vyksta prekių apyvartos procesas, prekės keitimas į pinigus, ir atvirkščiai – pinigų į prekes. Anot K. B. Paulavičiaus (2002), darbo rinka traktuojant siauriau, yra vieta, kurioje buvo perkama ir parduodama žmogaus darbo jėga. Ch. Pass, B. Lowes, (1997), ekonomikos terminų

žodyne, darbo rinkos sąvoką, apibūdina, kaip darbo jėgos pirkimo ir pardavimo ekonominių santykių sistemą, o ne tik pinigų ir prekių pasikeitimo vietą. R. Layard, S. Nickell, R. Jackman, (2005), darbo rinką apibrėžia kaip vietą, kurioje sąveikauja darbdavys ir darbuotojas, tam kad būtų patenkinami tam tikri poreikiai. Šitame apibrėžime pastebima ne tik darbo rinkos dalyvių aspektas, bet ir pateikiama dalyvavimo proceso tikslo aspektas. A. Pocius (2007) nurodo, kad darbo rinką veikia ekonominės, socialinės ir politinės jėgos ir išskaidoma į skirtingus segmentus (darbo rinkos dalis), kurie įvairiai veikia ir reaguoja į aplinkos pasikeitimus. Teoriniu studijų apie darbo rinką metu, pastebėta skirtinga interpretacija, atspindinti darbo rinkos termino esmę, tačiau apibendrintai galima teigti, kad darbo rinka – tai samdos pagrindais grįsti santykiai, kur darbo jėgos paklausos ir darbo jėgos pasiūlos metu išryškėja prieštaravimai, kurie sukelia įsidarbinimo, konkurencijos bei nedarbo skirtumus.

Taigi darbo rinką sudaro – darbo pasiūla, darbo paklausa ir jų susikirtimo taškas – darbo kaina. Darbo rinką veikia ne tik ekonominiai veiksniai, bet egzistuoja ir socialinis aspektas, kaip profsąjungos, vyriausybės politika, visuomeniniai institutai, tradicijos, šalies demografinis ir kultūrinis lygis. Socialinis aspektas yra suprantamas, kaip valstybėje veikiančių institucijų įsikišimas į vykstančius ekonominius procesus (Lukoševičius V., Stanevičius P. (1998)).

1.5 pav. pavaizduota, kaip darbo rinkoje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa, kuri jų susikirtimo taške turi atitinkamą kainą. Visi šie trys aspektai dalyvauja gamyboje.

1.5 pav. Darbo pasiūlos ir paklausos formavimasis darbo rinkoje

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Šileika, A., Andriušaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas, Verslas: teorija ir praktika – 2007, VIII t., Nr. 1, p. 19-23.

Darbo rinkoje vyksta darbo jėgos mainai. Darbo rinkos objektu yra laikoma darbo jėga, tai darbo rinkoje perkamas ir parduodamas darbas. Darbo rinką sudaro darbo pasiūla ir darbo

paklausa, reikalinga ekonominių gėrybių gamybai. Darbo pasiūla tiesiogiai priklauso nuo darbo išteklių. Darbo rinkoje susidaro situacija, kai darbo išteklių kiekybinė pasiūla visiškai sutampa su darbo išteklių paklausa, tačiau dažniausiai rinkose vyrauja disbalansas.

Darbo rinka tiesiogiai siejama su šalies darbo ištekliais bei jų pasiskirstymu įvairiuose ekonominėse veiklose. Verta paminėti, kad mokslinėje literatūroje įvairūs autoriai darbo išteklius dažnai tapatina su darbo jėga. Darbo ištekliai – šalies darbingi gyventojai, užimti ir neužimti, bet potencialiai galintys dalyvauti visuomeniškai naudingoje veikloje, kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas (Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2006)). Darbo ištekliai išreiškia gyvojo darbo kiekį, kuriuo disponuoja visuomenė ir kuris gali būti panaudotas prekių bei paslaugų gamyboje. Apibendrinus įvairių autorių išskirtas sąvokas, galima suformuluoti bendrą darbo išteklių apibrėžimą. Darbo ištekliai – yra visuminė visuomeninės darbo jėga, kurią sudaro visi darbingi šalies gyventojai, turintys būtinus ūkinei veiklai plėtoti fizinius, protinius, psichinius sugebėjimus, reikalingas žinias ir išsilavinimą.

B. Martinkus, A. Sakalas, A. Savanevičienė (2006), siūlo, darbo išteklius suskirstyti į šias kategorijas:

- Aktyvius arba faktiškai užimtus;
- Pasyvius – mokinius, studentus, asmenis, kurie dirba namų ūkyje;
- Rezervinius.

Rezerviniams darbo ištekliams priskiriami asmenys, galintys dalyvauti ūkinėje veikloje, tačiau dėl natūralių bei ekonomiškai pagrįstų priežasčių pasitraukę iš jos. Šiai kategorijai galima priskirti pensinio amžiaus asmenis, mamas, prižiūrinčias savo mažamečius vaikus ir pan. Prireikus darbo jėgos, juos galima efektyviai pasitelkti. Tarptautinė darbo organizacija, darbo išteklius skirsto į ekonomiškai aktyvius ir neaktyvius. Aktyvūs gyventojai yra užimti ir bedarbiai. Užimti gyventojai – visi dirbantys ir laikinai nedirbantys arba turintys formalų ryšį su darboviete asmenys. Bedarbiai apibūdinami kaip norintys dirbti ir ieškantys darbo, nedirbantys darbingo amžiaus piliečiai, nepriklausomai nuo to, ar jie užsiregistravę darbo biržoje (Darbo ir socialinių tyrimų institutas (1998)). Neaktyvūs gyventojai – nedirbantys ir neieškantys darbo gyventojai, kurių negalima priskirti nei prie užimtųjų nei prie bedarbių (vaikai, nedirbantys mokiniai ir studentai, namų šeimininkės, nedirbantys pensininkai, neįgalieji, nuteistieji, asmenys, praradę viltį rasti darbą). Darbo išteklius riboja gyventojų skaičius, darbo laikas, amžius bei kiti veiksniai. Darbo jėgą sudaro visi dirbantys ir aktyviai ieškantys darbo šalies piliečiai, kitaip tariant, žmonės, kurie nori ir gali dirbti. Svarbiausias ūkinės veiklos veiksnys yra darbo ištekliai, be kurių kiti gamybos veiksniai – žemė, darbo įrankiai, kapitalas – yra tikrai nenaudojami daiktai.

Neužtenka tinkamai suklasifikuoti darbo išteklius, svarbu ir būtina juos įvertinti visapusiškai. Tokiu būdu gauti rezultatai parodo esminius darbo jėgos kiekybinius ir kokybinius pokyčius. B. Martinkus (1998), siūlo darbo išteklius valstybėje įvertinti kokybinėmis ir kiekybinėmis charakteristikomis:

- Kiekybinis potencialas apibrėžiamas, kaip gyventojų, darbo išteklių, darbo jėgos, bedarbių ir kitų kategorijų gyventojų skaičius. Tačiau yra pastebėta, kad šių minėtų kategorijų gyventojų skaičiaus tarpusavio santykis jau yra kokybinis rodiklis.
- Kokybinį potencialą išreiškia struktūriniai techninio, ekonominio, teisinio išsimokslinimo – kvalifikacijos, kūrybingumo, demografiniai ir kiti rodikliai.

Kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai šalies ūkyje formuoja naują darbo jėgos užimtumo struktūrą. Ji nuolat kinta, veikiama mokslo ir technikos pažangos. A. Markauskienė, S. Nikitina (2002), pastebi tendenciją, kad atsirado poreikis kvalifikuotų ir išsilavinusių darbuotojų dėl naujų technologijų ir valdymo metodų. Deja, gyventojų struktūra nespėja prisitaikyti prie ekonomikos pokyčių.

Apibendrintai galima teigti, jog darbas – tai visuma fizinių ir dvasinių savybių, kurias žmogus naudoja savo tikslingoje veikloje, gamindamas ekonomines gėrybes bei pritaikydamas jas vartojimui ar poreikių tenkinimui. Darbo rinka funkcionuoja pagal pasiūlos ir paklausos dėsnius ir yra neatsiejama nuo mainų proceso. Ją veikia tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai, o iškilusios socialekonominės problemos yra skubiai sprendžiamos. Darbas negali būti sandėliuojamas ir jo cirkuliacija darbo rinkoje priklauso nuo darbo jėgos. Dažnai mokslinėje literatūroje darbo jėga tapatinama su darbo ištekliais. Darbo išteklius bendrąja prasme galima apibūdinti, kaip visi darbingi šalies gyventojai, turintys būtinus ūkinei veiklai plėtoti fizinius, protinius, psichinius sugebėjimus, reikalingas žinias bei išsilavinimą.

1.3.2 Emigracijos poveikis darbo rinkai

Emigracijos priežasčių tyrimas yra tik viena emigracijos procesų analizės kryptis. Antra emigracijos procesų tyrimų kryptis – emigracijos pasekmių analizė bei vertinimas. Daugelis užsienio autorių akcentuoja, kad vis labiau populiarėja emigracijos priežasčių tyrimai. Tačiau pasigendama fundamentalių bei empirinių emigracijos pasekmių matuojančių tyrimų. Dauguma autorių, analizuojantys emigracijos procesus, emigracijos pasekmes išskiria į socialines ir ekonomines. Ekonomines emigracijos pasekmes dar galima skirstyti į emigracijos procesų poveikį viešiesiems finansams, darbo rinkai. (Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. 2007). Pasaulio banko teigimu, didelėms ir turtingoms šalims emigracija nesukelia nei socialinių, nei ekonominių problemų. Emigracija gali turėti neigiamų padarinių tik vidutinio dydžio ir mažoms valstybėms.

Pastaruoju metu legali emigracija tapo grėsminga Lietuvai. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, emigracijos mastai nesuvaldomai pradėjo didėti. Todėl emigracijos proceso pasekmių tyrimai didesnio Lietuvos mokslininkų dėmesio sulaukė tik prieš keletą metų. Tačiau yra išvengiama tyrimų trūkumų, nes empiriniai tyrimai, dažniausiai naudoja statistinius metodus, nesiūlant naujų emigracijos proceso įtakos ekonomikai bei darbo rinkai tyrimo metodikų.

Išanalizavus daugumą užsienio tyrimų, matoma tendencija, kad vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių emigraciją, yra darbo rinkos galimybės. Kaip teigia R. Matiušaitytė (2003), kuo didesnis nedarbo lygis kilmės šalyje ir kuo daugiau laisvų darbo vietų tikslo šalyje, tuo emigruojančių į tikslo šalį bus daugiau. D. C. Blanchflower (2007), atlikdamas emigracijos tyrimus, didelį dėmesį sutelkė į nedarbo baimės atsiradimą. Tyrimais nustatė, kad didėjanti žmonių nedarbo baimė skatina juos emigruoti į kitas valstybes. Šios baimės atsiradimą lemia skirtingos žmonių savybės. Vienos iš jų būtų amžius, lytis, išsilavinimas, išdirbtas darbo laikas ir pan. Autorius savo mokslinime darbe taip pat teigė, kad didesnė nedarbo baimė egzistuoja tarp aukštesnį išsilavinimą turinčių asmenų, nors R. Matiušaitytės (2003), teigimu bedarbių emigravimo tikimybė didesnė, nei dirbančiųjų, neatsižvelgiant į jų išsilavinimą.

V. Pukelienė, R. Glinskienė, D. Beržinskienė (2007), remdamosi J. Williams (1997), teorija, teigia, kad augantis kvalifikuotos darbo jėgos poreikis pasaulyje, darbo rinkai turės tokį poveikį:

- 1) Darbo rinką papildys moterys, kurios besivystančiose šalyse nedirbdavo.
- 2) Išaugs vidutinis darbo žmonių amžius.
- 3) Dėl kvalifikuotos darbo jėgos poreikio pasaulyje, padidės darbuotojų skaičius su viduriniu ir aukštesniu išsilavinimu.

Anot R. Kinderio (2008), darbo jėgos emigracija siejama su darbo rinkos būkle, kuri apima gyventojų užimtumą, nedarbą, pajamų lygį, socialines garantijas, bendrą šalies ūkio ir socialinę būklę, žmonių gyvenimo lygį ir kt. Emigracijos procesus, visų pirma sukelia ekonominės priežastys, ryškiausias yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas. Autoriai A. Pocius, L. Okunevičienė – Neverauskienė (2005), sutinka su R. Kinderio nuomone ir pabrėžia, kad demografiniai pokyčiai, o ypač gyventojų emigraciją, lemia ne tik darbo rinkos būklę, bet ir turi įtakos ekonomikos augimui.

D. Beržinskienė, R. Reizgevičienė, M. Reizgevičius, (2010), teigia, kad emigracija darbo rinkai daro įtaką dvejopai. Pirmu atveju, keičia šalies gyventojų, taip pat bedarbių, užimtųjų darbo jėgos skaičių. Antruoju atveju emigrantų pinigų pervedimais sąlygoja vartojimą ir ekonomikos augimą.

V. Pilinkienė (2009), teigia, kad net jei dvi šalys turi vienodą vidutinį darbo užmokestį, dalis žmonių vis tiek norės emigruoti į kitą. Aukštą darbo užmokestį gaunančių darbuotojų

emigracija vyks iš šalies, kurioje darbo užmokestis pasiskirstęs vienodžiau, į šalį su skirtingu darbo užmokesčiu. Žemą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai emigruos iš mažiau vienoda darbo užmokestį turinčios šalies į šalį su vienodesniu darbo užmokesčiu. D. Beržinskienė, B. Martinkus (2007) sutinka su B. Gruževskio (2006), nuomone ir išskyrė teigiamą emigracijos pasekmę – darbo užmokesčio didėjimą. Anot autorių, sudaromos tinkamos sąlygos darbo užmokesčio kilimui, nes didėjantis darbo jėgos mobilumas šalyje, iš kurios išvykstama, sukelia darbo jėgos trūkumą. Tačiau čia pasireiškia paradoksas, nes mažėjanti darbo jėga turi įtakos gamybos bei investicijų lėtėjimui. I. Vetlov, E. Virbickas (2006), teigia, kad daugiausia neigiamų pasekmių darbo jėgos emigracija sudaro per trumpą laikotarpį ir didžiausius nuostolius patiria silpniau išsivysčiusios šalys. Ilguoju laikotarpiu darbo jėgos judėjimas ir pasiskirstymas tarp šalių yra naudingas bendroje rinkoje.

Pagrindinis teigiamas ekonominis emigracijos poveikis yra tas, kad sumažėjus gyventojų skaičiui atsilaisvina darbo vietos, ko pasekoje didėja šalies darbo rinkos užimtumas ir atitinkamai mažėja nedarbo lygis bei socialinės paramos poreikis. Atsiradus darbo jėgos trūkumui yra gerinamos darbuotojo darbo sąlygos. Stengiantis išlaikyti darbuotojus ir nepajusti darbo jėgos stygiaus yra keliami atlyginimai bei naudojamos kitos motyvacijos priemonės, tokios, kaip darbuotojų gyvybės draudimas, įvairi skatinimo sistema. Nedarbo mažėjimą įtakoja du faktoriai: pirmasis – tai, kad patys registruoti bedarbiai emigruoja; antrasis – registruoti bedarbiai užima atsilaisvinusias vietas darbo rinkoje. Viso to pasekoje, auga pragyvenimo lygis, nes sumažėjus gyventojų skaičiui, išauga bendrojo vidaus produkto dalis vienam šalies gyventojui. Atsirandant laisvų darbo vietų, didėja paklausa darbo jėgai, taip išauga ir darbo užmokesčio lygis. Padidėjus pajamoms, atitinkamai auga ir vidaus vartojimas. Dar vienas teigiamas aspektas yra tas, kad dalis emigrantų sugrįš į gimtąją šalį su užsidirbtais pinigais ir taip dar labiau padidins investicijas bei vartojimą.

Darbo jėgos trūkumas – taip pat svarbus neigiamas emigracijos poveikis. Senkanti darbo jėga turi įtakos gamybos bei investicijų mažėjimui. To pasekoje atsiranda poreikis importuoti darbo jėgą iš trečiųjų pasaulio šalių. Kad išvengti galimo ekonomikos augimo lėtėjimo, reikia kompensuoti darbo jėgos trūkumą. Galimi trys variantai, kurie padeda tai padaryti:

- 1) Investicijos į turimus darbuotojus, siekiant pakelti jų darbo našumą;
- 2) Investicijos į technologijas, ko pasekoje galima sumažinti darbuotojų skaičių;
- 3) Papildomos darbo jėgos pritraukimas į darbo rinką, pavyzdžiui imigrantų iš kitų šalių arba pritraukti į darbo rinką neaktyvią darbo jėgą (Nacionalinės plėtros institutas, 2006).

Taigi, apibendrinat galima teigti, kad neigiamos laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės labiausiai pasireiškia per kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, kas sumažina gamybos plėtros galimybes bei aktyvesnę investicijų panaudojimą. Nors iš kitos pusės, tam tikras kvalifikuotos

darbo jėgos trūkumas gali būti vertinamas, kaip teigiamas reiškinys, kuris skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą ir taip didinti darbo našumą ir produktyvumą.

Pasak V. Pilinkienės (2009), iš šalies emigruojantys tam tikros kategorijos darbininkai sukelia skirtingas pasekmes socialiekonomikai. Todėl darbo jėgos emigracijos nauda ir kaštai šaliai labai priklauso nuo to, kokiai darbo jėgos kategorijai priklauso emigruojantis asmuo. D. Šavareikienė, I. Matuzienė, S. Žičkienė (2005); R. Lazutka, V. Matulionis, V. Stankūnienė, (2005), K. Gliosaitė (2004) teigia, kad emigracija turi teigiamos ar/ir neigiamos įtakos darbo jėgai. Esant tokiems pastebėjimams, tikslinga ištirti kaip trumpalaikė, ilgalaikė emigracija teigiamai, neigiamai veikia darbo jėgos kategorijas. Emigracija, priklausomai nuo jos rūšies, veikia darbo jėgą ir darbo rinką (žr. 1.4 lentelę). Išskiriamos trumpalaikė, ilgalaikė emigracija ir specialistų (turintys kvalifikaciją) bei „protų nutekėjimo“ (mokslininkų) emigracijos rūšys, kurios skirstomos į šias darbo jėgos kategorijas: bedarbiai, nekvalifikuota darbo jėga, darbuotojas su šeima, darbuotojas be šeimos, kvalifikuota darbo jėga, specialistas su/be šeimos.

1.4 lentelė

Trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos poveikis darbo jėgos segmentams

Rūšis	Darbo jėgos segmentai	Teigiamas	Neigiamas
Trumpalaikė/ grįžtamoji darbo emigracija	Bedarbiai Nekvalifikuota darbo jėga Darbuotojas su šeima Darbuotojas be šeimos	Nedarbo lygio sumažėjimas. Emigrantų grįžimas su nauja patirtimi.	Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Mažėja gyventojų skaičius, didėja vyresnio amžiaus gyventojų skaičius šalyje.
Ilgalaikė darbo emigracija	Bedarbiai Nekvalifikuota darbo jėga Darbuotojas su šeima Darbuotojas be šeimos	Mažėja nedarbo lygis, didėja BVP vienam gyventojui. Socialinių išmokų poreikio mažėjimas.	Darbo jėgos trūkumo didėjimas, neužpildytos darbo vietos. Savo verslą pradėję emigrantai išveža pigią darbo jėgą iš gimtosios šalies. Grandininis emigracijos efektas.
Specialistų ir „protų nutekėjimas“	Bedarbiai Kvalifikuota darbo jėga Specialistas su šeima Specialistas be šeimos	Protų sugrįžimas su naujų kvalifikacijų ir technologinio know-how įgijimu, naudingos patirties parsivežimas, užsienio kapitalo investicijų į darbui imlias šakas padidėjimas.	Protų nutekėjimas, darbo pasiskirstymo efektyvumo sumažėjimas, sulėtėjusi mokslo ir technologijų pažanga, užimtumo sumažėjimas.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Darbo jėgos emigracijos procesai Lietuvai buvo palankūs ankstesnėje ekonomikos raidos stadijoje, kai vyravo aukštas nedarbo lygis. Trumpalaikėje perspektyvoje buvo išvelgiamas teigiamas emigracijos aspektas, kad emigrantai dirbantys svetur įgyja darbo patirties, darbo įgūdžius. Sparčiai mažėjanti darbo jėgos pasiūla suteikia darbuotojams galimybę reikliau vertinti darbdavį ir rinktis patrauklesnę darbo vietą. Savo ruožtu darbdaviai priversti konkuruoti tarpusavyje ieškodami veiksmingų darbuotojų motyvavimo priemonių. Tokiu būdu kyla darbo užmokestis. Per trumpą laikotarpį sumažėjęs gyventojų skaičius dar nėra vertinimas pesimistiškai, nes tokiu būdu mažėja ir išmokų skaičius (vertinant bedarbių emigraciją), tačiau

didėjantis vyresnio amžiaus gyventojų skaičius šalyje išryškina ilgalaikės emigracijos neigiamą pasekmę.

Anot D. Šavareikienės, I. Matuzienės, S. Žičkienės (2005), ilgalaikis darbo jėgos judėjimas yra naudingas bendrai rinkai, nes joje kapitalo investicijos, užimtumas ir apmokėjimo lygiai supanašėja ir kartu auga šalių gerovė. Tačiau vietinėje rinkoje yra pastebimas didesnis neigiamas poveikis nei teigiamas. Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga, sunkiai užpildomos mažiau apmokamos darbo vietos, kvalifikuotos darbo jėgos ir specialistų (medikų, inžinierių, informatikų) stygius, ypač aštrus provincijoje. Pamažu silpnėja ir kvalifikuotos darbo jėgos bei specialistų rengimo potencialas. Įsibėgėja grandininis emigracijos efektas, kai susikūrę emigraciniai tinklai ir savo verslą užsienyje pradėję išeiviai tampa darbo emigracijos (dažnai nelegalios) skatinimo veiksniais.

Tie patys veiksniai turi poveikį ne tik emigracijai, bet ir reemigracijai. Reemigracija įvyks jeigu šalyje, į kurią asmuo emigravo, situacija darbo rinkoje pablogės (padidės nedarbas, sumažės darbo užmokestis) palyginus su šalimi iš kurios atvyko. Taip pat reemigracijai įtakos turi ir darbo užmokesčio skirtumai pačiose šalyse. Esant trečiajai emigracijos rūšiai, prie teigiamų pasekmių priskiriama specialistų reemigracija su nauja patirtimi, užsienio lėšos pradiniam kapitalui ir pan. Neigiamų pasekmių išvelgiama daugiau. Anot A. I. Mockaičio, L. Šalčiuvienės, (2005), sulėtėja mokslo ir technologijų pažanga, sumažėja darbo pasiskirstymo efektyvumas, prarandami kvalifikuoti specialistai. Asmenys turintys universitetinį išsilavinimą ar atitinkamas kvalifikacijas, turi didesnių galimybių įsitvirtinti bendroje rinkoje, nes galima tikėtis greitesnės jų adaptacijos.

Apibendrinant emigracijos proceso poveikį darbo rinkai, galima teigti, kad šis demografinis procesas turi įtakos, darbo jėgos skaičiui, nedarbo lygiui ir darbo užmokesčio pokyčiams. Teigiamos darbo jėgos emigracijos pasekmės: sumažėja nedarbo lygis, atsiranda daugiau darbo vietų, spartėja vidutinio darbo užmokesčio prieaugio tempai, ženkliai sumažėja nedarbas, darbdaviai tampa aktyvesni, didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Ekonomikoje tam tikras darbo jėgos trūkumas yra vertintinas kaip teigiamas veiksnys, kadangi skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą bei labiau plėtoti mažiau darbui imlias technologijas. Tačiau specialistai pripažįsta, kad emigracija taip pat valstybę veikia ir neigiamai, kaip jau buvo minėta vyksta „protų nutekėjimas“, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, mažėja gamybos plėtros galimybės. Vieningos, išsamios, metodikos, tiksliai galinčios įvertinti emigracijos poveikį darbo rinkai nėra sukurta, tačiau tokių fundamentinių tyrimų poreikis auga.

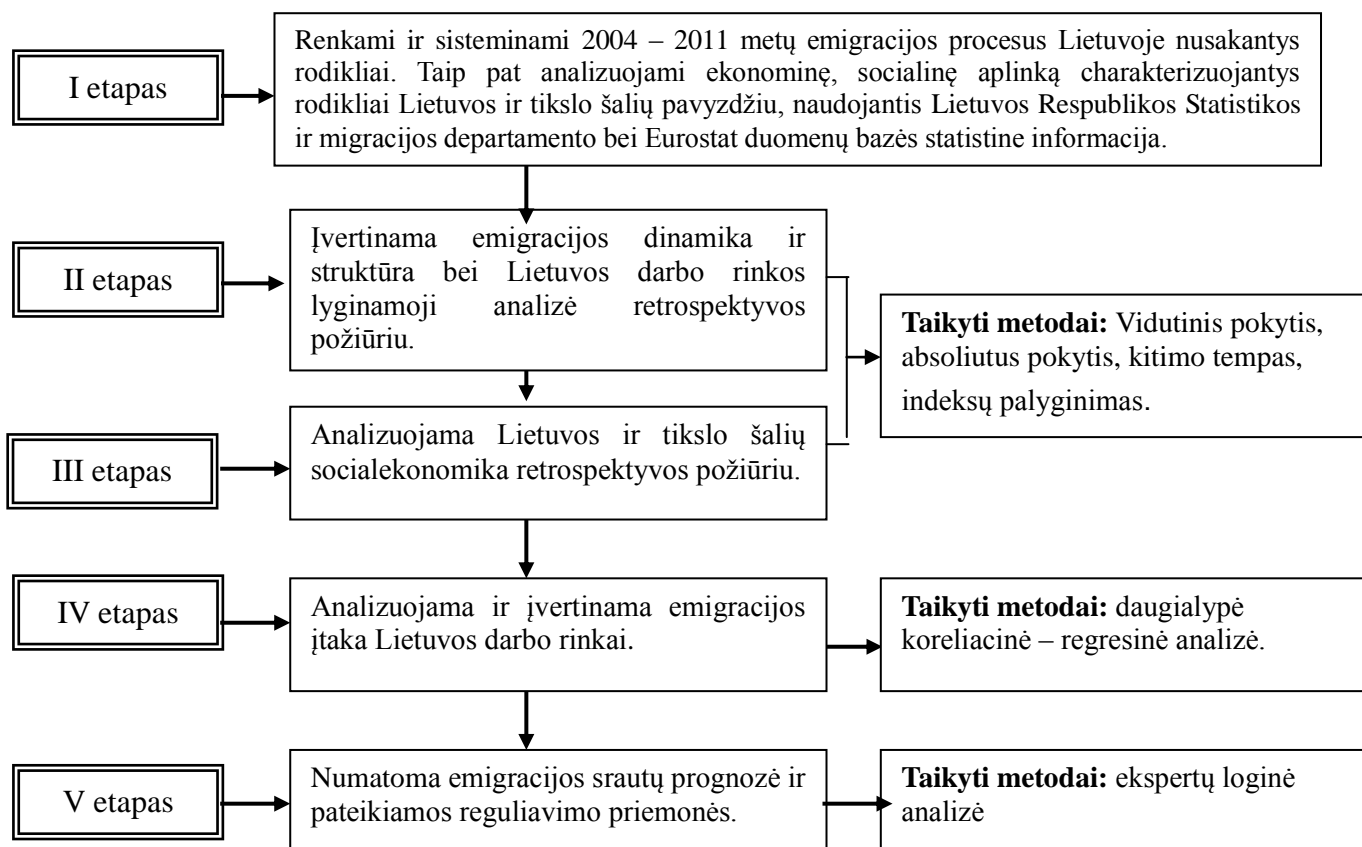
Apibendrint teorinę dalį galima teigti, kad gyventojų emigracija vyksta visą laiką, tačiau išvykimo priežastys nuolat kinta. Emigracija – žmonių judėjimas iš vienos valstybės į kitą,

nesvarbu trumpam ar ilgam laikotarpiui, kuris vyksta siekiant pakeisti ekonominę, socialinę, kultūrinę ar politinę aplinką. Emigracijos rūšys klasifikuojamos pagal: trukmę, formą, teisėtumą, tikslus/motyvus. Mokslinėje literatūroje išskiriami įvairūs veiksniai, lemiantys žmonių emigraciją. Didžiausią svarbą asmens apsisprendimui emigruoti turi ekonominiai motyvai, tačiau neatmetamos ir individualios vertybės. Darbas – tai visuma fizinių ir dvasinių savybių, kurias žmogus naudoja savo tikslingoje veikloje, gamindamas ekonomines gėrybes bei pritaikydamas jas vartojimui ar poreikių tenkinimui. Darbo rinka veikia tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai, o iškilusios socialekonominės problemos yra skubiai sprendžiamos. Labiausiai ekonominių rodiklių pokyčiams neigiamą įtaką turi kvalifikuotos darbo jėgos emigracija. Analizuojant emigracijos poveikį darbo rinkai, išskiriamos trumpalaikė, ilgalaikė, specialistų bei „protų nutekėjimo“ emigracijos rūšys. Emigracijos poveikis darbo rinkai priklauso nuo ekonominės situacijos šalyje. Pagrindinis teigiamas ekonominis emigracijos poveikis pasireiškia darbo vietų atsilaisvinimu, darbo užmokesčio didėjimu ir užimtumo didėjimu šalyje.

1.4. Tarptautinės gyventojų emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai tyrimo metodologija

Baigiamojo magistro darbo konceptualioji dalis sudaryta remiantis ekonominės ir socialinės tematikos publikacijomis, moksliniais straipsniais, konferencijų pranešimų medžiaga, knygomis, enciklopedijomis. Šioje dalyje pateikiamas užsienio ir lietuvių autorių požiūris į emigracijos procesus, darbo rinką bei poveikį jai. Mokslinės literatūros šaltinių analizė atlikta, remiantis apibendrinimo ir palyginimo, interpretavimo, sintezės, abstrahavimo, indukcijos bei dedukcijos metodais. Dedukcijos metodu, nuo visumos, judant prie atskirų teiginių, tuo tarpu indukcijos metodo pagalba, pateikiamos išvados ir apibendrinimai. Mokslinio tiriamojo darbo hipotezė tikrinama remiantis kiekybiniu analizės metodu (daugialype koreliacine – regresine analize).

Analitinėje magistro darbo dalyje emigracijos srautų poveikis darbo rinkai analizuojamas 5 etapais (žr. 1.6 pav.).

1.6 pav. Emigracijos poveikio darbo rinkai modelis

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Analitinėje mokslinio tiriamojo darbo dalyje atliekama emigracijos procesų bei darbo rinkos rodiklių retrospektyvos analizė. Analitinė dalis atlikta remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento, Migracijos departamento ir Eurostat duomenų bazės statistine informacija. Analizuojant duomenis, taip pat skaičiuoti absoliutūs bei vidutiniai rodiklių padidėjimai/sumažėjimai, kurių pagalba galima nustatyti emigracijos ir darbo rinkos rodiklių padidėjimus/sumažėjimus Lietuvoje. Emigracijos ir darbo rinkos rodiklių pokyčių apibendrinimai pateikiami sintezės metodu, dedukcijos metodu nagrinėjami daliniai reiškiniai sujungiami į tiriamą visumą ir apibendrinami. Ši analizė padeda išplėsti struktūrinę analizę ir leidžia įvertinti atskirai kiekvieno veiksnio įtaką bendriems rezultatams. Analizės duomenys apibendrinami naudojant abstrahavimo, konkretizavimo metodus. Statistinė informacija pateikiama grafinio vaizdavimo priemonėmis. Siekiant nustatyti kokią įtaką emigracijos procesai daro darbo rinkai, buvo sudarytas tyrimo eigos modelis. Poveikio įvertinimas buvo atliekamas daugialypės – regresinės analizės būdu.

Konstruktvyioje mokslinio tiriamojo darbo dalyje įvertinamos emigracijos proceso ateities srautai, remiantis ekspertų nuomone, analizuojamos ir aptariamos emigracijos mažinimo ir reemigracijos didinimo priemonės

2. EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS DARBO RINKAI 2003 – 2011 METAIS SOCIALEKONOMINĖ ANALIZĖ

Konceptualioje mokslinio baigiamojo darbo skyriuje, išanalizavus emigracijos procesą teoriniu aspektu bei atskleidus darbo rinkos esmę, autorė analitiniame skyriuje įgytas teorines žinias pritaikys praktiškai. Bus analizuojamas gyventojų emigracijos procesas Lietuvoje ir jo įtaka darbo rinkai. Autorė tiria emigracijos procesus ir juos lemiančius veiksnius 2003 – 2011 m. Sudarant tyrimo eigos modelį bei įvertinant emigracijos įtaką darbo rinkai imami ekonominiai, socialiniai 1996 – 2011 m. rodikliai. Verta pastebėti, kad Lietuvoje emigracijos statistiką rengia bei pateikia Migracijos departamentas bei Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Statistikos departamentas duomenis pateikia remdamasis visuotiniu gyventojų surašymu, gyvenamosios vietos deklaracijomis, kitais atliekamais tyrimų rezultatais.

A. Sipavičienė (2006), išanalizavusi D. S. Massey ir kitų autorių mintis pabrėžė, kad emigracijos priežastys aiškinamos skirtingais lygmenimis (individo, šeimos ar visos šalies) ir dažniausiai grindžiamos sociologinėmis apklausomis, kurios ne visada tiksliai parodo esamą realią situaciją. A. Pocius (2007), teigia, kad statistiškai yra ypač svarbus emigracijos rezultatas, apibūdinantis išvykusių gyventojų skaičių, nes nustačius emigracijos apimtį galima atskleisti gyventojų judėjimo tendencijas.

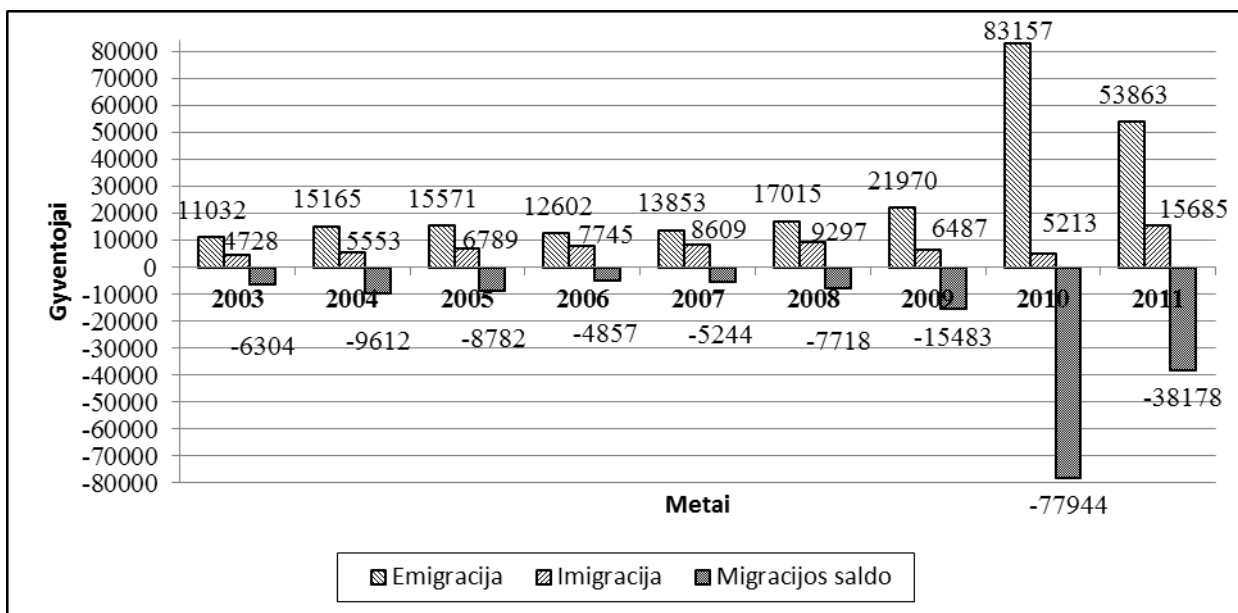
Reikia pastebėti, kad iki 1990 metų tarptautinės emigracijos tyrimai Lietuvoje nebuvo populiarūs. Tik atgavus nepriklausomybę ir atsivėrus sienoms į Vakarų Europą, intensyvi emigracija tapo ypač aktuali Lietuvai. Pažvelgus vien į kiekybinius šio proceso aspektus galima teigti, kad emigracija turėjo nemažos įtakos visoms Lietuvos gyvenimo sritims, o ypač socialiniams, ekonominiams procesams. Per nepriklausomybės metus iš Lietuvos emigravo apie 400 tūkst. gyventojų. Tokia emigracija Lietuvoje jau laikytina viena rimčiausių grėsmių šalies demografinėi raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Nuolat kintanti gyventojų amžiaus struktūra, didina apkrovą socialinės apsaugos sistemai, sukelia nuostolius valstybei dėl prarastų investicijų į žmogiškąjį kapitalą.

Norint reguliuoti bei kontroliuoti emigracijos procesus, pirmiausiai būtina nustatyti priežastis, dėl ko vyksta analizuojamas procesas. Šiame skyriuje, siekiant įvertinti emigracijos proceso mastą Lietuvoje, atliekama dinaminė ir struktūrinė lyginamoji analizė. Tiriama emigrantų sudėtis pagal lytį, amžių, nurodomos emigracijos priežastys, valstybės į kurias išvyksta, kitimo tendencijos. Siekiant įvertinti Lietuvos ir tikslo šalių ekonominės ir socialinės aplinkos skirtumų įtaką Lietuvos emigracijos procesams, lyginami Lietuvos ir pagrindinių tikslo šalių – Airijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos, JAV, Vokietijos – ekonominiai, socialiniai

rodikliai. Atlikus dinaminę ir struktūrinę lyginamąją analizę, taikant daugialypės koreliacinės – regresinės analizės metodą, tiriama emigracijos procesų įtaką darbo rinkai.

2.1 Gyventojų emigracijos dinaminė ir struktūrinė retrospektyvinė analizė

Lietuvoje vykstanti politinė, socialinė ir ekonominė transformacija padarė esminį poveikį tarptautinės gyventojų emigracijos procesui. 1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, emigracijos srautai pradėjo sparčiai didėti. 2004 m. tapus ES valstybe nare ir įsigaliojus laisvam asmenų judėjimui, emigracija dar labiau suintensyvėjo. Per pastaruosius dvidešimt metų, kasmet iš šalies daugiau gyventojų emigravo negu į šalį imigravo, tai parodo neigiamas Lietuvos migracijos saldo. Emigracijos procesus apsprendžia įvairūs veiksniai – skirtingos gyvenimo sąlygos, darbo rinkos būklė. Lietuva nuo pat nepriklausomybės laikų yra emigracijos šalis. Eurostato duomenimis, Lietuva turi vieną didžiausių neigiamų migracijos saldo visoje ES (vertinant 1000-čiui gyventojų). Pagal duomenų bazės Eurostat duomenis aštuoniuose ES valstybėse narėse buvo neigiamas migracijos saldo. Lietuvos neto migracija tūkstančiui gyventojui tenka -23,7 žmogaus, Airijos – -7,5 Kipro - -4,1 ir kt. (žr. 1 priedas.).

2.1 pav. Emigrantų, imigrantų skaičius ir migracijos saldo 2003 – 2011m., asm.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti iš 2.1 pav. migracijos saldo Lietuvoje kiekvienais metais buvo neigiamas. Tai rodo, kad imigracija turi tik simbolinę, iš dalies kompensacinę reikšmę. Nors migracijos saldo tendencijos nėra pastovios, periodiškai keičiasi, tačiau labiausiai atkreipiamas dėmesys yra į 2010 m. ir 2011 m. 2010 m. migracijos saldo, lyginant su 2009 m. išaugo daugiau nei penkis kartus ir pasiekė 77944 gyventojų. Tačiau beveik du kartus (38178) šis rodiklis sumažėjo per

2011 m. Tai ekonominio nuosmukio ir įstatymo pakeitimo dėl privalomojo sveikatos draudimo mokesčio, pasekmė. Tais metais labai padidėjo deklaruotų išvykstančių ir tuo pačiu sumažėjo atvykstančių į šalį skaičius. Vidutiniškai kasmet migracijos saldo buvo neigiamas ir siekė 19347 gyventojų (žr. 2 priedas).

Per analizuojamą laikotarpį emigrantų, deklaravusių išvykimą, didžiausias skaičius buvo 2010 m., siekiantis 83157 gyventojų. Mažiausiai išvyko 2003 m. – 11032 gyventojų. Nuo 2004 m. spartų emigracijos didėjimą lėmė ES šalių susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo. Vidutiniškai kasmet emigrantų skaičius siekė 27136 gyventojų. 2006 m. ekonomikos pakilimas Lietuvoje, lėmė emigrantų srauto sumažėjimą 19,1 proc. (2969 asm.). Tačiau 2009 m. prasidėjęs ekonominis sąstingis, emigrantų skaičių padidino apie 7,5 karto (72125 asm.), 2010 m. palyginus su 2003 m. Per visą analizuojamą laikotarpį emigrantų skaičius išaugo 4,9 karto (42831 asm.).

Analizuojamu laikotarpiu į Lietuvą vidutiniškai imigravo 7790 asmenys. Didžiausias imigracijos pokytis ir rodiklio reikšmė pastebima 2008 m. ir 2011 m. 2003 m. laikant baziniais, imigrantų skaičius atitinkamai padidėjo 96,6 proc. (4569 asm.) ir 231,7 proc. (10957 asm.). Tam įtakos turėjo palanki ekonominė situacija Lietuvoje bei darbo jėgos trūkumas statybos, apdirbamosios gamybos ir transporto bei ryšių sektoriuose (žr. 3 priedas). Didžiausią imigrantų dalį sudaro lietuvių reemigracija. 2011 m. lyginant su ankstesniais 2010 m. imigrantų skaičius išaugo 3,3 karto (10472 asm.). 2009 m. ir 2010 m. pastebimas analizuojamo rodiklio sumažėjimas, atitinkamai 30,2 proc. (2810 asm.) ir 19,6 proc. (1274 asm.). Didžiausi imigrantų srautai, be reemigracijos, yra ne iš ES šalių t. y. Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos, Turkijos ir kt.

2.1 lentelėje pateikti deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos srautų dinaminiai pokyčiai Lietuvoje 2003 – 2011 m. laikotarpiu. Kaip matoma iš lentelės, nedeklaruotos emigracijos srautai iki 2007 m. buvo didesni nei deklaruotos. Tai parodo, kad šiuo laikotarpiu vyravo trumpalaikė emigracija. Anot A. Sipavičienės (2006), tyrimų duomenys parodo, kad pirminiame etape, t. y. praėjusio dešimtmečio pradžioje, dominavo trumpalaikės grįžtamosios (90 proc. visų užsienio kelionių sudarė išvykos iki vieno mėnesio), vadinamosios žvalgybinės, užsienio kelionės, verslo tikslais arba mokslo/kultūriniai mainai. Pamažu emigracijos trukmė ilgėjo, keitėsi ir emigracijos tikslai. Šiuo metu trumpalaikė emigracija trunka iki 6 mėnesių ir kuo toliau, tuo daugiau trumpalaikių nedeklaruotų išvykų virsta ilgalaikiu buvimu svetimose šalyje.

Deklaruoti ir nedeklaruoti emigracijos srautai Lietuvoje 2003 – 2011 m., asm.

Emigrantai/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Emigrantai, deklaravusių išvykimą, sk.	11032	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	53863
Grandininis pokytis, sk.	-	4133	406	-2969	1251	3162	4955	61187	-29294
Grandininis pokytis, proc.	-	37,5	2,7	-19,1	9,9	22,8	29,1	278,5	-35,2
Emigrantai, nedeklaravusių išvykimo, sk.	11700	17300	32500	15200	12700	6700	12700	0	0
Grandininis pokytis, sk.	-	5600	15200	-17300	-2500	-6000	6000	-12700	0
Grandininis pokytis, proc.	-	47,9	87,9	-53,2	-16,4	-47,2	89,6		
Emigrantai iš viso, sk.	22732	32465	48071	27802	26553	23715	34670	83157	53863
Grandininis pokytis, sk.	-	9733	15606	-20269	-1249	-2838	10955	48487	-29294
Grandininis pokytis, proc.	-	42,8	48,1	-42,2	-4,5	-10,7	46,2	139,9	-35,2

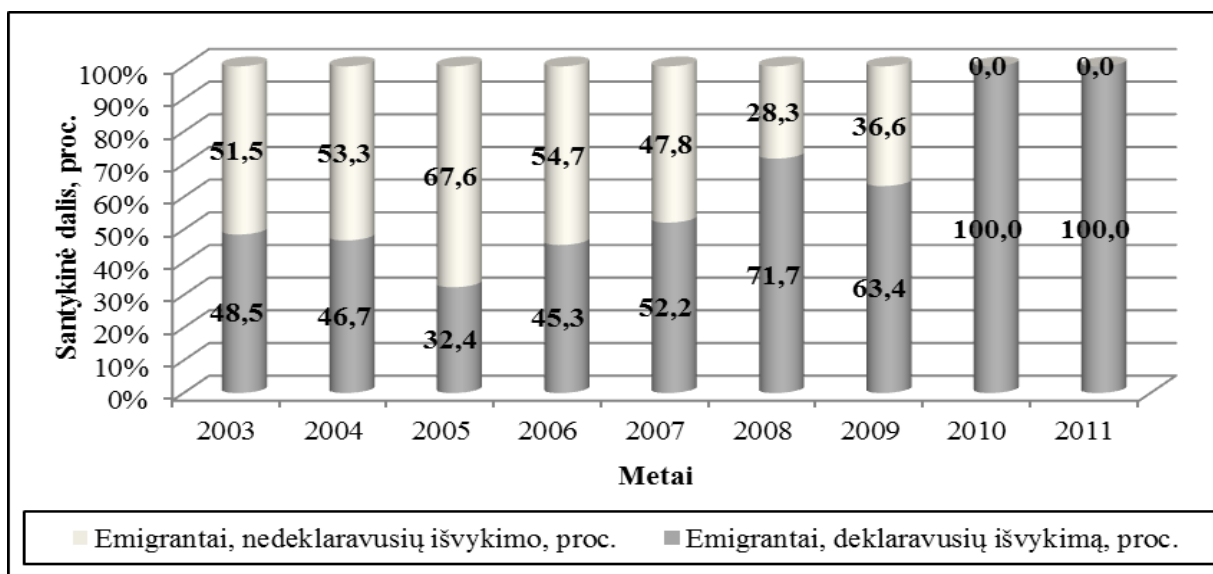
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

2003 – 2011 m. laikotarpiu iš Lietuvos išvyko apie 353 tūkst. gyventojų. Bendras emigrantų skaičius sparčiausiai augo 2009 m. ir 2010 m., atitinkamai 46,2 proc. (10955 asm.) ir 139,9 proc. (48487 asm.). Bendras emigracijos srauto mažėjimas pastebimas 2006 – 2008 m. laikotarpiu. 2006 m. emigrantų skaičius sumažėjo 42,2 proc. (20269 asm.), 2007 m. yra pastebima, kad emigrantų srautas sumažėjo 4,5 proc. (1249 asm.), o per 2008 m. išvyko 10,7 proc. (2838 asm.) mažiau palyginus su praėjusiais metais. Tokiems srauto kitimams įtakos turėjo nedeklaruotos emigracijos mažėjimas nuo 2006 m. bei ekonomikos augimas Lietuvoje.

Lyginant 2005 m. su 2004 m. bei 2009 m. su 2008 m., nedeklaruotos emigracijos pokyčiai buvo didžiausi per visą analizuojamą laikotarpį. Padidėjimai atitinkamai buvo 87,9 proc. (15200 asm.) ir 89,6 proc. (6000 asm.). Nedeklaruotos emigracijos augimas iki 2005 m. leidžia manyti, kad atsivėrusios naujos tarptautinės darbo rinkos, laisvo judėjimo ES šalių teritorijoje galimybės paskatino žmones išvykti. Nedeklaruotos emigracijos statistika rodo, kad iki 2005 m. vyko trumpalaikė emigracija. Nuo 2006 m. emigrantų, nedeklaravusiųjų savo išvykimo, skaičius kasmet mažėjo. 2010 ir 2011 m. nedeklaruotos emigracijos duomenų neužfiksuota, dėl 2010 m. pasikeitusio privalomojo sveikatos draudimo įstatymo. Emigrantai nedirbantys Lietuvoje arba registruoti vietos darbo biržoje bei nedeklaravę savo išvykimo privalo valstybei mokėti privalomąjį sveikatos draudimo mėnesinį mokestį – 72 Lt.

Iki 2007 m. deklaravusių savo išvykimą emigrantų santykinė dalis bendrame emigrantų skaičiuje kasmet buvo mažesnė, nei nedeklaravusių. Tačiau nuo 2007 m. iš Lietuvos išvyko

daugiau savo išvykimą deklaravusių žmonių nei nedeklaravusių. Didžiausia nedeklaravusių išvykimo iš Lietuvos dalis visame emigrantų sraute užfiksuota 2005 m. – 67,6 proc., o 2003 – 2009 m. laikotarpiu vidutiniškai nedeklaravusių išvykimo emigrantų dalis bendroje emigracijoje siekė 48,5 proc., o tuo tarpu deklaravusių – 51,5 proc. (žr. 2.2 pav.)

2.2 pav. Deklaravusių ir nedeklaravusių savo išvykimą emigrantų dalis bendroje emigracijos apimtyje proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Tiksliai paaiškinti deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos santykio pokyčius išties sudėtinga, tačiau remiantis daugelio autorių tyrimais, galima išskirti keletą veiksnių, turinčių įtakos šiam pasiskirstymui. Anot A. Maslauskaitės, V. Stankūnienės (2007) augančiam deklaruotos emigracijos skaičiui įtakos turėjo išplėta emigracijos infrastruktūra. Ši infrastruktūra veikia ekonomikoje per neformalius tinklus bei yra paremta draugystės/giminystės ryšiais. Būtent tai palengvina emigracinių nuostatų įgyvendinimą. Susikūręs socialinis tinklas yra garantas naujiems emigrantams, nes išvykstantieji yra labiau užtikrinti, dėl įsidarbinimo užsienio šalyse galimybių. Dėl šios priežasties buvo linkę deklaruoti savo apsisprendimą išvykti. Taip pat auganti deklaruojančių ir mažėjanti nedeklaruojančių savo išvykimo dalis yra susijusi su ekonominės tikslo šalių situacijos pokyčiais. Ekonominis sunkmetis prasidėjęs 2008 m. paskatino į užsienį vykti tuos, kurie yra labiau užtikrinti dėl darbo ir gyvenimo sąlygų tikslo šalyje, nes būtent tikslo šalys turi stabilesnę ekonomiką, kuri ekonominius sunkmečius įveikia daug greičiau nei Lietuva. Vis daugiau išvažiavusių asmenų įsikuria tikslo šalyse ilgesniam laikui, nes atsiradus legalaus išvykimo ir įsidarbinimo tikslo šalyse galimybėms, bei teisiniai susitarimai tarp Lietuvos ir tikslo šalių. Kai Lietuva tapo ES nare, emigrantai buvo atleisti nuo dvigubo darbo pajamų apmokestinimo, dirbant užsienio šalyje.

Apibendrinant tarptautinės emigracijos rodiklių tendencijas Lietuvoje, galima išskirti 2006 m. ir 2010 m. Neigiamo migracijos saldo rodiklis 2006 m. buvo mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį (4857 asm.), o didžiausias – 2010 m. (77944 asm.), t. y. emigravo 15,9 karto daugiau žmonių nei imigravo. 2003 m. užfiksuotas mažiausias deklaravusių savo išvykimą emigrantų skaičius (11302 asm.), o didžiausias sumažėjimas pastebimas per 2011 m. (35,2 proc.). Nuo 2006 m. pradėjo mažėti ir kasmet mažėjo emigrantų, nedeklaravusių savo išvykimo iš Lietuvos skaičius, tik 2009 m. situacija pasikeitė. 2010 m. ir 2011 m. visi emigrantai deklaravo savo išvykimą. Šių rodiklių pokyčiai leidžia daryti išvadą, kad ekonominė situacija šalyje stipriai veikė, Lietuvos gyventojų emigracijos procesą, o privalomasis sveikatos draudimo mokestis, emigracijos deklaravimą.

Emigrantų, deklaravusių savo išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2011 m. laikotarpiu, dinamika pateikta 2.2 lentelėje. R. Kripaitis, B. Romikaitytė, (2005), teigia, kad Lietuva dėl emigracijos visų pirma praranda darbingo amžiaus gyventojus. Šio teiginio teisingumą pagrindžia ir šio tyrimo rezultatai. Nuo 2006 m. iki 2010 m. visų emigracijos rodiklių pasiskirstymas pagal amžių kilo. 2010 m. visų amžiaus grupių, emigravusių gyventojų mastas per visą analizuojamą laikotarpį buvo didžiausias. Lyginant 2010 m. su 2009 m. labiausiai išaugo jaunimo emigracijos mastas, padidėjęs daugiau nei penkis kartus, tuo tarpu 2003 – 2009 m. daugiausiai emigravo darbingo amžiaus gyventojų. Galima sakyti, kad tokiems pokyčiams įtakos turėjo 2008 m. prasidėjęs Lietuvoje ekonominis sunkmetis.

Pagal emigracijos srautus, 25 – 59 m. amžiaus gyventojai užima pirmąją vietą tarp visų amžiaus grupių. Per visą 2003 – 2011 m. laikotarpį darbingų 25 – 59 m. amžiaus žmonių iš Lietuvos išvyko kiek daugiau nei 153 tūkst., o vidutiniškai kasmet, šalį paliko 17003 gyventojai (žr. 4 priedas). Šios amžiaus grupės (25 – 59 m.) lyginamasis svoris analizuojamu laikotarpiu kito netolygiai, tačiau vidutiniškai siekė 63 proc. bendrame emigrantų skaičiuje.

Antra pagal dydį emigrantų amžiaus grupė yra 15 – 24 m. jaunimas. Ši grupė vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį sudaro 21 proc. visų emigrantų. Šios amžiaus grupės dalis bendrame emigrantų skaičiuje turėjo tendenciją didėti. Vidutiniškai kasmet emigravo 6240 gyventojai ir per visą 2003 – 2011 m. laikotarpį emigravo daugiau nei 56 tūkst. jaunų asmenų. Šios grupės emigrantų skaičius labiausiai sumažėjo per 2006 m. ir 2011 m. atitinkamai 53,2 proc. (1903 asm.) ir 22,4 proc. (4493 asm.) lyginant su praėjusiais metais. Didžiausias padidėjimas per analizuojamą laikotarpį pastebimas 2010 m. lyginant su praėjusiais 2009 m., net 408 proc. (16095 asm.). Šios amžiaus grupės emigrantų skaičiaus didėjimas rodo, kad jaunimas nepasitiki Lietuvos švietimo sistema, ieško darbo bei mokslo perspektyvų kitose šalyse.

Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2011 m., asm.

Amžius/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0-14 m.	1585	1978	2159	1891	2176	2397	2613	8483	5651
Grandininis pokytis, sk.	-	393	181	-268	285	221	216	5870	-2832
Grandininis pokytis, proc.	-	24,8	9,2	-12,4	15,1	10,2	9,0	224,6	-33,4
Lyginamasis svoris, proc.	14,4	13,0	13,9	16,3	15,7	14,1	11,9	10,2	10,5
15-24 m.	2093	3442	3580	1677	2706	3133	3945	20040	15547
Grandininis pokytis, sk.	-	1349	138	-1903	1029	427	812	16095	-4493
Grandininis pokytis, proc.	-	64,5	4,0	-53,2	61,4	15,8	25,9	408,0	-22,4
Lyginamasis svoris, proc.	19,0	22,7	23,0	14,5	19,5	18,4	18,0	24,1	28,9
25-59 m.	6717	9276	9379	7552	8466	10944	14851	53865	31975
Grandininis pokytis, sk.	-	2559	103	-1827	914	2478	3907	39014	-21890
Grandininis pokytis, proc.	-	38,1	1,1	-19,5	12,1	29,3	35,7	262,7	-40,6
Lyginamasis svoris, proc.	60,9	61,2	60,2	65,1	61,1	64,3	67,6	64,8	59,4
60 ir vyresni m.	637	469	453	482	505	541	561	769	690
Grandininis pokytis, sk.	-	-168	-16	29	23	36	20	208	-79
Grandininis pokytis, proc.	-	-26,4	-3,4	6,4	4,8	7,1	3,7	37,1	-10,3
Lyginamasis svoris, proc.	5,8	3,1	2,9	4,2	3,6	3,2	2,6	0,9	1,3
Viso:	11032	15165	15571	11602	13853	17015	21970	83157	53863

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, mažiausiai emigravo 60 m. ir vyresnių amžiaus grupės žmonių. Vidutiniškai kasmet po 7 žmonėmis daugiau emigruodavo solidaus amžiaus asmenų, ir tokio amžiaus išvykstančiųjų vidutinė dalis visame emigrantų sraute, per analizuojamą laikotarpį, siekia 3 proc. Nuo 0 iki 14 m. emigrantų per analizuojamą laikotarpį, vidutiniškai kasmet išvyko 3215 asmenų. 0 – 14 m. amžiaus grupės vidutinis lyginamasis svoris per analizuojamą laikotarpį siekia 13 proc. ir tai yra trečia pagal dydį emigrantų grupė. Kaip ir kitų amžiaus grupių, taip ir 0 – 14 m. grupės žmonių emigracija sumažėjo tik 2006 m. ir 2011 m. atitinkamai 12,4 proc. (268 asm.) ir 33,4 proc. (2832 asm.) lyginant su ankstesniais metais. Esant trumpalaikiai emigracijai Lietuvoje, gausu nepilnų šeimų, kurių vienas narys išvykęs į užsienį dirbti, o kitas su vaikais pasilikęs namuose. Taip pat yra pastebima abiejų tėvų išvykimo tendencija, kai vaikai yra tam tikram laikotarpiui palikti senelių, giminaičių globai. Trumpalaikiai emigracijai virstant ilgalaikiai emigracija, vaikų amžiaus grupės arba nuo 0 iki 14 m. išvykimas sparčiai auga. Didžiausias šios amžiaus grupės emigracijos srauto padidėjimas pastebimas per 2010 m., lyginant su 2009 m., 224,6 proc. (5870 asm.).

Šeimų susijungimo strategija, anksčiau turėjusi tik užuomazgas, trumpalaikiai emigracijai virstant ilgalaikiai emigracija, tampa vis reikšmingesnė: prie pirmųjų emigrantų, įsikūrusių užsienyje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės ar draugai. Tikimybė, kad tokie

emigrantai, ypač jų vaikai, sugriš, yra menka. 2.2 lentelėje matyti, kad šeimos susijungimas yra vis labiau akcentuojamas, nes išvyksta vis daugiau pensinio ir 0 – 14 m. amžiaus asmenys. Emigracija su tikslu „dirbti“ tampa „gyventi“ tikslo šalyje. Taip pat yra pastebimas besiformuojantis ilgalaikės emigracijos bruožas, kai kasmet savo ateitį su tikslo šalimi apsisprendžia susieti vidutiniškai apie 5 proc. emigrantų, priklausančių 25 – 59 m. amžiaus grupei. Solidaus amžiaus ir vaikų emigrantų įsrautų didėjimas nuo 2006 m. rodo, kad minėtiems metams buvo būdinga „naujų emigrantų“ banga. Šeimų susijungimo procesą puikiai parodo teigiamas emigruojančių vaikų skaičiaus augimas.

2.3 lentelėje pateikiamas Lietuvos emigrantų (18 metų ir vyresnių), deklaravusių savo išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį analizuojamu laikotarpiu. Per nagrinėjamą laikotarpį išvyko 101868 vyrų ir 5908 daugiau moterų, emigrančių skaičius siekė 107776 (žr. 5 priedas). Vidutiniškai kasmet šalį palikdavo 11319 vyrai ir 11975 moterys. Tiek vyrų, tiek moterų išvykimo rodiklių dinamika (išskyrus 2005 m.) buvo vienoda: vienais metais kartu didėdavo, kitais – kartu mažėdavo, bet srautai skyrėsi kiekybiškai.

2.3 lentelė

Emigrantų (18 m. ir vyresnių), deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2011m., asm.

Emigrantai/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Viso, sk.	9108	12675	12923	10328	11218	14090	18788	73185	47329
Grandininis pokytis, sk.	-	3567	248	-2595	890	2872	4698	54397	-25856
Grandininis pokytis, proc.	-	39,2	2,0	-20,1	8,6	25,6	33,3	289,5	-35,3
Vyrai, sk.	4189	5858	6178	4941	5264	6859	10149	34857	23573
Grandininis pokytis, sk.	-	1669	320	-1237	323	1595	3290	24708	-11284
Grandininis pokytis, proc.	-	39,8	5,5	-20,0	6,5	30,3	48,0	243,5	-32,4
Lyginamasis svoris, proc.	46	46,2	47,8	47,8	46,9	48,7	54,0	47,6	49,8
Moterys, sk.	4919	6817	6745	5387	5954	7231	8639	38328	23756
Grandininis pokytis, sk.	-	1898	-72	-1358	567	1277	1408	29689	-14572
Grandininis pokytis, proc.	-	38,6	-1,1	-20,1	10,5	21,4	19,5	343,7	-38,0
Lyginamasis svoris, proc.	54	53,8	52,2	52,2	53,1	51,3	46,0	52,4	50,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad bendrame 18 m. ir vyresnių emigrantų skaičiuje visu analizuojamu laikotarpiu buvo daugiau nei 50 proc. ir vidutiniškai didžiausią lyginamąjį svorį sudarė emigrantės moterys (52 proc.). Tuo tarpu vyrai sudarė 48 proc. visų emigrantų skaičiaus, vyresnių nei 18 m. Visu analizuojamu laikotarpiu pokyčiai tarp emigrantų lyčių kito netolygiai. Didžiausias lyginamasis svoris tarp visų vyresnių nei 18 metų emigrantų tenkantis vyrams 54

proc. (10149 asm.) užfiksuotas 2009 m., o mažiausias 2003 m. – 46 proc. (4189 asm.). Tiek vyrų, tiek moterų emigracijos srautai mažėjo 2006 m. ir 2011 m. 2006 m. vyrų emigracija sumažėjo 20 proc. (1237 asm.) lyginant su ankstesniais metais, o moterų 20,1 proc. (1358 asm.). 2011 m. vyrų emigracija sumažėjo 32,4 proc. (11284 asm.), lyginant su praėjusiais metais, o moterų – 38 proc. (14572 asm.). Vis dėlto visu analizuojamu laikotarpiu vyrų emigrantų kasmet vidutiniškai padidėdavo 2423 asmenimis, tuo tarpu moterų – 2355 asmenimis.

J. Karalevičienė ir K. Matuzevičiūtė (2009), ištyrusios ekonomines migracijos priežastis, pastebėjo, kad 2001 – 2002 m. emigracijai buvo būdinga didesnė emigruojančių vyrų dalis, lyginant su moterimis. Iš pateiktos lentelės duomenų matyti, kad nuo 2003 m. pradeda didėti emigruojančių moterų dalis. Tai, kad emigruojančių moterų santykinai yra daugiau nei vyrų, leidžia daryti prielaidą, kad emigracija iš trumpalaikės virsta ilgalaike ir vyksta šeimų susijungimo procesas. Anot A. Sipavičienės (2006), tai, kad nuo 2008 m. emigruojančių moterų dalis mažėja rodo naujo „žvalgybinės“ emigracijos etapo pradžią, kai į tikslo šalį ekonominiiais tikslais išvyksta vienas iš šeimos narių, dažniausiai vyriškos giminės atstovas.

Apibendrinant galima teigti, kad tik 2009 m. įvykiai pakeitė emigrantų pasiskirstymą pagal lytį. Tais metais, pirmą kartą per analizuojamą laikotarpį, daugiau emigravo vyrai, nei moterys, t. y. vyrų emigravo 10149 (48 proc. daugiau nei praeitais metais) ir moterų 8639 (19,5 proc. daugiau nei praeitais metais). Tam įtakos turėjo ekonominis nuosmukis, kuris ypač paveikė vidutinio amžiaus emigrantus vyrus. Galima daryti išvadą, kad šis pasiskirstymas ateityje vėl keisis, nes vyks šeimų susijungimas, kai dalis moterų išvažiuos pas savo vyrus. Tuo pačiu tai byloja apie trumpalaikės emigracijos vertimąsi į ilgalaikę. Tebesitęsiančios ekonominio nuosmukio pasekmės po kurio laiko turės įtakos ir jaunimo emigracijai. Emigravusių pasiskirstymo analizė pagal šeimyninę padėtį parodė, kad šeimyninė padėtis yra svarbus veiksnys.

Analizuojant emigracijos dinaminius procesus susiduriama su duomenų trūkumu. Lietuvos Respublikos statistikos departamento turimi duomenys padeda tik apytiksliai įsivaizduoti emigracijos proceso mastą, nes ne visi gyventojai deklaruoja savo išvykimo priežastį. Emigrantų nedeklaravusių savo išvykimo priežasčių skaičiui, apytiksliai nustatyti Lietuvos Respublikos statistikos departamente atliekamas Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos tyrimas. 2009 m. nedeklaruotos emigracijos tyrime, nedeklaravusių išvykimo priežastims emigrantų rodiklio paklaida sudarė 17,8 proc., tai reiškia, kad tyrimo rezultatai yra patenkinamai tikslūs. Tačiau 2010 m. minėta paklaida viršijo 30 proc., todėl duomenys nėra pateikti, nes jie neatspindėtų realybės. Dėl šios priežasties 2010 m. ir 2011 m. duomenys yra surinkti iš publicistinių šaltinių ir tyrimų.

Iš Lietuvos emigravusių gyventojų pagrindinis tikslas buvo įsidarbinimas tikslo šalyje (žr. 6 priedas). Šią priežastį kasmet vidutiniškai nurodė po 76,1 proc. išvykusių. Šalies ekonominei situacijai gerėjant, šios grupės žmonių skaičius mažėja, priešingu atveju – didėja. Tai įrodo 2006 m. 63,2 proc., o 2009 m. 86,6 proc. visų išvažiavusiųjų emigrantų, skaičius. Nuo 2006 m. išvykstančių su tikslu įsidarbinti santykinė dalis kasmet vidutiniškai sudarė 72,3 proc., t. y. net 8,9 proc. mažiau nei 2003 – 2005 m. laikotarpiu. 2006 m. kaip išvykimo priežastį darbą nurodė 17000 asmenų mažiau nei 2005 m., tai sumažino 18,7 proc. dalį tarp visų emigraciją lemiančių priežasčių. Per visą 2003 – 2009 m. laikotarpį emigravo 84,1 tūkst. asmenų, kurie pagrindine priežastimi įvardijo darbą. Dėl kitų priežasčių paskatintus išvykti, per analizuojamą laikotarpį sudaro vidutiniškai kasmet 9 proc. visų įvardintų priežasčių. Dažniausiai kitas priežastis įvardija emigrantai yra nepatenkinti socialine ir politine situacija, taip pat neįžvelgia ateities perspektyvų šalyje. Emigraciją dėl šeimyninių priežasčių analizuojamu laikotarpiu įvardijo 9 tūkstančiai žmonių. Lyginamasis svoris vidutiniškai kasmet sudarė 8,1 proc. iš visų įvardintų išvykimo priežasčių. Kaip jau buvo minėta, šeimos susijungimo procesas tikrai vyksta.

Mažiausia, bet susirūpinimą kelia, sparčiai išaugusi emigruojančių su tikslu mokytis, dalis. Tokią priežastį vidutiniškai kasmet tiriamu laikotarpiu nurodydavo 6,7 proc. visų nedeklaravusių išvykėlių iš Lietuvos. Per 2003 – 2009 m. laikotarpį mokytis iš Lietuvos į užsienį išvyko 6,5 tūkst. jaunų gyventojų. Iki 2006 m. tokių asmenų vidutiniškai kasmet buvo tik 4,2 proc., tačiau per 2006 m. išaugo iki 8,6 proc., t. y. net 4,4 proc. daugiau. Tokį padidėjimą galima aiškinti nesėkminga švietimo reforma šalyje.

Analizuojant deklaruotos emigracijos srautų pasiskirstymą pagal priežastis, pastebimas panašus procentinis pasiskirstymas kaip ir nedeklaruotos emigracijos. Didžioji dauguma deklaravę išvykimą šalį paliko su tikslu dirbti, palyginus 2010 m. ir 2011 m. lyginamasis svoris išliko virš 87 proc. Mažiausią lyginamąjį santykinį svorį turi šeimyninės išvykimo priežastys.

Apibendrinant emigrantų pasiskirstymą pagal išvykimo priežastis, galima teigti, kad pagrindine priežastimi išlieka ekonominiai motyvai, kylantys dėl Lietuvos ir tikslo šalių ekonominio išsivystymo netolygumo.

2004 m. įstojus į Europos Sąjungą ir panaikinus tarpvalstybines sienas buvo suteikta galimybė besivystančių šalių gyventojams legaliai išvykti ilgesniam laikui ir tokiu būdu pagerinti gyvenimo, darbo sąlygas. Remiantis Europos statistikos departamento pateiktais duomenimis, Lietuvos gyventojai yra vieni iš labiausiai emigruojančių ES (žr. 7 priedas). 2.4 lentelėje pateiktas emigrantų pasiskirstymas rangais pagal tikslo šalis. Pagrindinės šalys, kurios sulaukia didžiausių lietuvių emigracijos srautų yra Didžioji Britanija, Airija, Vokietija, Ispanija – tai ES šalys ir Jungtinės Valstijos. Kaip matyti, labai didelė dalis asmenų išvyksta į Didžiąją Britaniją (oficialiai į šią šalį per analizuojamą laikotarpį išvyko 93192 asm.) ir į Airiją (29681 asm.).

Palyginus per analizuojamą laikotarpį srautai atitinkamai išaugo 26,9 karto (25415 asm.) ir 20,2 karto (5311 asm.). Mažiausiai emigrantų iš Lietuvos per analizuojamą laikotarpį išvyko į Ispaniją. Per analizuojamą laikotarpį iš Lietuvos emigravo 11016 asm. gyventojų, lyginant 2011 m. su 2003 m. pastebimas padidėjimas 293,9 proc., t. y. 1483 asm. (žr. 8 priedas).

2.4 lentelė

Emigrantų pasiskirstymas pagal tikslo šalis 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė / Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Rangas
Vokietija	11	11	9	9	9	8	6	5	7	4
Airija	3	7	13	10	12	12	13	16	10	2
Ispanija	4	5	5	6	6	5	6	4	4	5
JAV	21	20	13	14	11	10	8	3	3	3
Didžioji Britanija	9	23	27	26	26	26	26	49	49	1
Kitos šalys	53	34	32	35	36	38	41	23	27	
<i>Emigrantai, deklaravę išvykimą</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Iš pateiktos lentelės matoma, jog daugiausia lietuviai emigruoja į kitas šalis, vidutiniškai 35 proc. visų emigrantų kasmet išvyksta būtent ten (žr. 9 priedas). Analizuojant tikslo šalis pagal rangus pastebima, kad vidutiniškai (29 proc.) kasmet lietuvių emigrantų iškeliauja į Didžiąją Britaniją. Tačiau pastebima, kad ši šalis 2003 m. turėjo trečiąją vietą pagal rangą ir vos 9 proc. visų emigrantų rinkosi šią šalį. Visgi, 2011 m. beveik kas antras žmogus tikslo šalimi rinkosi Didžiąją Britaniją. Priešingai nei Didžioji Britanija, Jungtinės Amerikos Valstijos 2003 m. pritraukė 21 proc. emigrantų iš Lietuvos, o 2011 m. tik 3 proc. visų emigrantų. Atsivėrus didesnėms galimybėms keliauti į ES šalis, Jungtinių Amerikos Valstijų santykinė dalis kaip būsimosios gyvenamosios vietos pradėjo kasmet mažėti ir per analizuojamą laikotarpį sumažėjo 18 proc. JAV per visą analizuojamą laikotarpį vidutiniškai kasmet rinkosi 11,4 proc. emigrantų. Antra pagal populiarumą šalis tarp išvykusiųjų buvo Airija. Šią šalį vidutiniškai kasmet rinkosi kas dešimtas Lietuvos emigrantas. Priešingai Airijai analizuojamu laikotarpiu emigrantų tikslo šalimi Vokietiją rinkosi vis mažiau asmenų ir 2011 m. lyginant su 2003 m. Vokietiją tikslo šalimi pasirinko 4 proc. mažiau emigrantų. Mažiausiai išvykėlių tikslo šalimi rinkosi Ispaniją, kurią vidutiniškai kasmet pasirinkdavo kas dvidešimtas emigrantas. Svarbiausia priežastis, lėmusi tokius didelius emigracijos srautus į šias valstybes, tai darbo užmokesčio netolygumai, perspektyvų nebuvimas gimtojoje šalyje, nepalanki švietimo reforma. Dideli emigrantų srautai parodo, kad išvykstantys pasirenka tikslo šalį pagal darbo įgūdžius, kvalifikacijos poreikį užsienio šalyse, asmeninius tikslus. Greitas ir geras susisiekimasis, patogi geografinė padėtis, kalbos barjerai stipriai veikia asmens apsisprendimą išvykti.

Apibendrinant emigrantų pasiskirstymą pagal tikslo vietą galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į ES 2004 m. pakeitė tikslo šalių tarpusavio pozicijas. Prieš įstojant į Europos Sąjungą daugiausiai lietuvių emigruodavo į Jungtines Amerikos Valstijas, tačiau po 2004 m. daugiausia emigrantų iš Lietuvos sulaukė Didžioji Britanija ir kitos ES šalys.

2.2 Lietuvos darbo rinkos rodiklių lyginamoji analizė

Darbo rinka yra ekonomikos posistemis, atstovaujantis svarbų gamybos veiksnį – darbą. Jos rodikliai yra vieni pagrindinių indikatorių, padedančių įvertinti esamą ekonominę – socialinę šalies ūkio būklę. Anot A. Stulgienės, A. Daunorienės (2009), darbo rinka yra stichiškas save reguliuojantis mechanizmas, todėl negali visiškai suderinti darbo jėgos pasiūlos ir paklausos. Visuminė darbo pasiūla ir paklausa šalyje atskirais momentais gali ir sutapti, tačiau visuomet išlieka didesnės ar mažesnės disproporcijos atskiruose darbo rinkos segmentuose – ekonominėse veiklose, profesijų grupėse, regionuose.

Analizuojant darbo rinką, būtina atsižvelgti į visus pagrindinius veiksnius ir juos atspindinčius rodiklius. Lietuvos ir tikslo šalių darbo rinkos tendencijų ir būklės analizei pasirinkti šie darbo rinkos rodikliai: darbo jėga, nedarbo lygis, jaunimo nedarbo lygis, ilgalaikis nedarbo lygis, užimtumo lygis, aktyvumo lygis, laisvų darbo vietų skaičius. Atskaitos taškas tolimesnei darbo rinkos analizei yra pasirinkti 2003 m. Vertinant darbo rinkos struktūros pokyčius, reikia įvertinti Lietuvos ir tikslo šalių darbo rinkos situaciją, nes darbo jėgos pasiūla nuolat kinta. Į darbo rinką patenka jaunimas, baigę aukštąsias ir vidurines mokyklas, moterys, prieš tai auginusios vaikus ir kitos gyventojų kategorijos. Darbo jėgos sudėtis nuolat kinta ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai.

2.5 lentelė

Darbo jėga Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 metais, tūkst.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Vokietija	35924,9	35841	36361,6	37172,3	37988,7	38541,5	38471,1	38737,8	38779,8
Airija	1810,6	1864,9	1952	2043,7	2116,5	2101,2	1917	1843,7	1696,5
Ispanija	17295,9	17970,8	18973,2	19747,7	20356	20257,6	19180	18744	18596,0
Lietuva	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1	1614,3	1640,9	1634,8	1619,7
Didžioji Britanija	28073	28369,4	28666,4	28931,3	29117,8	29363,9	28922,7	28941,5	29159,0

* - išankstiniai duomenys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Darbo jėga – tai dirbantys ir aktyviai darbo ieškantys bedarbiai tam tikroje šalyje. Daugiausia darbo jėgos, analizuojant emigracijos proceso tikslo šalis (žr. 2.5 lentelę), turi Vokietija, Didžioji Britanija bei Ispanija. Atitinkamai per analizuojamą laikotarpį darbo jėga vidutiniškai sudaro 37535,4 tūkst., 28838,3 tūkst. ir 19013,5 tūkst. darbingo amžiaus žmonių.

Mažiausiai darbo jėgos, iš analizuojamų tikslo šalių, turi Airija. Per analizuojamą laikotarpį Airijoje vidutiniškai gyveno 1927,3 tūkst. darbingo amžiaus žmonių (žr. 10 priedas).

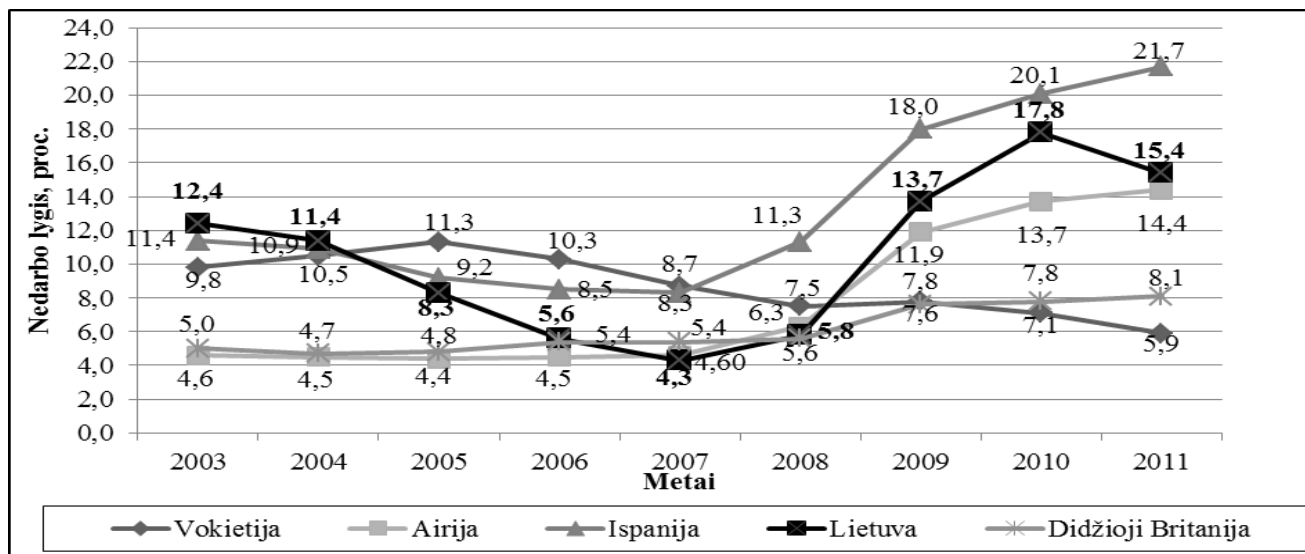
Didžiojoje Britanijoje darbo jėgos sumažėjimas pastebimas tik 2009 m. Prasidėjus ekonomikos sunkmečiui, darbo jėga šiais metais sumažėjo daugiau nei 1,5 proc. (441,2 tūkst. asm.) palyginus su 2008 m. Vokietijoje darbo jėgos mažėjimas analizuojamu laikotarpiu pastebimas du kartus, t. y. 2004 m. ir 2009 m. Vokietijoje darbo jėga 2004 m. sumažėjo 0,2 proc. (83,9 tūkst. asm.) lyginant su 2003 m., o 2009 m. sumažėjo 0,2 proc. (70,4 tūkst. asm.) lyginant su praėjusiais metais. Airijoje ir Ispanijoje darbo jėga augo iki 2008 m., bet vėliau ėmė mažėti ir per 2008 – 2011 m. laikotarpį atitinkamai sumažėjo 420 tūkst. ir 1760 tūkst. žmonių. Kadangi Lietuvoje darbo jėga analizuojamu laikotarpiu augo tik 2007 – 2009 m. laikotarpiu, todėl galima daryti prielaidą, kad vyko darbingo amžiaus reemigracija iš tikslo šalių, dėl ekonomikos pakilimo Lietuvoje. Didžiausias darbo jėgos padidėjimas Lietuvoje pastebimas 2009 m., prieš prasidedant ekonomikos nuosmukiui, ir siekė 1,6 proc. (26,6 tūkst. asm.) lyginant su ankstesniais 2008 m. Lietuvoje darbo jėga analizuojamu laikotarpiu sudaro mažiau nei pusę (apie 48,2 proc.) šalies gyventojų.

Visose tikslo šalyse, per analizuojamą laikotarpį, didžiausią darbo jėgos dalį sudarė vyrai, vidutiniškai Ispanijoje buvo 57,8 proc. (10979,7 tūkst. asm.); Airijoje – 56 proc. (1080,2 tūkst. asm.); Vokietijoje – 54,5 proc. (20453 tūkst. asm.); Didžiojoje Britanijoje – 53,9 (15532,7 tūkst. asm.). Lietuvoje vyrai analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 50,4 proc. (816,7 tūkst. asm.) visos darbo jėgos. Visu analizuojamu laikotarpiu, išskyrus 2009 m. ir 2010 m., vyrų santykinė dalis darbo jėgoje sudarė daugiau nei 50 proc. Išimtis buvo kai 2009 m. moterys darbo jėgoje sudarė 0,1 proc. (1,3 tūkst. asm.) daugiau, o 2010 m. – 0,6 proc. (9,6 tūkst. asm.). Tai parodo, kad prasideda „žvalgybinės“ emigracijos etapo pradžia. Kai į tikslo šalį ekonominiiais tikslais išvyksta vienas iš šeimos narių, vyriškos giminės atstovas, siekdamas įsikurti.

Apibendrinant galima teigti, kad visuose analizuojamose šalyse, išskyrus Lietuvą 2009 m. ir 2010 m., didžiąją dalį darbingo amžiaus žmonių sudaro vyrai. Per 2010 m. vyriškoji darbo jėga Lietuvoje sumažėjo atitinkamai 7,2 tūkst. žmonių.

Daugiau kaip prieš 20 m. visoje Lietuvoje buvo planinis ūkis. Pramonės, paslaugų ir kiti veiklos sektoriai veikė centralizuotai, įmonės nesusedurdavo su prekių realizacijos problemomis, nereikėjo rūpintis žaliavomis. Bedarbystė kaip ir neegzistavo, nes baigusiam studijas ir įgijusiam specialybę asmeniui buvo garantuojama darbo vieta, neatsižvelgiant į tos rūšies specialistų paklausą. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, padėtis visiškai pasikeitė. Perėjimas nuo planinio ūkio prie rinkos ekonomikos, vykdant privatizaciją, suirus centralizuotai ūkio valdymo sistemai, įmonės prarado produkcijos ir žaliavų realizavimo rinkas, suiro darbo vietų paskirstymo sistema. Tai turėjo įtakos įmonių prastovoms, gamybos apimties sumažėjimams,

bankrotams, darbo vietų sumažėjimams. Visi šie pokyčiai lėmė dabartinės rinkos susiformavimą. Darbo pasiūla ėmė nebeatitikti darbo paklausos, kai kurios specialybės pasidarė nebereikalingos, o jas turintys žmonės neturėjo laiko bei galimybės persikvalifikuoti. Tokiu būdu esant rinkos disbalansui, atsiranda nedarbas. 2.3 pav. pateikta nedarbo lygio dinamika Lietuvoje bei tikslo šalyse 2003 – 2011 m. laikotarpiu.

2.3 pav. Nedarbo lygis 2003 – 2011 m. Lietuvoje ir tikslo šalyse, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

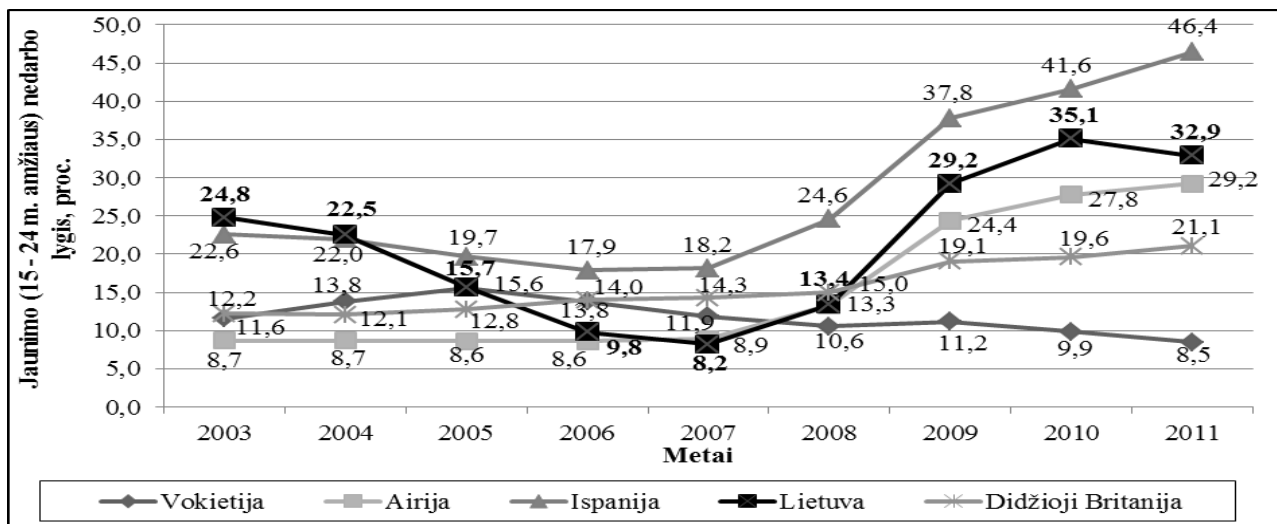
Apžvelgiant nedarbo lygio Lietuvoje ir tikslo šalyse retrospektyvinę analizę, pastebima, kad laikotarpio pradžioje didžiausias nedarbo lygis buvo fiksuojamas Lietuvoje, t. y. 12,4 proc., Ispanijoje buvo kiek mažesnis, apie 11,4 proc. Mažiausias 2003 m. nedarbo lygis buvo užfiksuotas Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje atitinkamai 5 proc. ir 4,6 proc. Šalių, kurios turi aukštą ekonomikos išsivystymą, patyrimas rodo, kad esant 4 – 6 proc. bedarbių nuo esamos darbo jėgos šalyje, nekyla jokių ekonominių problemų. Toks nedarbo lygis leidžia prekinio ūkio ekonomikai greitai prisiderinti prie nuolat besikeičiančios bendrosios paklausos. Palaikyti nedarbą šiame lygyje yra vienas iš svarbiausių užimtumo politikos uždavinių. Bandytas pasiekti šimtaprocentinį užimtumą paslėptojo nedarbo sąskaita sudaro tik užimtumo iliuziją ir reiškia neracionalų, neefektyvų darbo jėgos panaudojimą. Tai didina gamybos kaštus, produktų ir paslaugų kainas, mažina jų paklausą, įmonių rentabilumą bei konkurencingumą, ir tokiu būdu dar labiau skatina gamybos nuosmukį, o kartu ir nedarbo didėjimą. Pagrindines mažėjančio nedarbo priežastis galima nurodyti, tokias kaip ekonomikos augimas, didėjančios galimybės darbo jėgai įsidarbinti tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, Lietuvos darbo rinkos ir švietimo institucijų priemonių įgyvendinimas.

2003 m. vyrų nedarbo lygis buvo aukštesnis nei moterų visose valstybėse, išskyrus Ispaniją. Analizuojamais metais moterų nedarbo lygis Ispanijoje siekė 15,8 proc., tuo tarpu vyrų tik 8,4 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis Lietuvoje bei tikslo šalyse keitėsi

įvairiai. Lietuvoje kaip ir Ispanijoje nedarbo lygis mažėjo iki 2007 m. Per šį laikotarpį Lietuvoje nedarbo lygis sumažėjo 8,1 proc. ir siekė 4,3 proc. Tais metais nedarbo lygis Lietuvoje buvo mažiausias tarp visų analizuojamų valstybių. Tokį žymų nedarbo lygio sumažėjimą lėmė ekonomikos augimas, kurį paskatino ES skiriamų lėšų įsisavinimas. Tuo tarpu Ispanijoje nedarbo lygis per 2003 – 2007 m. laikotarpį sumažėjo tik 3,1proc. Per 2003 – 2007 m. laikotarpį nedarbo lygis Airijoje beveik nekito, o Didžiojoje Britanijoje svyravo 1 proc. ribose. Vokietijoje nedarbo lygis kilo iki 2005 m. apie 1,5 proc. 2011 m. pastebima, kad Vokietijoje nedarbo lygis yra mažiausias, t. y. 5,9 proc., tarp nagrinėjamų valstybių. 2011 m. lyginant su 2005 m. nedarbo lygis analizuojamoje šalyje sumažėjo net 5,4 proc.

Mažiausias vidutinis nedarbo lygio skirtumas tarp vyrų ir moterų pastebimas Vokietijoje t. y. 0,4 proc. (žr. 11 priedas). Didžiausias analizuojamo dydžio skirtumas yra Ispanijoje 3,8 proc. Šioje šalyje visu analizuojamu laikotarpiu moterų nedarbas yra didesnis nei vyrų. Nuo 2007 m. iki 2011m. vidutinis nedarbo lygis labiausiai išaugo Ispanijoje, t. y. 13,4 proc., tuo tarpu Lietuvoje nedarbas išaugo 11,1 proc. Trečioji valstybė, kur nedarbo lygis nuo 2007 iki 2011 m. išaugo 9,8 proc. yra Airija.

Vertinant Lietuvos nedarbo lygio ir jaunimo nedarbo lygio dinaminius pokyčius, galima teigti, kad jaunimo nedarbo rodiklis yra jautresnis. Iki 2007 m. nedarbo lygiui mažėjant, jaunimo nedarbas taip pat mažėjo tik dvigubai greičiau, toks mažėjimas tarp nagrinėjamų valstybių buvo didžiausias. Nuo 2007 m., nedarbo lygiui augant, jaunimo nedarbas lyginant su bendru šalies nedarbo lygio rodikliu, augo taip pat dvigubai greičiau. Galima teigti, kad jaunimo segmentas yra jautri ekonomikos pokyčiams darbo rinkos dalis. Jaunimo nedarbo tendencija yra susijusi tiek su jaunų gyventojų emigracija, tiek su išaugusia darbo jėgos paklausa šalies ūkyje. Taip pat yra pastebima augimo tendencija nekvalifikuotų ir pradinio išsilavinimo neturinčių jaunimo bedarbių. Tokiam jaunimui trūksta paskatų įeiti į darbo rinką ar išsilaikyti joje, todėl kyla papildomų problemų – priklausomybė nuo alkoholio, narkotikų ir kitų toksinių medžiagų, nusikalstamumas ir pan.

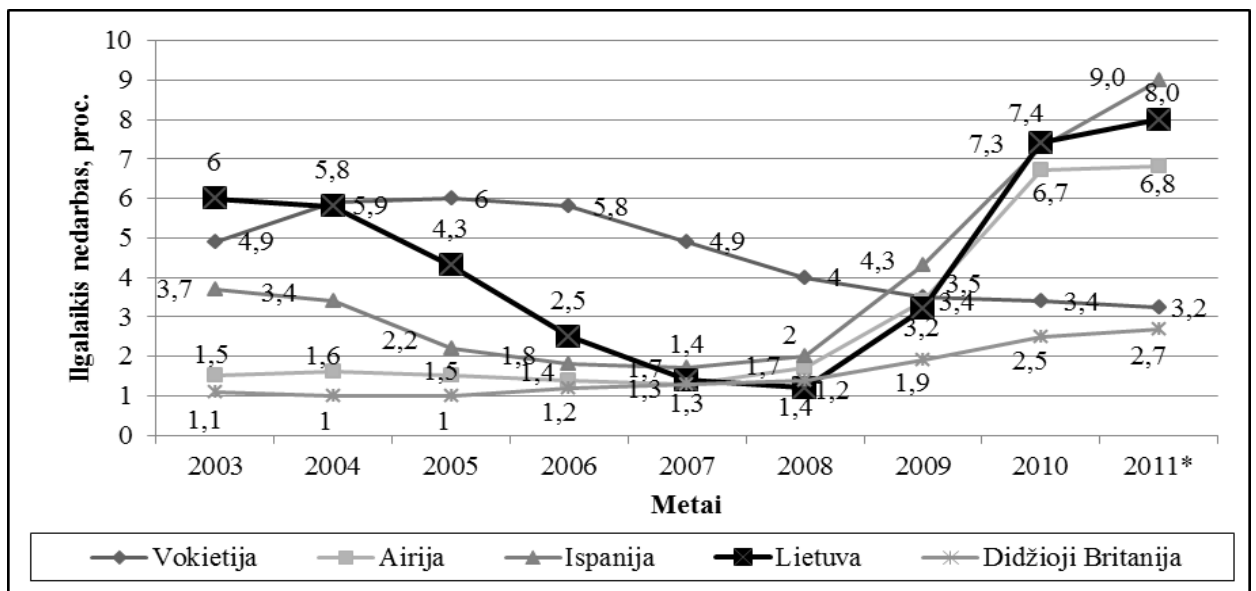

2.4 pav. Jaunimo (15 – 24 m. amžiaus) nedarbo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

2.4 pav. matoma Lietuvos ir tikslo šalių jaunimo (15 – 24 m. amžiaus) nedarbo lygio dinamika 2003 – 2011 m. laikotarpiu. Jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse kito labai panašiai kaip ir bendras nedarbo lygis, tačiau jaunimo nedarbo lygis buvo beveik dvigubai didesnis už bendrą nedarbo lygį. Vienintelėje Vokietijoje jaunimo nedarbo lygis per tiriamą laikotarpį sumažėjo 3,1 proc. ir 2011 m. sudarė 8,5 proc. Vokietijoje jaunimo nedarbo lygis kasmet vidutiniškai sumažėdavo po 0,4 proc. Didžiausias jaunimo nedarbas analizuojamu laikotarpiu buvo užfiksuotas Ispanijoje, kur vidutiniškai sudarė 27,9 proc., o mažiausias Vokietijoje – 11,9 proc. Iš 2.4 pav. pastebima, kad 2008 – 2009 m. laikotarpis – „lūžio“ laikotarpis po kurio jaunimo nedarbas ima sparčiai augti, tam įtakos turėjo ekonomikos nuosmukio pradžia. 2011 m. didžiausias jaunimo nedarbas Ispanijoje sudarė net 46,4 proc. visų jaunų 15 – 24 m. amžiaus žmonių, kiek mažiau beveik trečdalis jaunų žmonių darbo neturėjo Lietuvoje ir Airijoje, atitinkamai 32,9 proc. ir 29,2 proc. (žr. 12 priedas).

Kaip ir bendrasis nedarbo lygis, taip ir jaunimo nedarbo lygis, per analizuojamą laikotarpį didžiausias buvo vyrų, visuose analizuojamose šalyse išskyrus Ispaniją. Ispanijoje vyrų nedarbas per tiriamąjį laikotarpį vidutiniškai sudarė 26,5 proc., tuo tarpu moterų 3,3 proc. punkto daugiau, t. y. 29,8 proc. Lietuvoje 2003 – 2011 m. laikotarpiu užfiksuotas mažiausias vidutinis skirtumas tarp lyčių, t. y. 1,7 proc. vyrų nedarbo lygis vidutiniškai siekė 22,1 proc., o moterų – 20,3 proc. Didžiausias jaunimo nedarbo lygio skirtumas tarp lyčių analizuojamu laikotarpiu užfiksuotas Airijoje t. y. 5,6 proc. Šioje šalyje vidutinis vyrų nedarbo lygis siekė 18,1 proc., o moterų – 12,5 proc. Mažiausias jaunų vyrų nedarbo lygis užfiksuotas Vokietijoje ir vidutiniškai kiekvienais metais siekė 13 proc., tuo tarpu jaunų moterų – 10,6 proc.

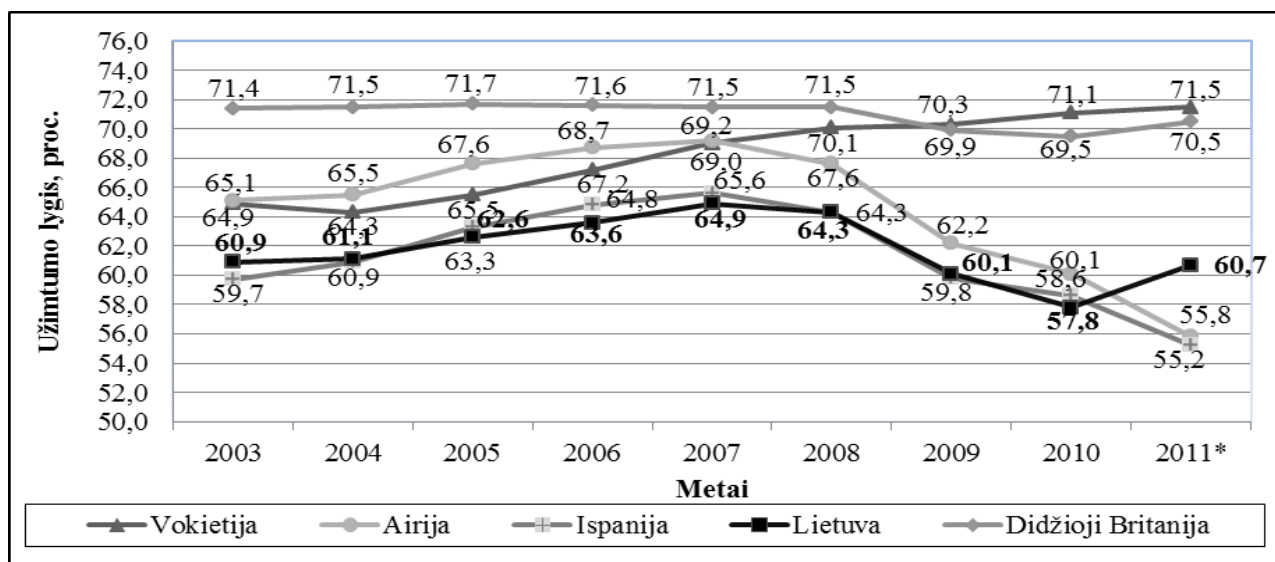
2.5 pav. Ilgalaikis nedarbas Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Viena pagrindinių nedarbo Lietuvoje problemų yra ilgalaikis nedarbas (asmenys, nedirbantys vienerius metus ir ilgiau). Tiesa, ilgalaikio nedarbo lygis 2003 – 2008 m. laikotarpiu mažėjo (nuo 6 proc. 2003 m. iki 1,2 proc. 2008 m.), nes mažėjo ir bendras nedarbo lygis (žr. 2.5 pav.). Visgi nuo 2008 m. iki 2011 m. ilgalaikis nedarbas Lietuvoje išaugo daugiau nei 6 kartus nuo 1,2 proc. 2008 m. iki 8 proc. 2011 m. Didžiausias vidutinis ilgalaikio nedarbo padidėjimas tiriamu laikotarpiu matomas Airijoje nuo 1,5 proc. 2003 m. iki 6,8 proc. 2011 m. Sumažėjimas pastebimas tik Vokietijoje, kur nuo 4,9 proc. 2003 m. sumažėjo iki 3,2 proc. 2011 m. Vokietijoje ilgalaikis nedarbas mažėjo nuo 2005 m. ir per 2005 – 2011 m. laikotarpį sumažėjo 2,8 proc., tačiau vidutinis ilgalaikis nedarbas šioje šalyje išliko didžiausias tarp nagrinėjamų šalių. Mažiausias vidutinis ilgalaikis nedarbas tiriamu laikotarpiu buvo Didžiojoje Britanijoje ir siekė tik 1,6 proc. Lietuvoje šis rodiklis buvo antras pagal dydį – 4,4 proc. Tai yra neigiama tendencija, nes ilgalaikis nedarbas yra vienas pagrindinių socialinės rizikos, bet skurdo veiksnių ir tiesiogiai siejasi su socialine atskirtimi. Vyrų ilgalaikio nedarbo rodikliai visu analizuojamu 2003 – 2011 m. laikotarpiu didesni už moterų buvo tik dviejose valstybėse iš tiriamų, tai Airijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Šiose valstybėse atitinkamai vyrų ilgalaikis nedarbas vidutiniškai 2,2 ir 0,8 proc. buvo didesnis už vidutinį moterų ilgalaikį nedarbą. Moterų ilgalaikis nedarbas 2003 – 2011 m. laikotarpiu didesnis už vyrų ilgalaikį nedarbą buvo tik Ispanijoje, vidutiniškai 1,6 proc. (žr. 13 priedas).

Pasak V. Ratkevičienės (2005), viena pagrindinių ekonominių ir socialinių problemų yra gyventojų užimtumo didinimas, naujų darbo vietų kūrimas ir nedarbo mažinimas. Šių klausimų sprendimas susijęs su šalies ekonomikos išsivystymo lygiu ir gamybos augimu. Teigiama, kad

darbo jėgos ištekliai Lietuvoje senka ir toliau mažės dėl gyventojų emigracijos. Tuo tarpu likę bedarbiai yra arba socialiai degradavę žmonės, arba neturi rinkoje paklausios specialybės.

2.6 pav. Užimtumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis

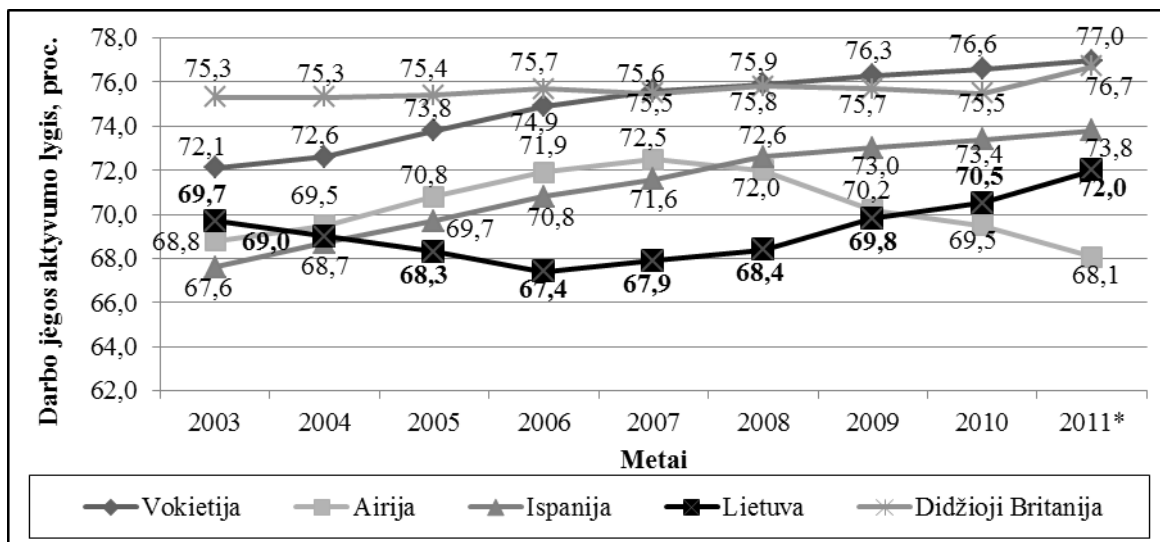
Lietuvos ir tikslo šalių užimtumo lygio pokyčiai analizuojamu laikotarpiu pateikti 2.6 pav. Dėl prislėgtojo, paslėptojo, šešėlinio nedarbo lygio, sunku objektyviai vertinti, norinčių dirbti, gyventojų dalį. Apie teigiamus ar neigiamus darbo rinkos pokyčius objektyviau leidžia spręsti užimtumo lygio rodiklis. Visą analizuojamą laikotarpį užimtumo lygis Lietuvoje buvo vienas mažiausių iš analizuojamų tikslo šalių, išskyrus Ispaniją. Palyginus vidutinį užimtumo lygį pastebima, kad Ispanijoje analizuojamas dydis buvo mažesnis 0,4 proc. punktais ir sudarė 61,4 proc., kai tuo tarpu Lietuvoje – 61,8 proc. Stabiliausias ir taip pat didžiausias užimtumo lygis pastebimas Didžiojoje Britanijoje, vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį užimtumas siekė 71 proc. ir kito 2,2 proc. ribose. Vienintelėje Vokietijoje užimtumo lygis augo visu tiriamu laikotarpiu ir 2011 m. lyginant su 2003 m. padidėjo 6,6 proc. (žr. 14 priedas). Didžiausias užimtumo lygio sumažėjimas matomas Airijoje – 9,3 proc. Tiriamu laikotarpiu užimtumo lygis Didžiojoje Britanijoje sumažėjo mažiausiai, t. y. 0,9 proc. Užimtumo lygio Lietuvoje augimui analizuojamu laikotarpiu įtakos turėjo ekonomikos augimas, padidėjęs minimalus ir vidutinis darbo užmokestis. Tai, kad nedarbo lygis analizuojamu laikotarpiu mažėjo daug sparčiau nei augo užimtumo lygis, galima paaiškinti neoficialiu nedarbu ir emigracijos poveikiu.

Per analizuojamą laikotarpį vidutinis vyrų užimtumo lygis visuose tikslo šalyse viršijo 70 proc. Didžiausias vidutinis vyrų užimtumas užfiksuotas Didžiojoje Britanijoje, t. y. 76,7 proc. Lietuvoje vyrų užimtumo lygis analizuojamu laikotarpiu buvo mažiausias iš visų nagrinėjamų šalių – vidutiniškai kasmet siekė apie 64 proc. Analizuojant santykinius svyravimus tarp vyrų ir moterų užimtumo lygio pastebima, kad mažiausias skirtumas buvo Lietuvoje, per visą analizuojamą laikotarpį vidutiniškai siekė 3,5 proc. Vadovaudamasi Lisabonos strategijos

tikslais, Lietuva buvo užsibrėžusi tikslą, kad iki 2010 m. pasiektų 60 proc. moterų užimtumo lygį. Analizuojant vidutinį užimtumo lygį pastebima, kad Lietuva pasiekė strategijos tikslą, nes 2011 m. moterų užimtumo lygis siekė 60,5 proc. Nepaisant palankių užimtumo augimo tendencijų, moterys vis dar susiduria su pakankamai rimtomis problemomis darbo rinkoje: joms sunkiau siekti karjeros, atlyginimo lygis yra santykinai mažesnis, o skurdo ir socialinės atskirties grėsmė – santykinai didesnė.

Didžiausias skirtumas tarp vyrų ir moterų užimtumo lygio matomas Ispanijoje, net 19,5 proc. (71,0 proc. vyrų ir 51,5 proc. moterų.). Tiriamu laikotarpiu daugiausia užimtų moterų yra Didžiojoje Britanijoje, vidutiniškai 65,4 proc., o mažiausia – Ispanijoje tik 51,5 proc.

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, gyventojų aktyvumo mažėjimą lėmė šalies perėjimas prie rinkos ekonomikos. Atsiradus naujiems verslams, prireikė naujų darbo įgūdžių, o jų daugeliui dirbančiųjų trūko. Dėl nepakankamų įgūdžių dalis dirbančiųjų tapo bedarbiais, o praradę viltį rasti darbą kai kurie iš jų visai nutraukė darbo paieškas. Todėl gerokai sumažėjo ir iki šiol mažėja gyventojų aktyvumo lygis. Gyventojų aktyvumo lygis parodo, kiek darbingo amžiaus žmonių aktyviai dalyvauja darbo rinkoje. Darbo jėga yra ribotas išteklius, susijęs su paties žmogaus darbingo amžiaus riba, darbingo amžiaus gyventojų skaičiumi, jų paruošimo lygiu, išsimokslinimu. Ūkio sistemoje darbo jėga yra pagrindinis produktas – prekė, kurią teikia namų ūkio sistema.

* - išankstiniai duomenys

2.7 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

2.7 pav. pateiktas 2003 – 2011 m. laikotarpiu darbo jėgos aktyvumo lygio kitimas Lietuvoje bei tikslo šalyse. Vidutinis darbo jėgos aktyvumo lygis analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje buvo 69,2 proc. 2003 m. analizuojamas rodiklis siekė 69,7 proc. ir buvo mažesnis tik už Vokietijos ir Didžiosios Britanijos darbo jėgos aktyvumo lygį. Iki 2006 m. skirtingai nei tikslo

šalyse, darbo jėgos aktyvumas Lietuvoje mažėjo. Nuo 2005 m. iki 2009 m. Lietuvos darbo jėgos aktyvumas buvo mažiausias iš analizuojamų šalių, nors ir rodiklis augo nuo 2006 m. 2010 m. ir 2011 m. žemiausias darbo aktyvumo lygis buvo Airijoje atitinkamai 69,5 ir 68,1 proc., visų kitų analizuojamų šalių aktyvumo lygis buvo didesnis nei 70 proc. Tiriamu laikotarpiu didžiausias darbo jėgos aktyvumo lygis buvo Didžiojoje Britanijoje, vidutiniškai 75,7 proc. (žr. 15 priedas). Šioje šalyje darbo jėgos aktyvumas buvo pastoviausias ir kito tik 1,4 proc. ribose. Didžiausias darbo jėgos aktyvumo sumažėjimas 4,4 proc. pastebimas Airijoje 2007 – 2011 m. laikotarpiu, kai analizuojamas lygis kito nuo 72,5 proc. iki 68,1 proc. Didžiausias darbo jėgos aktyvumo augimas tiriamu laikotarpiu pastebimas Ispanijoje ir Vokietijoje, atitinkamai 6,2 proc. ir 4,9 proc. Ryškiausiai darbo jėgos aktyvumas augo Vokietijoje ir Ispanijoje, vidutiniškai kasmet po 0,6 proc. bei 0,8 proc.

Visu analizuojamu laikotarpiu vyrų darbo jėgos aktyvumas buvo didesnis nei moterų visose nagrinėjamose valstybėse bei viršijo 71 proc. ribą. Didžiausias vidutinis vyrų darbo jėgos aktyvumas pastebimas Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje, atitinkamai 82,2 proc. ir 81,2 proc. Mažiausias vyrų darbo jėgos aktyvumas matomas Lietuvoje, t. y. 72,2 proc. Lietuvoje yra pastebimas mažiausias skirtumas tarp aktyvių vyrų ir aktyvių moterų, kuris sudaro vidutiniškai 5,7 proc. Didžiausias vidutinis darbo jėgos aktyvumo skirtumas užfiksuotas Ispanijoje 19,4 proc.

Darbo paklausos pokytį rodo ne tik užimtumo, ar nedarbo lygio pokyčiai, bet ir laisvų bei užimtų darbo vietų skaičiaus kitimas.

2.6 lentelė

Laisvos darbo vietos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Vokietija	656566	728790	1112700	1370768	1274997	1089726	926267	996196	1009761
Airija	37940	41923	42320	42490	48010	44187	29346	30021	27214
Ispanija	74020	82162	92216	102850	103804	86100	77531	169378	132340
Lietuva	7689	7838	7948	19533	26749	22118	5764	6622	9696
Didžioji Britanija	588250	637750	621500	601500	660500	617500	442750	471250	467750

* - išankstiniai duomenys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

2.6 lentelėje matome laisvų darbo vietų dinamiką 2003 – 2011 m. laikotarpiu Lietuvoje bei tikslo šalyse. Daugiausia laisvų darbo vietų užfiksuojama didžiosiose analizuojamose valstybėse, kurios turi dešimtis milijonų gyventojų ir stiprią ekonomiką. Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje per analizuojamą laikotarpį vidutiniškai buvo sukuriama 568 tūkst. ir 1018 tūkst. laisvų darbo vietų (žr. 16 priedas). Mažiausiai darbo vietų sukuriama, Lietuvoje, kur vidutiniškai kasmet sukuriama apie 12,7 tūkst. laisvų darbo vietų. Per visą analizuojamą laikotarpį laisvų darbo vietų sumažėjo tik Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje, atitinkamai beveik 120,5 tūkst. ir 10,7 tūkst. 2011

m. lyginant su 2003 m. Didžiojoje Britanijoje kasmet vidutiniškai 2 proc. (15 tūkst.), o Airijoje net 3 proc. (1,3 tūkst.) mažėjo laisvų darbo vietų skaičius. 2008 – 2009 m. laikotarpiu prasidėjus ekonomikos sunkmečiui laisvų darbo vietų skaičius sumažėjo visose nagrinėjamose valstybėse. Bendras sumažėjimas siekė apie 632 tūkst. laisvų darbo vietų. Lietuvoje didžiausias sumažėjimas užfiksuotas 2009 m., kai 16,4 tūkst. arba 73,9 proc. laisvų darbo vietų buvo mažiau nei 2008 m.

Dėl pramonės atsigavimo 2010 m. ir statybų sektoriaus plėtros, vyrų įdarbinimas buvo didesnis, nei moterų. Vyrų registruotas nedarbas mažėjo greičiau, nei moterų, tačiau išliko aukštesnis. 2011 m. viltį davė smulkus ir vidutinis verslas, kuriame buvo įsteigta daugiausia naujų darbo vietų. Taip pat atsigavo statybų bei paslaugų sektorius. Paslaugų poreikio išaugimą paskatino 2011 m. Lietuvoje įvykęs Europos vyrų krepšinio čempionatas. Laisvų darbo vietų skaičius didės jei darbdaviai ir toliau galės naudotis aktyviosios darbo rinkos politikos priemonėmis, kurios leidžia sumažinti naujų darbo vietų mokestinę našą.

Ekonominės ir darbo rinkos situacijos gerėjimą paskatino integracijos į ES ekonominę bei politinę erdvę procesas, bei nuo 2004 m. gegužės 1 d. – narystė ES. Lietuvos ekonomika sparčiai augo, gerėjo verslo aplinka, daugėjo investicijų, augo gamyba ir paslaugų pardavimas, didėjo prekybos apimtys ir vidaus vartojimas. Didinat gyventojų užimtumo gebėjimus, kompetenciją ir kvalifikaciją, bei skatinant įmonių prisitaikymą prie rinkos pokyčių buvo sudarytos palankios sąlygos užimtumui augti ir nedarbui mažėti.

2.3 Lietuvos ir pagrindinių emigracijos tikslo šalių socialekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė

Lietuvoje, kaip ir kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse po nepriklausomybės atgavimo vyksta labai sudėtingi ir prieštaringi keitimosi procesai. Šie visi procesai sudaro sąlygas formuoti naujai XXI amžiaus visuomenei, tolimesnei politinei, socialinei, ekonominei ir technologinei raidai. Esminis dabartinio transformacijų etapo požymis – intensyvi Lietuvos integracija į tarptautines erdves bei laipsniška adaptacija globalizacijos ir informacinės visuomenės raidos procese.

Šiuolaikinės valstybės socialinė ir ekonominė raida – sudėtingų ir prieštaringų procesų kompleksas, reikalaujantis gilaus ir daugialypio suvokimo, pažinimo, sisteminio požiūrio ir efektyvaus valdymo. Šie rodikliai apibūdina valstybės ūkio plėtrą, jo vietą bei reikšmę pasaulio ekonomikai, valstybių gyvenimo lygį, socialinius laimėjimus. Lietuvai, kaip ir kitoms šalims, socialekonomika, jos analizė vaidina svarbų vaidmenį šalies lygmeniu. Trumpalaikiai ekonominei emigracijai yra būdingos ekonominės priežastys, dažniausiai gimtosios šalies ir tikslo šalių ekonominių rodiklių skirtumai. Tačiau tarptautinės emigracijos Lietuvoje kitimo tendencijos rodo, kad vyksta šeimų susijungimo procesas, socialinio tinklo formavimasis. Išvykstančiųjų

pensinio amžiaus žmonių, vaikų bei jaunimo dalis rodo ilgalaikės negrįžtamos emigracijos formavimosi tendencijas. Ilgalaikės emigracijos formavimuisi už ekonominius, ne mažiau yra svarbūs socialiniai veiksniai.

Šiuo metu pasaulyje stebimi dviejų krypčių su gyventojais susiję procesai, t. y. gyventojų skaičiaus augimas neišsivysčiusiuose šalyse ir mažėjimas išsivysčiusiose valstybėse. Šie reiškiniai nėra vertinami vienareikšmiškai. Viena vertus, daugiau gyventojų reiškia daugiau darbo jėgos, didesnę gaminamos produkcijos kiekį, daugiau suteiktų paslaugų, didesnę vartojimą, daugiau valstybei sumokamų mokesčių. Tačiau pernelyg spartus gyventojų skaičiaus augimas sukuria specifines problemas, susijusias, visų pirma, su darbo rinka. Ką jau kalbėti apie žalą gamtai, klimato pokyčius, vandens ir maisto trūkumą. Yra pastebima tendencija, kad gimstamumas labai skiriasi atskiruose regionuose: Afrikoje kiekvienai moteriai tenka po 4,7 kūdikio, tuo tarpu Europoje – tik 1,6. Pasaulio gyventojų skaičius šiais metais pasiekė beveik 7 mlrd., o žmonių gausėjimas Afrikoje atsveria gyventojų mažėjimą kituose regionuose. Nacionalinis demografijos studijų institutas (INED) prognozuoja pasaulio gyventojų skaičiaus spartų didėjimą. Iki šio šimtmečio pabaigos pasieks 9 – 10 mlrd. ir turėtų stabilizuosis.

Po įstojimo į Europos sąjungą, Lietuvos demografinė raida sparčiai kinta. Dėl neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio ir emigracijos yra pastebimas gyventojų skaičiaus mažėjimas Lietuvoje. Analizuojant gyventojų skaičių Lietuvoje ir tikslo šalyse pastebima, kad vienoje šalyse nagrinėjamas dydis didėjo, kitose – mažėjo. Gyventojų skaičiaus augimas pastebimas Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje ir JAV. Mažėjimas matomas Lietuvoje ir Vokietijoje (žr. 2.7 lentelė). Vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį Vokietijoje gyveno 82232,9 tūkst. gyventojų. 2011 m. palyginus su 2003 m., pastebimas gyventojų skaičiaus 0,95 proc. sumažėjimas. Pasaulinio banko ataskaitoje teigiama, kad Vokietija turi ne tik mažiausią gimstamumo rodiklį pasaulyje, bet ir aukštą vidutinę gyvenimo trukmę (apie 79 m.). Sparčiai augant imigracijos srautams į šią šalį, vokiečių kilmės gyventojų šioje šalyje sudaro apie 92 proc. Didžiausia tautinę mažumą sudaro turkai, (apie 2,6 proc.), serbai, italai, rusai.

2.7 lentelė

Gyventojų skaičius Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., tūkst.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Airija	3964,2	4028,9	4111,7	4208,2	4312,5	4401,3	4450,0	4467,9	4480,7
Didžioji Britanija	59435,5	59697,1	60038,7	60409,9	60781,4	61191,9	61595,1	62026,9	62435,7
Ispanija	41663,7	42345,3	43038,1	43758,3	44474,6	45283,3	45828,2	45989,0	46152,9
Lietuva	3462,6	3445,9	3425,3	3403,3	3384,9	3366,4	3349,9	3329,1	3244,6
JAV	290320,3	293072,5	295752,2	298591,2	301580,4	304781,5	307035,2	309052,6	310071
Vokietija	82536,7	82531,7	82500,9	82437,9	82314,9	82217,8	82002,4	81802,3	81751,6
ES – 27	486646,1	488797,9	491134,9	493210,4	495291,9	497686,1	499686,5	501104,2	502477

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Apskaičiavus gyventojų skaičiaus Lietuvoje absoliučius pokyčius galima daryti išvada, kad 2003 – 2011 m. Lietuvoje gyventojų skaičius kiekvienais metais tendencingai mažėjo ir natūrali kaita išliko neigiama – mirė daugiau žmonių nei gimė kūdikių (žr. 17 priedas). Atlikti skaičiavimai parodė, kad vidutiniškai kiekvienais metais Lietuvoje gyveno 3379,1 tūkst. gyventojų. Didžiausias gyventojų skaičiaus šalyje sumažėjimas užfiksuotas 2011 m., kai Lietuvoje gyveno 3244,6 tūkst. žmonių, o sumažėjimas palyginus su praėjusiais metais yra 2,5 proc., o 2011 m. palyginus su 2010 m. Lietuvoje gyveno 84,4 tūkst. mažiau gyventojų. 2011 m. palyginus su 2003 m. gyventojų skaičius šalyje sumažėjo 6,3 proc. arba apie 218 tūkst. gyventojų. Mažiausias sumažėjimas pastebimas per 2004 m. Nuo 2004 m. gyventojų skaičiaus prieaugis lyginant su praėjusiais metais sumažėjo 16,7 tūkst. gyventojų arba 0,5 proc. 2005 m. palyginus su 2004 m. galima teigti, kad Lietuvoje gyveno 20,5 tūkst. arba 0,6 proc. mažiau žmonių. Staigus gyventojų skaičiaus sumažėjimas, kuris viršija 20 tūkst. žmonių, pastebimas nuo 2010 m. 2010 m. palyginus su 2009 m. gyventojų skaičius sumažėjo 0,6 proc. (20,8 tūkst. asm.).

Per analizuojamą laikotarpį didžiausias gyventojų skaičiaus augimas iš tikslo šalių buvo Airijoje. Galima teigti, kad 2011 m. Airijoje gyveno 516,7 tūkst. arba 13,0 proc. daugiau žmonių nei 2003 m. Vidutiniškai kasmet Airijoje gyveno 4269,5 tūkst. gyventojų. Toks spartus gyventojų skaičiaus augimas yra didžiausias nuo 1851 m. Specialistų nuomone, pagrindinės gyventojų augimo priežastys yra imigracija į šią šalį ir natūralaus gyventojų skaičiaus padidėjimas, kurį liudija aukščiausias Europoje gimstamumo lygis. Didžiausias gyventojų skaičiaus augimas matomas per 2007 m. Šiais metais Airijoje gyveno 104,4 tūkst. (2,5 proc.) gyventojų daugiau. Mažiausias augimas pastebimas per 2011 m., kuris atitinkamai lygus 13,1 tūkst. arba 0,3 proc. Tais metais Airijoje gyveno 4480,9 tūkst. gyventojų.

2003 m. palyginus 2011 m. Didžiojoje Britanijoje gyventojų skaičius išaugo 5,1 proc., todėl galima teigti, kad per analizuojamą laikotarpį šioje šalyje 3000,2 tūkst. gyventojų gyveno daugiau. Didžiausias padidėjimas pastebimas per 2010 m., kai gyventojų skaičius išaugo 0,7 proc. (431,9 tūkst.) ir tais metais Didžiojoje Britanijoje gyveno 62026,9 tūkst. gyventojų. Gyventojų skaičiaus augimui šioje šalyje įtakos turėjo teigiamas migracijos saldo, kai imigracijos srantai buvo žymiai didesni nei emigracijos.

Gyventojų skaičius Ispanijoje ir JAV turi didėjimo tendenciją. Tokią tendenciją lemia įvairios priežastys: gimstamumas, mirtingumas bei emigracija. 2011 m. gyventojų buvo daugiau nei 2003 m., atitinkamai 4489,2 tūkst. ir 19751,1 tūkst. Kasmetinis gyventojų didėjimo vidurkis per metus buvo atitinkamai 44281,5 tūkst. ir 301139,7 tūkst. Tačiau ryškiausia didėjimo tendencija yra matoma per 2008 m., nes tais metais Ispanijoje padidėjo 1,8 proc. (808,6 tūkst. asm.), o JAV – 1,1 proc. (3201,2 tūkst. asm.) gyventojų. Gyventojų skaičius mažiausiai padidėjo

per 2011 m., kai Ispanijoje yra pastebimas 0,4 proc. (163,9 tūkst. asm.), o JAV 0,3 proc. (1018,8 tūkst. asm.) augimas.

Pasak Vetlov (2003) ekonomikos augimas yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonominės raidos rodiklių. Ilgu laikotarpiu ekonomikos augimo skirtumai lemia nevienodą šalių pragyvenimo, taip pat ir gyventojų gerovės, lygį. Nors ekonomikos augimą galima susieti su daugeliu ekonominių rodiklių kitimu, paprastai jam išmatuoti naudojamas bendrojo vidaus produkto pokytis. Jis atspindi kiekvienos šalies ekonomikos lygį ir padėtį šalies viduje bei tarp šalių. Kuo BVP, tenkantis vienam gyventojui, didesnis, tuo šalies ekonomikos lygis yra aukštesnis. Kad būtų galima lyginti ir analizuoti šalių makroekonomikos rodiklius, būtina juos išreikšti bendra valiuta. BVP, tenkantis vienam gyventojui, yra išreikštas perkamosios galios standartais lyginant su ES–27. (žr. 2.8 lentelė).

2.8 lentelė

BVP, tenkantis vienam gyventojui, Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., PGS

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinis BVP 1 gyv.	Lietuvos ir ES-27 skirtumas
Airija	142	143	145	146	148	133	128	128	128	138	2,5
Didžioji Britanija	122	124	122	120	116	112	111	112	113	117	2,1
Ispanija	101	101	102	105	105	104	103	100	100	102	1,9
Lietuva	49	51	53	56	59	61	55	57	58	55	-
JAV	156	157	159	154	151	147	145	148	147	152	2,7
Vokietija	116,5	115	116	115	116	116	116	116	118	116	2,1
ES – 27	100										

*PGS - tai dirbtinės valiutos vienetas, taikomas ES ekonominių rodiklių apimčiai išreikšti ir palyginimams erdvėje atlikti, kuris lygus 100.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Lyginant Lietuvos ir tikslo šalių ekonominius rodiklius, matyti, kad Lietuvos ekonominė situacija analizuojamu laikotarpiu buvo prastesnė, nei tikslo šalių. 2003 – 2011 m. visų tikslo šalių BVP tenkantis vienam gyventojui viršijo ES vidurkį. Didžiausias BVP tenkantis vienam gyventojui analizuojamu laikotarpiu buvo Airijoje, JAV ir vidutiniškai viršijo ES vidurkį atitinkamai po 38 proc. ir 52 proc. Nors analizuojamu laikotarpiu BVP, tenkantis vienam gyventojui padidėjo beveik 2 kartus (žr. 18 priedas), tačiau jo dalis bendrame ES–27 skaičiuje vidutiniškai sudarė 55 proc. Lietuvos BVP tenkantis vienam gyventojui, nors ir kasmet artėjo prie ES vidurkio, tačiau atotrūkis vis tiek išliko gana didelis. Užsitęsęs pasaulio ekonomikos sąstingiumi paklausa ES rinkoje keletą metų beveik neauga, tuo apsunkindama Lietuvos eksporto plėtrą, o politinė įtampa santykiuose su Rusija trukdo efektyviai išnaudoti šios šalies rinkos galimybes. Dėl finansinių išteklių ir kvalifikuotos darbo jėgos trukumo gamybos

modernizavimas vyksta pernelyg lėtai, dalis Lietuvos gamintojų neatlaiko Azijos įmonių konkurencijos. Vėl sustiprėja emigracija, verslo ir namų ūkių lūkesčiai išlieka žemo lygio.

Didžiausias atotrūkis BVP tenkantis vienam gyventojui analizuojamu laikotarpiu buvo tarp tų tikslo šalių, į kurias išvyko didžiausia dalis emigrantų (Airija 2,5 karto, Didžioji Britanija 2,1 karto). Taip pat didelis, BVP vienam gyventojui, atotrūkis pastebimas tarp JAV ir Lietuvos, t. y. 2,7 karto.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad emigruojančių lietuvių apsisprendimui įtakos ekonominis tikslo šalies išsivystymo lygis, kuo jis aukštesnis, tuo daugiau emigrantų renkasi tą šalį. Kiekviena šalis skiriasi savo gyventojų skaičiumi, geografinė padėtimi, ekonominiu išsivystymo lygiu. Ekonominė, politinė, socialinė, informacinė ir kultūrinė globalizacija lemia ekonominius skirtumus tarp valstybių. Kuo greitesnis šalių prisitaikymas prie kintančios aplinkos, tuo didesnis valstybių išsivystymo lygis.

Pasak V. Pukelienės, R. Glinskienės, D. Beržinskienės (2007), emigracijos srautus skatina darbo vietų trūkumas, ribotos galimybės užsidirbti pragyvenimui, didelis nedarbas, žemesnis pragyvenimo lygis nei emigracijos srautų šalyse. Tačiau išskiriama pagrindinė priežastis – darbo užmokesčio netolygumai, skatinantys darbingo amžiaus emigrantus ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų. Darbo užmokestis – pagrindinis žmogaus pragyvenimo šaltinis ir savo šeimos materialinės padėties pagerinimo priemonė. Būtent darbo užmokestis dažniausiai turi didžiausią įtaką žmogaus darbo vietos pasirinkimui. Gaudami didesnę atlyginimą už darbą, jie gali įsigyti daugiau vartojimo reikmenų tokiu būdu gali leisti aukštesnį pragyvenimo lygį ne tik sau, bet savo šeimos nariams. Kylant darbuotojų ir jų šeimos narių kultūriniam, intelektiniam lygiui, stiprėja jų valstybės kūrybinis potencialas, taip pat didėja galimybės sparčiau didinti bendrąjį nacionalinį produktą. 2.9 lentelėje pateiktas Lietuvos ir tikslo šalių minimalaus darbo užmokestis eurais.

2.9 lentelė

Minimalaus darbo užmokestis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003-2011 m., eurais

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Airija	1073,2	1073,2	1183	1292,9	1402,7	1461,9	1461,9	1461,9	1461,9
Didžioji Britanija	1063,8	1054,2	1134,7	1212,6	1314,9	1242,2	995,3	1076,5	1136,2
Ispanija	526,4	537,3	598,5	631,1	665,7	700	728	738,9	748,3
Lietuva	124,6	124,5	144,8	159,3	173,8	231,7	231,7	231,7	231,7
JAV	851,2	706,8	655,4	756,7	677,8	688,8	815,8	872,3	940,5
Vokietija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ES – 27	540,9	538,8	595,7	638,6	686,0	676,9	691,3	724,3	738,3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Vienas iš pagrindinių „stūmos“ veiksnių – minimalaus darbo užmokesčio dydis Lietuvoje, lyginant su tikslo šalimis, buvo mažiausias. Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje, nors per analizuojamą laikotarpį ir padidėjo 86 proc. (107,1 eur.), tačiau išliko 3,5 kartus mažesnis už ES vidurkį (žr. 19 priedas). Pats didžiausias minimalus darbo užmokestis yra Airijoje, per analizuojamą laikotarpį vidutiniškai kasmet buvo 1319,1 eur. per mėnesį. Per analizuojamą laikotarpį minimalus darbo užmokestis Airijoje išaugo 36,2 proc. (388,7 eur.). Analizuojant kasmetinius pokyčius pastebima, kad nuo 2005 m. iki 2007 m. minimalus darbo užmokestis augo tolygiai po 109,9 eur., o nuo 2009 m. iki 2011 m. išliko pastovus. Palyginus Lietuvos minimalų darbo užmokestį su Airijos, pastebima, kad rodiklis yra 7,2 karto mažesnis.

Daugiau nei šešis kartus, palyginus su Lietuva, didesnę minimalų darbo užmokestį turi Didžioji Britanija, vidutiniškai kasmet analizuojamas dydis siekė 1136,7 eur. per mėn. Per analizuojamą laikotarpį minimalus darbo užmokestis padidėjo 6,8 proc. (72,4 eur.). Didžiausias sumažėjimas pastebimas per 2009 m., t. y. 19,9 proc. (247 eur.). Šį sumažėjimą paveikė pasaulinis ekonominis mažėjimas prasidėjęs 2008 m. pabaigoje. Tuo tarpu didžiausias padidėjimas matomas per 2007 m., 8,4 proc. (102,4 eur.).

Minimalus darbo užmokestis JAV augo netolygiai, yra pastebimi padidėjimai ir sumažėjimai. Vidutiniškai kasmet minimalus darbo užmokestis buvo 773,9 eur., o palyginus su Lietuva, analizuojamas dydis buvo 4,2 karto didesnis. Per analizuojamą laikotarpį minimalus darbo užmokestis padidėjo 10,5 proc. (89,3 eur.). Didžiausias sumažėjimas matomas per 2004 m. 17 proc. (144,4 eur.), o tuo tarpu padidėjimas per 2009 m. 18,4 proc. (127 eur.).

Vokietijos duomenų šioje lentelėje nėra, nes ji neturi valstybės nustatyto minimalaus darbo užmokesčio. Ispanijos minimalus darbo užmokestis, palyginus su Lietuva, yra 3,6 karto didesnis. Per analizuojamą laikotarpį minimalus darbo užmokestis kiekvienais metais augo, o 2003 m. palyginus su 2011 m. išaugo 42,2 proc. (221,9 eur.). Didžiausias padidėjimas pastebimas per 2005 m. – 11,4 proc. (61,3 eur.), o mažiausias – per 2011 m., t. y. 1,3 proc. (9,4 eur.)

Apibendrinant galima pastebėti, kad nors 2003 – 2011 m. laikotarpiu Lietuvoje minimalus darbo užmokestis augo sparčiausiai iš visų analizuojamų šalių, tačiau palyginus su tikslo šalimis, šis dydis yra mažiausias, kas ir turi didžiulės įtakos lietuvių emigracijai.

Nors visu nagrinėjamu laikotarpiu minimalus darbo užmokestis augo, tačiau vidutinis grynasis metinis darbo užmokestis Lietuvoje ir tikslo šalyje kito netolygiai (žr. 20 priedas). Vidutinis metinis grynasis darbo užmokestis Lietuvoje visu analizuojamu laikotarpiu buvo mažesnis nei tikslo šalyse. Didžiausias atotrūkis pastebimas tarp Vokietijos, Didžiosios Britanijos ir Lietuvos, nes vidutinis metinis grynasis darbo užmokestis yra atitinkamai 6,5 ir 6,2 karto didesnis. 2011 m. palyginus su 2003 m. didžiausias vidutinis metinis grynojo darbo užmokesčio padidėjimas pastebimas Lietuvoje, per analizuojamą laikotarpį išaugo 109,2 proc. (2326,4 eur.).

Analizuojant kasmetinius pokyčius pastebima, kad didžiausias nagrinėjamo rodiklio padidėjimas buvo per 2007 m. 22,8 proc. (771,2 eur.), o sumažėjimas – 2009 m. t. y. 6,8 proc. (330,1 eur.). Analizuojant 2010 m. vidutinis metinis grynasis darbo užmokestis ir toliau mažėja, sumažėjimas siekia 1,9 proc. (83,7 eur.). 2009 – 2010 m. laikotarpiu vykstančius vidutinio metinio grynojo darbo užmokesčio pokyčius galima paaiškinti tuo, kad ekonominis nuosmukis palietė visas pramonės ir ūkio sritis, sumažino pardavimus, tuo pačiu ir gamybos apimtis. Sumažėjusios gamybos apimtys ne tik lėmė įsidarbinimo galimybių Lietuvoje sumažėjimą, bet ir buvo atleista dalis darbuotojų. Darbo pasiūlai viršijant paklausą, darbdaviai ne tik nėra suinteresuoti didinti darbo užmokesčio, bet jie dažniausiai nori mokėti mažiau. Palyginus Lietuvos vidutinį metinį grynąjį darbo užmokestį su Airija, pastebima, kad analizuojamas dydis yra 4,5 karto mažesnis, tuo tarpu lyginant su JAV – 4,6 karto, o su Ispanija – 3,9 karto. Tokie darbo užmokesčio netolygumai parodo, kodėl vis dėl to yra dideli emigracijos srautai į šias tikslo šalis.

Analizuojant vidutinį metinį grynąjį darbo užmokestį pastebėta, kad 2007 m. prasidėjusi ekonominė krizė JAV, kai krito nekilnojamo turto kainos ir didėjo paskolų nemokumas, sumažino vidutinį metinį grynąjį darbo užmokestį 3,9 proc. (659 eur.), o 2008 m. 1,1 proc. (177,3 eur.). JAV po truputi įveikianti ekonomikos sąstingį, panaši situacija prasidėjo Europoje. Tai atspindi nuo 2009 m. mažėjantis vidutinis metinis grynasis darbo užmokestis visuose, išskyrus Ispanijoje, tikslo šalyse. Per 2009 m. Airijoje analizuojamas dydis sumažėjo 2,3 proc. (405,8 eur.), Didžiojoje Britanijoje 10,8 proc. (2450,6 eur.), Vokietijoje – 0,8 proc. (187 eur.).

Kiekvienos šalies pragyvenimo lygis yra skirtingas. 2.10 lentelėje pateiktas pragyvenimo išlaidos vienam namų ūkiui Lietuvoje ir emigrantų tikslo šalyse. Šios išlaidos skirtos patenkinti minimalius gyventojų poreikius.

2.10 lentelė

Pragyvenimo išlaidos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Airija	771,9	788,3	807,9	856,8	880,8	916,8	898,4	835,5	843,9
Didžioji Britanija	513,9	551,1	580,9	597,2	601,3	617,0	573,8	596,8	620,6
Ispanija	481,9	513,7	551,3	886,0	948,1	983,4	1003,1	993,1	983,1
Lietuva	238,9	256,6	296,9	339,5	396,8	425,3	429,6	421,0	416,8
JAV	556,3	602,2	617,8	551,9	565	634,9	643,8	651,5	660,6
Vokietija	612,3	612,7	614,2	620,9	618,5	617,6	629,9	623,7	617,5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

2.10 lentelėje pateiktos minimalios pragyvenimo išlaidos 1 gyv. eur. Lietuvoje ir tikslo šalyse analizuojamu laikotarpiu. Kaip matoma, mažiausios pragyvenimo išlaidos yra Lietuvoje, vidutiniškai kasmet siekdavo apie 357,9 eur. 1 gyv. (žr. 21 priedas). Didžiausios vidutinės pragyvenimo išlaidos 1 gyv. pastebimos Airijoje ir Ispanijoje, kur atitinkamai buvo 844,5 ir 816

eur. 1 gyv. Lyginant pragyvenimo išlaidų indeksą su Lietuva, matoma, kad didžiausias atotrūkis buvo tarp Lietuvos ir Airijos (2,4 karto) bei Ispanijoje (2,3 karto). Mažiausias indekso atotrūkis pastebimas Didžiojoje Britanijoje (1,6 karto).

Apibendrintai galima teigti, kad didžiausias minimalus vidutinis pragyvenimo išlaidų indeksas palyginus su Lietuva yra Airija (7,2 karto) ir Didžioji Britanija (6,2 karto), tuo tarpu lyginant tų pačių valstybių minimalias pragyvenimo išlaidas 1 gyv., pastebimas tik 1,6 karto ir 2,4 karto atotrūkis.

Trumpalaikė emigracija formuojasi dėl skirtingo išsivystymo lygio, darbo užmokesčio ir pragyvenimo išlaidų netolygumų. Tačiau besiformuojantys ilgalaikiai emigracijos procesai parodo, kad ne ką mažiau svarbūs yra socialiniai veiksniai. Visą analizuojamą laikotarpį Lietuvos socialinės apsaugos išlaidos buvo daugiau nei tris kartus mažesnis už tikslo šalių (žr. 2.11 lentelė). Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad atotrūkis (visų rodiklių) kasmet mažėjo.

2.11 lentelė

Bendrosios socialinės apsaugos išlaidos, tenkančios 1 gyv. Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Airija	5435,5	5666,9	5927,0	6264,9	6495,6	6916,2	8091,7	8233,3	8231,3
Didžioji Britanija	6744,9	7132,1	7279,1	7406,5	6741,0	6428,8	6082,3	6268,9	6128,5
Ispanija	3448	3527,5	3668,4	3763,1	3862,5	4061,5	4411,8	4413,8	4562,2
Lietuva	645,5	708,8	792,6	884,4	1079,1	1233	1286,2	1412,4	1528,7
Vokietija	7639,7	7560,0	7519,9	7461,8	7430,2	7509,2	8100,6	7773,2	7815,7
ES – 27	5795,7	5877,1	5602,1	5666,0	5632,2	5831,9	6208,6	5970,3	6012,3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis

Analizuojamu laikotarpiu Lietuvos bendros socialinės apsaugos išlaidos, tenkantis 1 gyventojui, labiausiai skyrėsi nuo Vokietijos (vidutiniškai 7,2 karto), Airijos (vidutiniškai 6,4 karto) ir Didžiosios Britanijos (vidutiniškai 6,3 kartus) (žr. 22 priedas). Už ES vidurkį Lietuvos socialinių išlaidų dalis, tenkanti vienam gyventojui, kasmet vidutiniškai buvo mažesnė 5,5 karto. Mažiausi skirtumai, lyginant bendras socialines išlaidas, buvo tarp Lietuvos ir Ispanijos. Lietuva socialinei apsaugai kasmet išleisdavo vidutiniškai 3,7 kartus mažiau.

Per analizuojamą laikotarpį bendros socialinės apsaugos išlaidos, tenkantis 1 gyventojui, visose tikslo šalyse išskyrus Didžiojoje Britanijoje (sumažėjo 9,1 proc. arba 616,4 eur.) augo. Didžiausi pokyčiai pastebimi Lietuvoje, t. y. 2011 m. palyginus su 2003 m. analizuojamas dydis išaugo 136,8 proc. (883,2 eur.), tačiau vidutiniškai kasmet sudarė 1063,4 eur. Mažiausias socialinių apsaugos išlaidų, tenkantis 1 gyventojui, augimas matomas Vokietijoje – 2,3 proc. (176 eur.) ir vidutiniškai kasmet buvo 7645,6 eur.

Apibendrinant galima teigti, jog nors Lietuvoje ir sparčiausiai augo socialinės apsaugos išlaidos tenkančios 1 gyventojui per 2003 – 2011 m. laikotarpį, visgi ES vidurkis ir emigracijos tikslo šalių vidurkiai yra gerokai didesni. Tai turi didelės įtakos Lietuvos piliečių apsisprendimui emigruoti iš savo gimtosios šalies, ieškant geresnių gyvenimo sąlygų.

Ilgalaikiai emigracijai didelę įtaką daro ateities perspektyvos. Beveik 95 proc. visų emigravusiųjų pagrindinė išvykimo priežastį nurodė: perspektyvų nebuvimas Lietuvoje, neužtikrintumas dėl ateities bei nepasitikėjimas valstybės institucijomis. Nors analizuojamu laikotarpiu vidutinė senatvės pensija vienam gyventojui augo, tačiau palyginus su ES – 27 skirtumas buvo 5,1 karto. Lyginant Lietuvos ir tikslo šalių vidutines pensijas, tenkantis vienam gyventojui, matyti, kad didžiausias šio rodiklio skirtumas analizuojamu laikotarpiu buvo su Vokietijos ir Didžiosios Britanijos rodikliais (žr. 23 priedas). Lietuvoje vidutinė pensija skirta suma 1 gyventojui buvo atitinkamai mažesnė nei minėtų šalių 6,2 ir 6,0 karto. Lietuvos vidutinė pensija 1 gyventojui mažiausiai skyrėsi nuo Airijos ir Ispanijos, atitinkamai 3,1 ir 2,7 karto.

Lietuvoje visuomenės nauda dažnai suvokiama kaip ją sudarančių individų naudų suma. Todėl dėmesys kreipiamas tik į BVP augimą, bet ne į jo paskirstymą. Tačiau pastarojo meto ekonomikos tyrimai visuomenės gerovę sieja ne tik su individų turimų išteklių ar gaunamų pajamų dydžiu, bet ir su jų paskirstymu. Anot Lazutkos R. (2003), gyventojų pajamų nelygybė siejama su skurdu, blogesne sveikata, smurtu, psichologiniu stresu, mažėjančiu socialinio visuomenės solidarumu, nevienodomis išsilavinimo galimybėmis, didesniu mirtingumu. Taip pat didelė pajamų nelygybė stabdo visuomenės ir valstybės raidą, turi labai didelę įtaką gyventojų sveikatos apsaugos, švietimo galimybėms, būsto sąlygoms ir nusikalstamumo lygiui. Dėl didelių turtinių skirtumų kyla politinis nepasitenkinimas, galintis sukelti rimtų socialinių sukrėtimų. Pasak J. Čiulevičiaus, V. Čiulevičienės (2008) iš specialiųjų ekonominės nelygybės matavimo rodiklių dažniausiai naudojamas Gini koeficientas (indeksas), kuo šis rodiklis didesnis, tuo nelygybė gilesnė. Gyventojų pajamų nelygybės Lietuvoje ir tikslo šalyse skirtumai 2.12 pateikti lentelėje.

2.12 lentelė

Gyventojų pajamų nelygybė Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003-2011 m. pagal Gini koeficientą

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinis dydis
Airija	30,6	31,5	31,9	31,9	31,3	29,9	28,8	33,2	31,0	31,1
Didžioji Britanija	34,0	-	34,6	32,5	32,6	33,9	32,4	33,0	35,0	33,5
Ispanija	31,0	30,7	31,8	31,2	31,3	31,3	32,3	33,9	33,1	31,9
Lietuva	-	-	36,3	35,0	33,8	34,0	35,5	36,9	35,7	35,3
JAV	-	-	30,0	30,0	31,0	31,0	31,5	31,9	32,3	31,1
Vokietija	-	-	26,1	26,8	30,4	30,2	29,1	29,3	30,9	28,9
ES – 27	-	-	30,6	30,2	30,6	30,7	30,4	30,5	30,5	30,5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Jungtinėse Valstijose Gini koeficientas siekė apie 31,1, tuo tarpu ES vidurkis yra apie 30,5. Apibendrinant lentelės duomenis, galima teigti, kad Lietuvoje gyventojų pajamos pasiskirsčiusios netolygiausiai lyginamųjų šalių tarpe, imant vidutinį dydį per analizuojamą laikotarpį. Tačiau pajamų nelygybės rodiklis kasmet iki 2009 m. po 1 proc. mažėjo. Mažiausia gyventojų pajamų nelygybė, remiantis Gini koeficientu analizuojamu laikotarpiu buvo Vokietijoje, vidutiniškai kasmet siekė apie 28,9 proc. Vokietijos Gini koeficientas, visu analizuojamu laikotarpiu, išskyrus 2007 m. ir 2011 m., buvo mažesnis nei ES – 27 vidurkis. Lyginant gyventojų pajamų nelygybę Lietuvoje ir daugiausia emigrantų sulaukiančiose tikslo šalyse Airijoje bei Didžiojoje Britanijoje, galima teigti, kad Gini koeficiento skirtumai nėra dideli, siekia maždaug iki 4,2 proc. Kadangi visose analizuojamose šalyse, išskyrus Vokietiją 2005 – 2006 m. ir 2009 – 2010 m., Gini koeficientas buvo 30 ir didesnis, galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu ir Lietuva, ir tikslo šalys susidūrė su esminiais gyventojų pajamų pasiskirstymo netolygumais. Lietuvos narystė ES tarsi leido tikėtis, kad bus perimtas europietiškas požiūris į socialinį teisingumą, tolygesnį gerovės užtikrinimą visoms socialinėms grupėms, tačiau Gini koeficientas rodo, kad Lietuva tai įgyvendina sunkiai.

Žmogaus socialinės raidos indeksas (ŽSRI) – bendras indeksas, kuriuo matuojama visų pasaulio valstybių gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, raštingumo lygis, švietimo lygis ir pragyvenimo lygis. Šis indeksas leidžia nustatyti ir apsprendžia socialines pragyvenimo sąlygas valstybėje. Kuo ŽSRI arčiau vieneto – tuo šalyje labiau pažengusi žmogaus socialinė raida.

2011 m. pasaulinio pranešimo apie žmogaus socialinę raidą duomenimis, per vienerius metus Lietuvos žmogaus socialinės raidos indeksas išaugo nuo 0,805 iki 0,810. Šiais metais pasauliniame pranešime Lietuva užima 40 vietą, t. y. keturiomis pozicijomis aukščiau nei 2010 m. Lietuvos ir tikslo šalių ŽSRI indeksai 2003 – 2011 m. pateikti 2.13 lentelėje.

2.13 lentelė

Lietuvos ir tikslo šalių ŽSRI indeksai 2003 – 2011 m.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinis dydis
Airija	0,889	0,891	0,892	0,9	0,901	0,902	0,905	0,907	0,908	0,899
Didžioji Britanija	0,847	0,85	0,855	0,856	0,858	0,86	0,86	0,862	0,863	0,857
Ispanija	0,83	0,855	0,857	0,86	0,86	0,87	0,874	0,876	0,878	0,862
Lietuva	0,782	0,787	0,793	0,8	0,8	0,81	0,802	0,805	0,810	0,799
JAV	0,901	0,901	0,902	0,902	0,903	0,905	0,906	0,908	0,91	0,904
Vokietija	0,886	0,891	0,895	0,9	0,9	0,9	0,9	0,903	0,905	0,898

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Europos statistikos departamento duomenimis.

Nors ir Lietuvos ŽSRI indekso vertė ir vieta išaugo, tačiau vis tiek buvo mažiausia tarp tikslo šalių. Didžiausias vidutinis žmogaus socialinės raidos indeksas užfiksuotas JAV (0,904), kuris yra 0,105 didesnis nei Lietuvos. Tačiau jau šeštus metus iš eilės Lietuva įsitvirtinusi valstybių, turinčių aukštą ŽSRI (t. y. didesnę kaip 0,800), grupėje. Likusiųjų tikslo šalių vidutinis žmogaus socialinės raidos indeksas svyruoja nuo 0,857 iki 0,899. Analizuojant lentelės statistinius duomenis matoma, kad visuose šalyse nagrinėjamas indeksas turi tendenciją didėti.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje gyventojų pajamos pasiskirsčiusios netolygiausiai lyginamųjų šalių tarpe, tačiau pajamų nelygybės rodiklis kasmet po 1 proc. mažėja. Mažiausia gyventojų pajamų nelygybė, remiantis Gini koeficientu analizuojamu laikotarpiu buvo Vokietijoje (apie 28,3 proc.). Tuo tarpu didžiausias vidutinis žmogaus socialinės raidos indeksas užfiksuotas JAV, palyginus su Lietuva yra 0,105 didesnis. Nors Lietuvos analizuojami rodikliai iš visų nagrinjamų šalių yra prasčiausi, tačiau su kiekvienais metais yra pastebimas situacijos socialinis ir ekonominis gerėjimas.

2.4 Emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai vertinimas

Aptarus Lietuvos ir tikslo šalių emigracijos bei socialekonominių rodiklių praeities tendencijas, šiame poskyryje tiriamas emigracijos proceso poveikis Lietuvos darbo rinkai. Siekiant įrodyti emigracijos poveikį darbo rinkos rodikliams buvo sukurtas tyrimo modelis (žr. 24 priedas). Norint tinkamai įvertinti modelį, būtinas teorinis atrinktų veiksnių pagrindimas (II etapas). Pasak B. Martinkaus, D. Beržinskienės, (2005) darbo rinką smarkiai veikia ekonomikos pokyčiai, kaip BVP kitimo dinamika bei ekonominiai ciklai. Taip pat svarbūs yra darbo išteklių struktūriniai pokyčiai, kaip demografinė sudėtis ir ekonominis aktyvumas. Anot A. Simanavičienės, L. Užkurytės (2009) mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, o kartu – ir darbo jėgos pasiūla. Mažėjantį gyventojų skaičių lemia ne tik sumažėjęs gimusiųjų skaičius, bet ir didėjantys emigracijos srautai, augantis mirusiųjų skaičius. Kaip teigia B. Gruževskis, T. Garmus (1999) darbo rinkos sistemoje dominuojantis reiškinys - užimtumas, skirtingai nei darbas, yra ne tik veikla, bet ir ekonominiai bei teisiniai santykiai tarp žmonių, dalyvaujančių darbo pasiskirstyme. Taigi, užimtųjų skaičiui įtakos turi demografiniai (gyventojų skaičius, gimstamumas, visuomenės senėjimas) bei ekonominiai (BVP kitimas, užsienio investicijos, emigracija) veiksniai. Mokslinėje literatūroje išskiriamos ir nekontroliuojamos nedarbo priežastys: ekonominė stagnacija, pajamų lygis ir jų struktūra, demografinis sprogdimas, emigracija, mokymo sistemos ypatumai. Pastebėta, kad svarbiausios bedarbystės didėjimo priežastys yra ne ekonominis nuosmukis ir infliacija, bet lengvatinis bedarbystės pašalpų gavimo sąlygos, aukštas jų lygis, sustiprėjusi profsąjungų jėga, užsienio

prekybos sąlygų pablogėjimas, demografiniai procesai, struktūriniai pokyčiai ir kt. Leibrecht ir Scharler (2007), atlikę institucinių darbo rinkos veiksnių įtakos analizę, nustatė, kad darbo rinkos sąlygų nepastovumas daro stiprią neigiamą įtaką tiesioginių užsienio investicijų srautams.

Susisteminius lietuvių ir užsienio autorių darbus buvo išskirti veiksniai, kurie turi įtakos darbo rinkai, siekianti nustatyti, kaip emigracija veikė darbo rinką 1996 – 2011 m. Pagrindiniai veiksniai, kurie bus naudojami tolimesnei analizei – emigracija, BVP, gimstamumas, mirtingumas, tiesioginės užsienio investicijos, minimalus darbo užmokestis bei bedarbio pašalpa.

III etape formuojamos matematinės-statistinės veiksnių grupės. Renkami Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateikti statistiniai 1996 – 2011 m. duomenys. Atliekant daugialypę analizę, siekiant gauti kuo tikslesnius rezultatus, kurie atitiktų realią situaciją, būtina imti daugiau laiko eilučių. Buvo sudarytos trys skirtingos veiksnių grupės ir tikrinama, kaip emigracija veikia darbo jėgą, užimtųjų ir bedarbių skaičių. Pirmoji veiksnių grupė buvo sudaryta, siekiant išsiaiškinti kaip emigracija, BVP, mirtingumas bei gimstamumas veikia darbo jėgą. Antroji veiksnių grupė parodo, kaip mirtingumas, BVP, TUI, gimstamumas bei emigracija veikia užimtųjų skaičių. Trečioji veiksnių grupė buvo sudaryta, siekiant įvertinti emigracijos, gimstamumo, BVP, TUI bei santykio tarp minimalaus darbo užmokesčio ir bedarbio pašalpos įtaką bedarbių skaičiui. Naudojantis statistine programa SPSS 17.0, buvo įvertinta ar sudarytos grupės neturi išskirčių. Sudarytoje veiksnių grupėse atsirandančios išskirtys, parodo, kad paimti nepriklausomieji veiksniai yra netinkami. Regresijos modelio prielaidos tikrinamos ir ieškoma ar nėra autokoreliacijos. Jei veiksnių grupė pasižymi autokoreliacija, tai gauti duomenys gali būti iškraipyti ir neatitikti realios situacijos. Jei veiksniai tarpusavyje nėra multikolinerūs, tai nepriklausomi kintamieji tarpusavyje nėra glaudžiai susiję. Iškeltų hipotezių priėmimas patvirtina, apie nustatytų ryšių rezultatus.

Jei sudarytų veiksnių grupes nereikia koreguoti, tai emigracijos poveikio darbo rinkai tyrimas pereina į IV etapą. Jei nors vieną veiksnių grupę turi būti tvarkoma, tuomet sugrįžtama į III etapo pradžią.

Paskutiniame etape yra pateikiami visų trijų sudarytų grupių rezultatai bei formuluojamos išvados apie gautus rezultatus.

Remiantis surinktais duomenimis sudaroma pirmoji daugiamatės regresijos veiksnių grupė, kuria buvo siekiama įvertinti, kaip darbo jėga priklauso nuo emigracijos, atsižvelgiant į gimstamumą, mirtingumą bei BVP. Atliekant analizę, SPSS programa apdorojami duomenys ir nustatoma ar tarp priklausomojo kintamojo, šiuo atveju darbo jėgos, ir nepriklausomųjų kintamųjų (emigracijos, gimstamumo, mirtingumo, BVP) nėra išskirčių. Buvo rasta viena

stebėjimo indekso išskirtis, tačiau tai išskirtim nelaikysime, nes kiti du metodai išskirčių nerado (žr. 2.14 lentelė).

2.14 lentelė

Darbo jėgą įtakančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1)

Išskirtys			Autokoreliacija		Multikolinerumas		Reikšmingumas		Modelio tinkamumas		
Standart. liekana	Stebėj. indeksas	Kuko matas	Neapibrėžtumo sritis	Nėra	VIF	Porinė korel.	$F_{SPSS} > F_T$	$F_{SPSS} < F_T$	$b_j \neq 0$	$b_j = 0$	$b_j = 0$ ir $b_j \neq 0$
-	√	-	-	√	-	-	√	-	-	-	√

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Prieš pateikiant sudarytos pirmosios veiksnių grupės, t. y. kaip darbo jėgą veikia emigracija, gimstamumas, mirtingumas bei BVP, rezultatus, matoma, kad remiantis Durbin-Watson testu nustatyta, kad gautas rezultatas nepatenka į neapibrėžtumo sritį. Taigi galima teigti, kad sudarytų veiksnių grupėje esantys veiksniai neiškreipia gautų rezultatų ir galima daryti išvadą, kad autokoreliacijos sudarytame modelyje nėra. Apskaičiuotas multikolinerumas parodė, kad visi dispersijos mažėjimo daugikliai buvo mažesni nei 4, o porinės koreliacijos koeficientai mažesni už 0,8, tai kintamieji nėra multikolinearūs. Todėl emigracija, gimstamumas, mirtingumas bei BVP tarpusavyje nėra stipriai susiję ir neiškraipė galutinio sudarytos grupės rezultato. Nustačius, kad išskirčių, autokoreliacijos ir multikolinerumo nėra tarp gimstamumo, mirtingumo, emigracijos ir BVP, skaičiuojamas Fišerio kriterijus. Fišerio kriterijaus faktinė reikšmė yra didesnė už teorinę reikšmę, todėl galima teigti, kad pasirinktų veiksnių grupės determinacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas (95 proc.). Kitaip tariant, darbo jėgai pasirinkta veiksnių grupė įtakos turi (žr. 25 priedas).

Sudarytos pirmosios veiksnių grupės gautas koreliacijos koeficientas (0,968) (žr. 2.15 lentelę), parodo kad darbo jėgą stipriai veikė gimstamumas, mirtingumas, emigracija bei BVP, kadangi koeficientas yra intervale [0,9 – 1]. Modelio reikšmingumui tikrinti, naudotas koreguotas determinacijos koeficientas, nes jo reikšmė patikslinta, atsižvelgiant į tai, kad skaičiuojant regresiją naudotas ne vienas veiksnys (pvz.: emigracija), o keli veiksniai (emigracija, mirtingumas, gimstamumas, BVP). Taigi, pasirinkta grupė analizuojamu laikotarpiu paaiškina iki 95,7 proc. darbo jėgos sklaidos. T. y. emigracijos, gimstamumo, mirtingumo bei BVP pokyčiai, paaiškina iki 95,7 proc. darbo jėgos kitimo.

Darbo jėgą įtakančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2)

		Standartizuotas Beta koef.	t	Koreliacijos koef.	Koreguotas determinacijos koef.
1996-2011	Emigracija	-0,033	-0,404	0,968	0,957
	Gimstamumas	0,600	9,084		
	Mirtingumas	-0,133	-1,638		
	BVP	-0,590	-8,463		

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Remiantis 2.15 lentelės pateiktais duomenimis buvo suformuluotas statistinės išvados apie darytą pirmąją veiksnių grupę. Tiesinė koreliacinė – regresinė analizė tarp nepriklausomojo kintamojo (darbo jėgos) ir priklausomųjų kintamųjų (gimstamumo, mirtingumo, emigracijos ir BVP) analizuojamu laikotarpiu rezultatai parodė, kad visi kintamieji, išskyrus gimstamumas veikė neigiamai (žiūrėti į standartizuotą beta koeficientą), t. y. tarp kintamųjų egzistavo atvirkštinė priklausomybė. Taigi galima formuluoti išvadą, kad kuo daugiau asmenų palieką šalį bei kuo daugiau miršta, tuo mažėja darbo jėgos kiekis šalyje. Tuo tarpu, didėjantis gimstamumas darbo jėgą didina.

Taip pat buvo bandoma nustatyti, kuris iš veiksnių yra reikšmingiausias darbo jėgos kitimui, tam naudotas t kriterijus. Nagrinėjant kintamųjų reikšmingumo lygius galima teigti, jog emigracijos, gimstamumo, mirtingumo bei BVP pokyčiai yra svarbūs darbo jėgos kitimui. Reikšmingiausias veiksnys, 1996 – 2011 m. laikotarpiu, įtakojantis darbo jėgą buvo gimstamumas. Nustatytas tiesioginis ryšys parodė, kad gimstamumui didėjant, didėja ir darbo jėga. Nepalankios gyvenimo sąlygos, ekonomikos išsivystymo lygis, socialinės politikos kaita Lietuvoje mažino gimstamumą, o tuo tarpu mirtingumą didino prastos gyvenimo sąlygos ir aplinkos veiksniai. Emigracija taip pat reikšmingai veikia darbo jėgos kitimus. Šalies ekonomikai plečiantis didėja darbo rinkos perspektyvos, tačiau geresnė ir stipresnė ekonominė situacija užsienyje skatina emigracijos srautus, o tai mažina darbo jėgą.

Remiantis surinktais duomenimis sudaroma antroji veiksnių grupė, kuri padėjo įvertinti, kaip užimtųjų skaičius priklauso nuo mirtingumo, BVP proc. pokyčio, TUI proc. pokyčio, emigracijos bei gimstamumo. Atliekant analizę, SPSS programa buvo apdorojami statistiniai duomenys ir nustatyta ar tarp priklausomojo kintamojo (užimtųjų skaičiaus) ir nepriklausomųjų kintamųjų (mirtingumo, BVP ir TUI proc. pokyčio, emigracijos bei gimstamumo) nėra išskirčių (žr. 2.16 lentelę). Kaip matoma iš lentelės, šioje veiksnių grupėje, išskirčių nėra.

Užimtųjų skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1)

Išskirtys			Autokoreliacija		Multikolinerumas		Reikšmingumas		Modelio tinkamumas		
Standart. liekana	Stebėj. indeksas	Kuko matas	Neapibrėžtumo sritis	Nėra	VIF	Porinė korel.	$F_{SPSS} > F_T$	$F_{SPSS} < F_T$	$b_j \neq 0$	$b_j = 0$	$b_j = 0$ ir $b_j \neq 0$
-	-	-	-	√	-	-	√	-	-	-	√

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Apskaičiavus autokoreliaciją, multikolinerumą, nustatyta, kad sudarytoji antroji veiksnių grupė, t. y. užimtųjų skaičiui įtakos turinčio mirtingumo, BVP ir TUI proc. pokyčio, emigracijos bei gimstamumo, yra tinkama tolimesniam tyrimui. Patikrinus Fišerio kriterijų, pastebėta, kad modelį laikyti patikimu su 95 proc. reikšmingumu galima ir determinacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas. Mirtingumas, BVP ir TUI proc. pokytis, emigracija bei gimstamumas darė stiprią įtaką užimtųjų skaičiaus kitimui. Hipotezes apie atskirų regresijos parametrų įverčių lygybes nuliui, kai reikšmingumo lygmuo 95 proc. pastebėta, kad visi veiksniai, išskyrus TUI, turėjo didelę įtaką užimtųjų skaičiui (žr. 26 priedas). 2.17 lentelėje pateikti sudarytos antrosios veiksnių grupės gauti rezultatai.

Užimtųjų skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2)

		Standartizuotas Beta koef.	t	Koreliacijos koef.	Koreguotas determinacijos koef.
1996-2011	Mirtingumas	0,478	4,096	0,889	0,833
	BVP proc. pokytis	0,337	2,778		
	TUI proc. pokytis	0,089	0,778		
	Emigracija	-0,575	-4,824		
	Gimstamumas	0,617	5,223		

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Iš 2.17 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pasirinkta grupė, analizuojamu laikotarpiu, paaiškina iki 83,3 proc. užimtųjų skaičiaus sklaidos. Taigi, galima daryti išvadą, kad mirtingumo, BVP ir TUI proc. pokyčio, emigracijos bei gimstamumo dinaminiai, struktūriniai pokyčiai veikė iki 83,3 proc. užimtųjų skaičiaus pokytį. Likusieji 16,7 proc. užimtųjų kitimą lėmė šioje antroje grupėje neįvertinti veiksniai. Vertinant 1996 – 2011 m. laikotarpį užimtųjų skaičiaus kitimą pastebėta, kad reikšmingiausias nepriklausomas kintamasis, kuris turėjo įtakos užimtųjų skaičiui – gimstamumas ($t=5,223$), emigracija ($t=-4,824$) bei mirtingumas ($t=4,096$). Augant šalies ekonomikai, auga ir darbo vietų skaičius, tokiu būdu ir užimtumo lygis. Rinka reikalauja daugiau gaminti, o tam reikia didesnių pajėgumu. Tačiau jei mirtingumas yra didesnis nei gimstamumas, užimtumas pradeda mažėti, tačiau ne iškart.

Emigracijos procesas turi gan didelę įtaką užimtumui. Kadangi didėjant emigracijai, mažėja užimtųjų skaičius, galima daryti prielaidą, kad šalį palieka dirbantieji asmenys. Tai rodo, kad darbingo amžiaus asmenys yra nepatenkinti dabartinėmis darbo sąlygomis, nemato ateities perspektyvų, yra blogos gyvenimo sąlygos, taip pat žemas darbo užmokestis. Pagal gautus rezultatus, mažiausiai įtakos užimtųjų skaičiui turėjo tiesioginės užsienio investicijos ($t=0,778$).

Įvertinus surinktus duomenimis buvo sudaryta trečioji daugiamatės – regresijos grupė, siekiant įvertinti, kaip bedarbių skaičius priklauso nuo gimstamumo, minimalaus darbo užmokesčio santykio su bedarbio pašalpa, emigracijos, BVP ir TUI proc. pokyčio. Vertinant SPSS programa apdorotus duomenys nustatyta, kad tarp priklausomojo kintamojo (bedarbių skaičiaus) ir nepriklausomųjų kintamųjų (gimstamumo, minimalaus darbo užmokesčio santykio su bedarbio pašalpos, emigracijos, BVP ir TUI proc.) yra viena išskirtis (žr. 2.18 lentelę). Tačiau tai išskirtimi nelaikysime, nes kiti du metodai to nenustatė. Standartizuota liekama yra laikoma tikslesniu parametru, nes vertinant išskirtys, skirtingai nei stebėjimo įtakos indeksas, atsižvelgia tiek į nepriklausomą, tiek į priklausomus kintamuosius.

2.18 lentelė

Bedarbių skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (1)

Išskirtys			Autokoreliacija		Multikolinerumas		Reikšmingumas		Modelio tinkamumas		
Standart. liekana	Stebėj. indeksas	Kukomatas	Neapibrėžtumo sritis	Nėra	VIF	Porinė korel.	$F_{SPSS} > F_T$	$F_{SPSS} < F_T$	$b_j \neq 0$	$b_j = 0$	$b_j = 0$ ir $b_j \neq 0$
-	√	-	-	√	-	-	√	-	-	-	√

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Multikolinerumo kaip ir antokoreliacijos taip pat nepastebėta. Patikrinus Fišerio kriterijų, pastebėta, kad modelį laikyti patikimu su 95 proc. reikšmingumu galima ir determinacijos koeficientas laikoma statistiškai reikšmingu (žr. 27 priedas). Todėl galima, teigti, kad gimstamumas, emigracija, min DU ir bedarbio pašalpos santykis, BVP ir TUI proc. pokytis turėjo įtakos bedarbių skaičiaus kitimui. Bedarbių skaičių lemiančių veiksnių rezultatai pateikti 2.19 lentelėje.

2.19 lentelė

Bedarbių skaičių įtakojančių veiksnių gauti rezultatai, 1996 – 2011 m. (2)

		Standartizuotas Beta koef.	t	Koreliacijos koef.	Koreguotas determinacijos koef.
1996-2011	Gimstamumas	0,135	0,910	0,826	0,739
	Min. DU ir bedarbio pašalpos santykis	-0,745	-4,934		
	Emigracija	0,573	3,757		
	BVP proc. pokytis	-0,553	-3,962		
	TUI proc. pokytis	-0,073	-0,487		

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal SPSS gautus rezultatus.

Patikrinus trečiosios veiksnių grupės tinkamumą matoma, kad koreguotasis determinacijos koeficientas yra gana aukštas. Koreguotas determinacijos koeficientas parodo, kad pasirinkti nepriklausomi kintamieji (gimstamumas, minimalaus darbo užmokesčio santykis su bedarbio pašalpa, emigracija, BVP ir TUI proc. pokytis) 1996 – 2011 m. laikotarpiu paaiškino 73,9 proc. bedarbių skaičiaus pokytį. Apskaičiuoti standartizuoti Beta koeficientai parodė, jog visi išskyrus, gimstamumas ir emigracija, nepriklausomi kintamieji bedarbių skaičių veikė neigiamai. Iš visų pasirinktų nepriklausomų kintamųjų, reikšmingiausi yra minimalaus darbo užmokesčio santykis su bedarbio pašalpa ($t=-4,934$), BVP proc. pokytis ($t=-3,962$) ir emigracija ($t=3,757$). Augant santykiui tarp minimalaus darbo užmokesčio ir bedarbio pašalpos, bedarbių skaičius mažės, nes esant didesniai minimaliai darbo užmokesčiui nei bedarbio pašalpai, asmuo turintis bedarbio statusą bus linkęs eiti dirbti, o ne būti prisiregistravusiam darbo biržoje. Lietuvoje minimalaus darbo užmokesčio dydis mažai skiriasi nuo bedarbio pašalpos ir bedarbiai yra linkę likti darbo biržoje ir gauti bedarbio socialinę pašalpą, nei priimti naujo darbo pasiūlymą. Taip pat bedarbių nenorą dirbti parodo, darbdavių suinteresuotumas esant dideliui darbo krūviui mokėti tik minimalų darbo užmokestį. Augantis BVP parodo gerėjančią šalies ekonomiką. Augant ir vystantis šalies ūkiui yra kuriamos darbo vietos, todėl yra didesnės galimybės susirasti darbą.

Teigiamą emigracijos poveikį bedarbių skaičiui galima apibūdinti dvejais aspektais. Esant nepalankiai ekonomikos situacijai, darbdaviai norėdami mažinti patiriamas sąnaudas, atleidžia darbuotojus. Dėl šios priežasties auga bedarbių skaičius, tačiau jei asmens valstybės socialinė pašalpa netenkina, asmuo apsisprendžia išvykti dirbti į užsienio šalis. Esant ekonomikos pakilimui bedarbių skaičius, kaip emigracija mažėja, dėl geresnės darbo rinkos situacijos.

Apibendrinant galima teigti, kad visos sudarytos daugiamačių regresijos grupės yra reikšmingos ir emigracija su pasirinktais kitais veiksniais turi esminės įtakos darbo rinkos rodikliams. Kuo didesni darbingo amžiaus emigracijos srautai, tuo mažėja darbo jėga šalyje. Tačiau jei išvyksta jau užimti, tokiu būdu atsilaisvina darbo vietas kitiems šalies gyventojams.

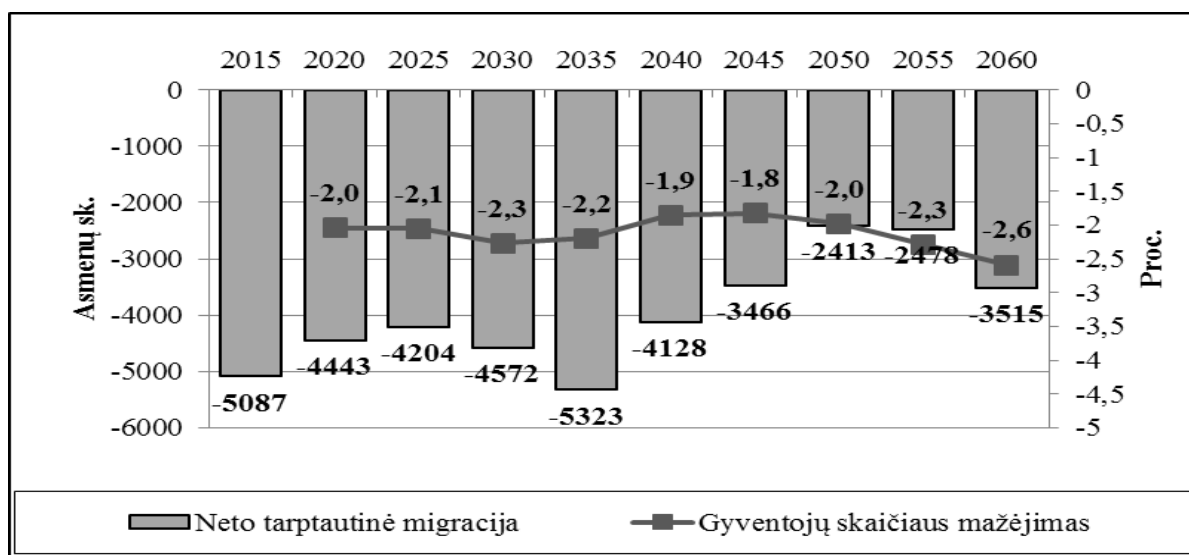
3. EMIGRACIJOS PROCESO PROGNOZĖ IR MAŽINIMO PRIEMONĖS

2004 m. Lietuvos šalies raidai ir ekonomikos augimui įtakos darė du svarbūs politinio ir ekonominio gyvenimo įvykiai. Lietuva tapo NATO ir Europos Sąjungos nare. Ekonomikos augimas tęsėsi iki 2008 m. antrojo ketvirčio. Prasidėjęs ekonomikos sunkmetis buvo stiprus smūgis Lietuvos ekonominei ir socialinei aplinkai. Būtent ši aplinka stipriai veikia šalies gyventojus, jų pragyvenimo lygio netolygumus, taip pat ir emigracijos procesus. Norint tinkamai įvertinti, kaip vystysis emigracijos procesas ateityje, būtina apžvelgti rodiklius, kurie turi įtakos

emigrantų apsisprendimui išvykti, perspektyvas.

Žinant, kad rinkoje vyksta įvairūs svyravimai, atlikti emigracijos procesų prognozę, pasitelkiant įprastinius statistinius metodus, sudėtinga. Gauti rezultatai dažniausiai neatspindi realios situacijos. Norint nustatyti emigracijos masto ateities tendencijas ir poveikį Lietuvos darbo rinkai, tikslinga atlikti loginę analizę, remiantis ekspertų nuomone. Todėl yra analizuojamos ir sisteminamos Lietuvos statistikos departamento prognozės, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos rodiklių projekcijos, DnB Nord Banko, SEB, SWEDBANK, Darbo biržos ekspertų ir finansų analitikų pateiktos išvados.

Apžvelgiant Lietuvos statistikos departamento pateiktą gyventojų tarptautinės migracijos 2011 m. metraštį buvo pastebėta, kad gyventojų skaičius 2015 – 2060 m. toliau mažės, o neto migracija ir toliau išliks neigiama, t. y. emigracija viršys imigraciją. Pagal Eurostato gyventojų skaičiaus prognoze (EUROPOP2010 konvergencinis scenarijus) sudaryta diagrama, kurioje pateikiama tarptautinės neto migracijos kitimas 2015 – 2060 m. (žr. 3.1 pav.). Kaip matoma iš 3.1 pav. atotrūkis tarp emigracijos ir imigracijos nebus toks didelis, kaip buvo 2003 – 2011 m. laikotarpiu.

3.1 pav. Tarptautinės neto migracijos kitimas 2015-2060 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos gyventojų migracijos metraščio 2011 m. duomenimis.

Nuo 2015 m. iki 2030 m. bus neigiamas tarptautinės neto migracijos 17,3 proc. sumažėjimas, tačiau nuo 2050 iki 2060 m. turėtų padidėti 45,7 proc. Mažiausia neigiama tarptautinė neto migracija bus 2050 m. ir sieks 2413 asm. Palyginus 2050 m. su 2015 m. neigiama tarptautinė neto migracija sumažės 52,5 proc., tuo tarpu gyventojų Lietuvoje gyvens 13,3 proc. (434374 asm.) mažiau.

Analizuojant emigracijos srautų prognozes, pastebima, kad kituose šaltiniuose tendencijos pateikiamos trumpesniajam laiko tarpui. JT prognozėse dėl migracijos kitimo naudotos

optimistinės prielaidos: prognozuojama, kad emigracija iš Lietuvos greitai silps ir per ateinančius 20 m. neigiamas migracijos neto sudarys apie 70 tūkst. Vėliau, nuo 2030 m., prognozuojamas nulinis migracijos neto ir dėl emigracijos Lietuvos gyventojų skaičius nebeturėtų mažėti.

Emigracija daro didelį poveikį gyventojų skaičiui. Remiantis „SWEDBANK“ atlikta Lietuvos demografijos analize, per artimiausius penkerius metus gyventojų skaičius kasmet vidutiniškai sumažės 19,5 tūkst., o darbingo (15-64 m.) amžiaus gyventojų – 19,6 tūkst. Šie skirtumai bus dėl vyresnio amžiaus žmonių ir vaikų skaičius augimo. Todėl darbo jėga mažės sparčiau nei gyventojų skaičius – po 11,7 tūkst. kasmet.

Tiek užsienio, tiek lietuvių autoriai savo mokslo darbuose dažniausiai įvardija veiksnius, turinčius įtakos emigracijos procesui: darbo užmokesčio kitimas, nedarbo lygio svyravimai šalyje, ekonomikos situacija bei užimtumas. Todėl galima daryti išvadą, kad būtent nuo šių rodiklių priklausys tolimesni emigracijos srautai. Finansų ministerijos projekcija ir DnB banko makroekonominių rodiklių prognozės 2013 – 2015 m. pateikti 3.1 lentelėje. Optimistiškiausias perspektyvas, tris metus į priekį, pateikia Finansų ministerija.

3.1 lentelė

Makroekonominių rodiklių prognozės 2013 – 2015 m.

	Metai	BVP, proc.	Nedarbo lygis, proc.	Užimtieji, tūkst.	DU, proc.
Finansų ministerijos projekcija	2013	3,7	12,8	1391,5	4,1
	2014	3,4	11,5	1404,3	4,9
	2015	4,3	9,8	1416,3	6
DnB	2013	3	10	-	4
	2014	3	8	-	4
	2015	-	-	-	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos rodiklių projekcija ir DnB Nord Banko ekspertų ir finansų analitikų pateiktomis išvadomis.

DnB bankas paskutinį kartą pataisė savo prognozes, padidindami Lietuvos BVP augimo prognozę nuo 2,5 iki 3 proc. Tokia pataisa buvo įvykdyta atsižvelgiant į pasaulio ekonomikų nestabilumą ir neigiamo augimo prognozę Euro zonoje. Kadangi Lietuvos ekonomika daugiausia eksportuoja į sąlyginai mažiau skolų krizės paliestas šalis, todėl turi realias galimybes pasiekti 3 proc. metinį BVP augimą. Yra pastebima, kad DnB banko analitikai skelbia, kad nedarbo lygis ir toliau mažės dėl suintensyvėjusios emigracijos ir 2014 m. sieks apie 8 proc. Mažėjantis nedarbo lygis turės įtakos ir darbo užmokesčio didėjimui. Dėl darbo jėgos trūkumo darbo užmokestis išaugs apie 4 proc. ir 2014 m. sieks 2123,7 Lt.

Tuo tarpu Finansų ministerijos analitikai numato, kad augant eksportui ir veikiant vieningai ES darbo rinkai didelis nedarbas turėtų mažėti mažesniu tempu. Nedarbo lygis 2013 m. sumažės iki 12,8 proc., o 2014 – 2015 m. toliau nuosekliai mažės ir atitinkamai sudarys 11,5 proc. ir 9,8

proc. Nepaisant ekonomikos atsigavimo, nedarbo lygis išliks gana aukštas ir per 2013 – 2015 m. laikotarpį vidutiniškai sieks apie 11,4 proc. Augančiam eksportui ir ūkio atsigavimui plintant į kitus sektorius ilgainiui pradės kilti darbo užmokestis. 2011 m. vidutinis darbo užmokestis buvo 2042 Lt., tuo tarpu 2013 m. padidės 127,2 Lt. ir sudarys 2169,2 Lt. Sparčiausias darbo užmokesčio augimas tikėtinas 2015 m., sumažėjus darbo jėgos pasiūlai ir galutinai atsistačius investicijų finansavimui iš skolintų lėšų. Tuomet tikėtinas apie 6 proc. darbo užmokesčio augimas. Nedarbo lygio mažėjimas didins užimtųjų skaičių šalyje. 2015 m. užimtųjų skaičius Lietuvoje sieks 1416,3 tūkst., ir palyginus su 2011 m., išaugs 3,3 proc.

Analizuojant SEB banko analitikų pateiktas išvadas pastebimos trumpesnio laikotarpio makroekonominių rodiklių prognozes. Anot SEB banko analitikų 2013 – 2014 m. Lietuva negali tikėtis spartesnio nei 2 – 4 proc. BVP augimo. Vidaus rinkos pagyvėjimas buvo pernelyg trapus ir trumpalaikis, nes išaugusios kuro ir šildymo kainos stabdė ir ateityje stabdys vartojimą. Todėl SEB banko analitikai pakeitė 2012 m. BVP augimo prognozę nuo 4 proc. iki 2 proc., o 2013 m. - nuo 4,5 proc. iki 3 proc. Tam įtakos turėjo prastesnė padėtis užsienio rinkose, kuomet žmonės užuot vartoję, taupo. Lietuvoje po truputį baigiasi statybos sektoriaus poreikio augimas, todėl ateinančius porą metų žmonėms palankiausi sektoriai bus žemės ūkio, tekstilės ir naudotų automobilių prekyba. Yra prognozuojama, kad didės eksporto galimybės į Rytų rinkas, ypač į Rusijos rinką.

Kalbant apie situaciją darbo rinkoje, SEB banko analitikai įspėja, kad darbo jėgos praradimas bus labai didelis nuostolis socialinės apsaugos sistemai. Būtent visa tai sukuria situaciją, kuomet darbo rinkoje trūksta reikalingos kvalifikacijos darbuotojų. SEB banko analitikų teiginiui dėl tinkamos kvalifikacijos darbuotojų ateityje trūkumo pritaria ir Darbo biržos ekspertai. Anot Darbo biržos ekspertų, specialistų trūkumas ateinančiais metais tik didės. Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių darbo rinkose matantys didesnes galimybes, neatsižvelgdami į kalbos barjerą ar laukiančią konkurenciją, darbo neturintys žmonės ir toliau rinksis išvykimą nei įsidarbinimą Lietuvoje. Šią tendenciją dar labiau padidino Vokietijos darbo rinkos atsivėrimas. Jei ir toliau emigracijos tikslo šalių ekonomikos padėtis gerės spartesniu tempu nei Lietuvos, tuomet emigracijos srautai tikrai nemažės, o bus pastebimas žymus augimas.

Tuo tarpu „SWEDBANK“ banko ekspertai teigia, 2012 m. ekonomikos augimas matomas 3,3 proc. padidėjimas ir tai bus viena iš sparčiausiai augančių ES ekonomikų. Euro zonai išbrendant iš recesijos bei sparčiau augant pagrindinėms Lietuvos eksporto rinkoms, BVP augimas kitais metais sieks 4,3 proc. Lietuvos eksportą skatins silpnėsiantis euras bei nuo metų pradžios pabrangę Lenkijos zlotas ir Rusijos rublis. Analizuojant „SWEDBANK“ ekspertų pateiktas ataskaitas, taip pat pastebima, kad nedarbo lygis turėtų mažėti iki 13 proc. 2012 m. ir 11 proc. 2013 m. Ekspertai pastebi, kad spartesnį nedarbo lygio mažėjimą galėtų paskatinti

statybų sektoriaus, per krizę praradusio 91 tūkst. darbo vietų, atsigavimas. „SWEDBANK“ ekspertų teigimu, vidutinis darbo užmokestis šalyje padidės 4,3 procento, tačiau didelė dalimi tai priklausys nuo minimalaus mėnesinio atlyginimo, kuris, tikėtina, bus padidintas 2012 m. viduryje.

Nors nedarbo lygio, darbo užmokesčio bei ekonomikos augimo prognozės ir skiriasi, tačiau visuose minėtuose šaltiniuose laikomasi nuomonės, kad aukštas nedarbo lygis ir darbo užmokesčio lėtas didėjimas Lietuvoje bus vienas iš pagrindinių emigracijos priežasčių ir tai pratęs 2008 m. prasidėjusį antrą emigracijos etapą.

Apibendrinant analitikų ir ekspertų emigracijos ir jos poveikį Lietuvos darbo rinkai prognozes galima teigti, kad emigracijos srautų tendencijos ir toliau nesikeis. Srautai nemažės ir neto migracija 2060 m. bus neigiama. Žiūrint trijų metų ateities perspektyvą, nedarbo lygis mažės, o darbo užmokestis augs, tačiau esant pajamų ir darbo užmokesčio netolygumams Lietuvoje ir tikslo šalyse darbingi Lietuvos gyventojai ir toliau rinksis Vakarų bei Skandinavijos šalis.

Kaip jau buvo minėta, emigracija yra vienas svarbiausių demografijos procesų, įgaunantis vis platesnį mastą ir svarbą. Šis demografinis procesas veikia įvairias valstybės valdymo sritis: švietimą, socialinę sistemą ir ekonomiką. Emigracija yra reakcija į šalies vidaus problemas, kaip ekonominės ir politinės kultūros trūkumą, biurokratinius suvaržymus, korupciją, išsilavinimo kokybę bei galimybes užsidirbti. Emigracija savaime nėra blogas reiškinys, tačiau žiūrint iš Lietuvos pusės: prarandami kvalifikuoti ir produktyvūs darbuotojai, socialinis kapitalas, aktyvūs pilietinės visuomenės nariai, prastėja viešųjų paslaugų kokybė, Lietuvoje likę emigrantų vaikai susiduria su socialiniais sunkumais, ką jau kalbėti apie valstybės nuostolius, kuriuos patiria kaip investicijas į žmogiškąjį kapitalą. Todėl būtinos priemonės jai mažinti ir emigracijos problemoms spręsti, jų srautus reguliuoti.

R. Tracevičiūtė (2010), teigia, kad norint mažinti emigracijos srautus būtina šių dienų ekonominę politiką Lietuvoje orientuoti į ūkio konkurencingumo didinimą, plėtros spartinimą. Kai 2006 – 2007 m. Lietuvos ekonomika sparčiai augo, emigracija buvo prislopusi, nes nebuvo prasmės išvykti, numatant geras šalies ekonomines perspektyvas. Taigi ateities emigraciją sustabdytų spartus ūkio augimas ir darbo vietų kūrimas. Tačiau A. Stulgienė ir A. Daunorienė (2009), teigia, kad svarbu ne tik didinti šalies ūkio konkurencingumą, bet ir naikinti pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumus. Todėl itin svarbu gerinti bendrą socialekonominę situaciją. Anot Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktu tyrimu (2006), Lietuvos gyventojų galimybių sudarymas gauti didesnes pajamas, yra valstybės priemonėmis pasiekiamos pagrindinės emigracijos priežasties pašalinimas. A. Dumčiaus (2006), teigimu, pagrindinės emigracijos iš Lietuvos didėjimo priežastys – nuoseklios valstybės politikos šiems procesams

valdyti nebuvimas, nepalankių socialinių, ekonominių ir psichologinių motyvacijų gyventi Lietuvoje, ypač jaunimui, susidarymas, tautinio mentaliteto silpnėjimas. Todėl būtina skatinti ne tik ekonomikos augimą, bet ir gerinti socialines garantijas, mažinti skurdo lygį bei pajamų netolygumą.

G. Kasnauskienė, T. Šiaudvytis (2010), teigia, kad norint sustabdyti ar bent pristabdyti emigracijos srautų ženklų didėjimą būtina investuoti į žmogiškąjį kapitalą, kelti darbo užmokestį bei socialines garantijas, mažinti pajamų mokestį ir skatinti darbo jėgos mobilumą užimtumo sektoriuose. G. Kadziausko (2007), teigimu, emigraciją galima sureguliuoti, jeigu valdžios dėmesys bei ištekliai nukryptų į patogesnių sąlygų užsidirbti sudarymą, kuriant palankesnes sąlygas verslui, sveikatos bei švietimo reformų ilgalaikės gyvenimo kokybės užtikrinimą bei viešojo administravimo pertvarkymą. Kadangi valstybė savo ekonomine politika reguliuoja svarbiausias darbo sąlygų dalis, todėl kuo šios sąlygos bus geresnės, tuo bus didesnės galimybės sumažinti gyventojų apsisprendimą emigruoti dėl geresnių darbo sąlygų tikslo šalyse.

Kaip teigia L. Lewell, A.M Findlay (2001), „protų nutekėjimas“ gali būti naudingas ir turi būti skatinamas. Žinoma, kai kalbama apie teigiamas „protų nutekėjimo“ pasekmes, turima omenyje grįžtamąją emigraciją. Visų pirmą grįžęs emigrantas parsiveža žinias ir gebėjimus, įgytus tikslo šalyje, dėl to didėja kilmės šalies našumas. Taip pat kvalifikuoti specialistai, palaikydami ryšius su kilmės šalyje likusiais, gali perduoti žinias, technologines naujoves ir taip prisidėti prie savo kilmės šalies našumo didinimo ir ekonomikos augimo. Tačiau Lietuvoje kol kas ši tendencija pasireiškia nežymiai. Todėl norint stabdyti jų išvykimą arba skatinti jų sugrįžimą, reikia suteikti ne tik palankias darbo sąlygas bei atitinkamą darbo užmokestį, bet ir teikti premijas už reikšmingus pasiekimus mokslo srityje, įkurti daugiau mokslinių tyrimų centrų bei skatinti mokslinių tyrimų projektų kūrimą ir įgyvendinimą, mokslo sistemos ir duomenų bazių tobulinimą. Mokslo pažangą reiktų susieti su verslu.

Nors masinė emigracija tęsiasi jau beveik du dešimtmečius, sukeldama nemažai neigiamų socialinių, ekonominių ir demografinių pasekmių, iki pastarojo laikotarpio apie grįžtamosios emigracijos (reemigraciją) skatinimą nebuvo kalbama. Ir tik masiškai pradėjus trūkti darbo jėgos ir spaudžiant darbdavių atstovams, daugelyje ekonomikos sektorių, buvo susidurta su alternatyva: reikia arba atsivežti darbo jėgą iš trečiųjų šalių, arba bandyti, jei įmanoma, susigrąžinti išvykusiuosius. Vis aktualiau yra kalbama apie darbo jėgos imigraciją. Anot A. Sipavičienės (2010), visa darbo imigracija paremta paklausos, kurios negali patenkinti vietinė darbo jėga, principu bei yra inicijuojama išimtinai darbdavio, t. y. užsienietis leidimą dirbti gali gauti tik tuomet, kai yra konkretus darbdavys ir į konkrečią darbo vietą, į kurią negalima rasti Lietuvoje arba ES gyvenančio darbuotojo. Esant tokioms imigracijos suteiktoms galimybėms, reikia siekti ne tik sudaryti tinkamas sąlygas kitų šalių imigracijai, bet ir sudaryti tinkamas

sąlygas reemigracijai. Tačiau ekonominių emigrantų motyvaciją grįžti mažina tam tikros konkrečios problemos – įsidarbinimas Lietuvoje, socialinių garantijų užsitikrinimas, informacijos trūkumas, nerimas dėl užsienyje uždirbtų pajamų apmokestinimo, vaikų išsilavinimas. Todėl skatinant reemigraciją, šalyje būtina pasiekti tam tikrą ekonominės gerovės lygį, sukurti grįžimui palankias sąlygas, sukurti vieną bendrą informacinę sistemą.

Apibendrinant emigracijos reguliavimo priemones galima teigti, kad emigracijos srautai mažės jei bus tinkamai įgyvendinama ekonominė emigracijos politika. Todėl ateities emigracijos srautai priklausys nuo Lietuvos socialekonomikos vystymosi. Jei ji vystysis sparčiu tempu, mažės nedarbas, pragyvenimo lygis ir darbo užmokestis po truputi artės prie Europos Sąjungos vidurkio, emigracijos srautai sulėtės. Vis dažniau susiduriant su „protų nutekėjimo“ grėsme, būtina gerinti jaunimo padėtį bendroje rinkoje. Kalbant apie darbo jėgos trūkumą, būtina kalbėti ne tik apie darbo jėgos atgabenimą iš trečiųjų šalių, bet siekti ir skatinti reemigraciją. Norint reguliuoti emigracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos ir taikomos kompleksiskai.

IŠVADOS

- Emigracijos proceso sampratos reiškinį apibrėžti vienareikšmiškai yra sudėtinga. Tai dinamiška, įvairiapusė, teoriškai sudėtingai traktuojama sąvoka. Išanalizavus daugelio užsienio ir lietuvių autorių bei susisteminius jų medžiagą galima teigti, kad emigracijos apibūdinimuose vyrauja trys pagrindiniai kriterijai: erdvės, laiko ir tikslo dimensijos. Taigi, emigracija – tai gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės į kitą tam tikram laikui dėl išsikeltos tikslo. Emigracijos procesui didelę įtaką daro ekonominiai motyvai, tačiau neatmetami ir socialiniai veiksniai. Atlikta emigraciją lemiančių veiksnių sisteminė kaita, leidžia apibrėžti šiuolaikinį emigrantą. Tai žmogus, kuris palieką savo gimtąją šalį dėl didesnio darbo užmokesčio, geresnės socialinės gerovės ir aukštesnės gyvenimo kokybės sau ir savo šeimai. Todėl galima daryti išvadą, kad ekonominiai motyvai skatina poreikį emigruoti, tačiau socialiniai veiksniai galutinai nulemia apsisprendimą palikti šalį.
- Emigracijos poveikį darbo rinkai galima vertinti ir teigiamai ir neigiamai, priklausomai nuo kiekvienos šalies išsivystymo ir socialinės padėties, emigracijos srautų dydžio bei trukmės. Apibendrinant, galima teigti, kad šis procesas turi įtakos darbo jėgos, nedarbo lygio ir darbo užmokesčio pokyčiams. Teigiamą emigracijos poveikį darbo rinkai galima įvardinti kaip sumažėjusį nedarbo lygį, spartėjantį vidutinį darbo užmokesčio prieaugio tempą, darbdaviai yra labiau orientuoti į investicijų didinimą žmogiškajam kapitalui. Tačiau specialistai pripažįsta, kad emigracijos neigiamas poveikis pasireiškia „protų nutekėjimu“, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumu, gamybos plėtros galimybių mažėjimu. Vieningos ir išsamios metodikos, tiksliai galinčios įvertinti emigracijos poveikį darbo rinkai, nėra sukurta.
- 2003 – 2011 m. laikotarpiu migracijos saldo buvo neigiamas, mažiausias nagrinėjamas rodiklis pastebimas per 2006 m., o didžiausias užfiksuotas 2010 m. Sistemiant deklaruotų ir nedeklaruotų savo išvykimo emigrantų skaičių, pastebėta, kad nuo 2006 m. pradėjo mažėti ir kasmet mažėjo emigrantų, nedeklaravusių savo išvykimo iš Lietuvos skaičius, o nuo 2010 m. visi emigravusieji deklaravo savo išvykimą. Tam įtakos turėjo privalomojo sveikatos draudimo mokestis. Pagal emigracijos srautus daugiausia šalį paliko 25 – 59 amžiaus gyventojai. Per 2003 – 2011 m. laikotarpį iš Lietuvos išvyko daugiau nei 153 tūkstančiai, o vidutiniškai kasmet šalį paliko 17003 gyventojai. Tuo pačiu laikotarpiu, išskyrus 2009 m., iš Lietuvos daugiau išvykdavo moterys nei vyrai. Auganti emigruojančių moterų dalis, didėjantis išvykstančių vaikų, jaunimo, pensinio amžiaus emigrantų skaičius rodo vykstantį šeimų susijungimo procesą, kuris būdingas ilgalaikei emigracijai. Didžiausią emigruojančiųjų dalį sudaro kvalifikuoti darbingo amžiaus gyventojai. Didžiausią emigrantų srautą iš Lietuvos sulaukia Didžioji Britanija ir Airija.

Pagrindinė priežastis – ekonominis motyvas, kuris kylo dėl Lietuvos ir tikslo šalių ekonominio išsivystymo netolygumo.

Atliekant darbo rinkos lyginamąją analizę pastebėta, kad beveik visi Lietuvos darbo rinkos rodikliai yra prasčiausi iš visų tikslo šalių. Lietuvos ekonomika nuo 2004 m. sparčiai pradėjo augti, gerėjo verslo aplinka, daugėjo investicijų, augo gamyba, didėjo prekybos apimtis ir vidaus vartojimas. Didinat gyventojų užimtumo gebėjimus, kompetenciją ir kvalifikaciją bei skatinant įmonių prisitaikymą prie rinkų pokyčių, buvo sudarytos palankios sąlygos užimtumui augti ir nedarbui mažėti. Tačiau 2008 m. antrame ketvirtyje prasidėjęs ekonomikos sunkmetis, stipriai paveikė Lietuvos darbo rinką. Pradėjo smarkiai didėti nedarbo lygis, mažėti darbo vietos, o visa tai tik dar labiau didino emigracijos srautus.

- Didelius emigracijos srautus iš Lietuvos į tikslo šalis lemia netolygus šalių išsivystymas. Lyginant Lietuvos ir tikslo šalių ekonominius rodiklius, matyti, kad Lietuvos ekonominė situacija 2003 – 2011 m. laikotarpiu buvo prastesnė, nei tikslo šalių. BVP vienam gyventojui, vertinant PGS, buvo žymiai mažesnis nei ES vidurkis, o tikslo šalyse analizuojamas rodiklis žymiai viršijo ES vidurkį. Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje, nors per analizuojamą laikotarpį ir padidėjo 86 proc., tačiau išliko beveik tris su puse karto mažesnis už ES vidurkį, daugiau nei septynis kartus mažesnis už minimalų darbo užmokestį Airijoje ir daugiau nei šešis kartus mažesnis už minimalų darbo užmokestį Didžiojoje Britanijoje. Tarp Lietuvos ir Vokietijos, Airijos bei Didžiosios Britanijos vidutinio grynojo darbo užmokesčio skirtumai yra dar didesni nei minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio. Santykis atitinkamai lygus apie 6,5, 4,5 ir 6,2 karto. Lyginant tų pačių valstybių minimalias pragyvenimo išlaidas 1 gyv., pastebimas tik 1,7 karto, 2,4 karto ir 1,6 karto atotrūkis. Vertinant gyventojų pajamų nelygybę Lietuvoje ir tikslo šalyse, pastebėta, kad Lietuvoje gyventojų pajamos pasiskirsčiusios netolygiausiai lyginamųjų šalių tarpe, tačiau pajamų nelygybės rodiklis kasmet po 1 proc. mažėja. Tuo tarpu žmogaus socialinės raidos indeksas kiekvienais metais didėjo ir Lietuva yra priskiriama prie valstybių, turinčių aukštą žmogaus socialinės raidos indeksą (ŽSRI). Nors Lietuvos analizuojami rodikliai iš visų nagrinėjamų šalių yra prasčiausi, tačiau kiekvienais metais yra pastebima situacijos socialinis ir ekonominis gerėjimas.

- Apibendrinant emigracijos poveikio Lietuvos darbo rinkai analizės gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad emigracijos proceso srautai reikšmingai veikė ir turi esminės įtakos darbo jėgos kitimui. Šalies ekonomikai plečiantis didėja darbo rinkos perspektyvos, tačiau geresnė ir stipresnė ekonominė situacija užsienyje skatina didesnius emigracijos srautus, o tai mažina darbo jėgą. Neigiamą didėjančių emigracijos srautų įtaką darbo jėgai parodo gautas atvirkštinis ryšys. Emigracijos procesas turi neigiamą, gan didelę įtaką užimtumui. Kadangi analizuojant gautus rezultatus matoma, kad didėjant emigracijai, mažėja užimtųjų skaičius, todėl

galima daryti išvadą, kad šalį vis dėlto palieka darbą turintys asmenys. Tai parodo, kad darbingo amžiaus asmenys yra nepatenkinti dabartinėmis darbo sąlygomis, nemato ateities perspektyvų. Gauta teigiamą emigracijos poveikį bedarbių skaičiui galima apibūdinti dviem aspektais. Esant nepalankiai ekonomikos situacijai, darbdaviai, norėdami mažinti patiriamas sąnaudas, atleidžia darbuotojus. Dėl šios priežasties auga bedarbių skaičius. Jei asmens valstybės socialinė išmoka netenkina, tada asmuo apsisprendžia išvykti dirbti į užsienio šalis. Tuomet didėja emigracijos srautai. Esant ekonomikos pakilimui, bedarbių skaičius, kaip ir emigracija, mažėja, dėl geresnės situacijos darbo rinkoje.

- Remiantis ekspertų tarptautinės migracijos ir jos poveikio Lietuvos darbo rinkai prognozėmis galima teigti, kad artimiausiu laikotarpiu emigracijos tendencijos nesikeis: iki 2060 m. iš Lietuvos gyventojai ir toliau emigruos, tačiau mastai turėtų mažėti. Išliks tos pačios pagrindinės priežastys, dėl ko asmenys išvykta, t.y. aukštas nedarbo lygis, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis žemas darbo užmokestis. Nors yra prognozuojamas Lietuvoje ekonomikos augimas, tačiau ilgesnį laiko tarpą vykstanti emigracija jį pradės mažinti, todėl bus didesnė Valstybės skola ir mokesčių našta, mažiau patvari pensijų sistema.

Išanalizavus daugumos ekspertų pateiktas išvadas, kaip reguliuoti emigracijos srautus pastebėta, kad labiausiai akcentuojama ekonominių emigracijos priežasčių mažinimas. Svarbu skatinti ne tik šalies ūkio konkurencingumą, bet ir naikinti pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumus, t. y. gerinti bendrą socialekonominę situaciją. Vis aktualiau yra kalbama apie „protų nutekėjimo“ mažinimą bei apie reemigraciją. Norint stabdyti jų išvykimą ar skatinti jų sugrįžimą, reikia suteikti ne tik palankias darbo sąlygas bei atitinkamą darbo užmokestį, bet ir teikti premijas už reikšmingus pasiekimus mokslo srityje, įkurti daugiau mokslinių tyrimų centrų bei skatinti mokslinių tyrimų projektų kūrimą ir įgyvendinimą, mokslo pažangą reiktų susieti su verslu. Norint sureguliuoti emigracijos procesą, neužtenka Lietuvai tik išsikelti tikslus bei numatyti tam tikras priemones. Reikia viską atlikti kompleksiškai. Norint tinkamai spręsti emigracijos proceso problemą, pirmiausiai reikia tinkamai įvertinti emigracijos mastų situaciją. Tuomet taikyti reguliavimo priemones ne bendrai emigracijos mastui, o diferencijuoti skirtingoms amžiaus grupėms, taikyti skirtingas priemones. Esant darbo rinkos neatitikimams, būtina ruošti specialistus pagal rinkos poreikius Lietuvos aukštosiose bei profesinėse mokyklose, o jei atsiranda būtinumas – siekti perkvalifikavimo. Tuo pačiu viešai skelbti bei informuoti, kokių specialistų trūksta, tokiu būdu būtų skatinama reemigracija. Mažinant jaunimo emigraciją reikia skatinti jų verslumą, smulkųjų verslą, suteikti galimybę įgytas mokslo žinias realizuoti praktiškai.

LITERATŪRA

1. A THEORETICAL FRAMEWORK OF INTERNATIONAL MIGRATION [žiūrėta: 2011-07-02]. Prieiga internetu: <<http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/rw/2004/r.p.w.jennissen/c3.pdf>>.
2. Aidis, R., Blinstrubaitė, L. Krupickaitė, D. (2005). *Migration tendencies amongst university students in Lithuania*. [elektroninis išteklius]. Vilnius: Vilniaus universitetas, SSEES Londono universitetas.
3. Bagdanavičius, J. and Z. Jodkonienė (2008). *Brain Drain from Lithuania: the Attitude of Civil Servants*. Engineering Economics, (p. 55–60). Vilnius: VPU.
4. Bauer, T., Haisken-DeNew, J., Schmidt, C.(2005) International labour migration, economic, growth and labour markets: the current state of affairs. [žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga internetu: <http://www.unece.org/pau/_docs/pau/PAU_2005_Publ_NDRCh07.pdf>
5. Beine M., Docquier F., Rapoport H. (2001). *Brain drain and economic growth: theory and evidence*. Journal of Development economics, (275-289psl)
6. Beržinskienė, D., Martinkus B. (2007). *Darbo rinkos rodiklių pokyčių identifikavimas*. Taikomoji ekonomika: socialiniai tyrimai, [elektroninis išteklius], (p. 41–48). Kaunas: KTU.
7. Beržinskienė, D., Reizgevičienė, R., Reizgevičius, M. (2010). Migracijos įtaka darbo rinkai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (18), p. 5-17. [žiūrėta: 2012-01-15]. Prieiga internetu: <http://www.su.lt/images/stories/112/Ekonomika_ir_vadyba/2010_EVAP_Nr._2_18/01_Berzinskiene.pdf>.
8. Blanchflower, D. C. (2007). Fear, unemployment and migration. *Bank of England Quarterly Bulletin*. 47(4) [žiūrėta: 2012-02-24]. Prieiga internetu: <<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=116&hid=13&sid=cea75fbf-d927-46ac-9352-c835879fd0ec%40sessionmgr11>>.
9. Borjas G. J. (1990). Economic theory and international migration. *International Migration Review*, Vol. 23 (3), p. 457-485 [žiūrėta: 2011-10-07]. Prieiga internetu: <<http://www.emeraldinsight.com/1362-0436.htm>>.
10. Brady, H. (2007). EU migration policy: an A-Z. *Research report*. [žiūrėta: 2012-02-24]. Prieiga internetu: <http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf>.

11. Carolyn, S.W. (2006). Retirement migration definitions matter. [žiūrėta: 2011-11-05]. Prieiga internetu: <<http://fyys.ifas.ufl.edu/newsletters/rmycu06/2007/01/migration-definitions-matter.html>>.
12. Castles S. Miller M. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. 3rd ed.* Guilford Press: New York. 2003, 23 p.
13. Čarnienė, R., Kumpikaitė, V., Taraškevičius, A. (2009). *Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai*. *Ekonomika ir vadyba 2009*: [elektroninis išteklius], (p. 553–559). Kaunas: KTU.
14. Čekanavičius, L., Kasnauskienė, G. (2009). *Too High or Just Right? Cost-Benefit Approach to Emigration Question*. *Engineering economics 2009*: [elektroninis išteklius], (p. 28–36). Vilnius: Vilniaus universiteto Tarptautinio verslo mokykla.
15. Čiarnienė R., Kumpikaitė V., Taraškevičius A. (2008). Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai, *Ekonomika ir vadyba* 14(1), p. 552 – 559..
16. Čiužas, A. (2007). *Lietuvos gyventojų emigracija, jos priežastys ir pasekmės*. *Ekonominės ir socialinės politikos studijos III*. Mokslinių straipsnių rinkinys, (p. 245–257). Vilnius: VPU.
17. Dapkus, M. ir Matuzevičiūtė, K. (2008), *Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis*. *Ekonomika ir vadyba 2008*. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, (pp. 343-349). Kaunas: KTU.
18. Darbo ir socialinių tyrimų institutas (1998). *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Agora.
19. Daugherty, H. G., Kammeyer K. C. W. (1995). *An introduction to population*. New York: The Guilford press, p. 332 [žiūrėta: 2011-10-07]. Prieiga internetu: <http://books.google.lt/books?id=BEw78usS_eIC&printsec=frontcover&dq=Daugherty+Kammeyer.+An+introduction+to+population&source=bl&ots=JKf4wbnoiC&sig=GQioP2Tr0Y75pZB9yZ-hCzM1eY&hl=lt&ei=jzwoTMMyvGI2lOOy8tLoC&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>.
20. Daunorienė, A., Stulgienė, A. (2009). *Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai*. *Ekonomika ir vadyba 2009*: [elektroninis išteklius], (p. 984–992). Kaunas: KTU.
21. DNB bankas. *Baltijos šalių makroekonominės prognozės*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-01]. Prieiga internetu: < <http://www.dnb.lt/lt/apzvalgos/baltijos-saliu-makroekonominės-prognozes/>>.

22. Driouchi, A., (2009). Emigration of highly skilled labour: determinants and impacts. [žiūrėta: 2011-12-25]. Prieiga internetu: <<http://www.scribd.com/doc/35999427/Emigration-of-Highly-Skilled-Labor-Determinants-Impacts-2009>>
23. Dumčius A. (2006). Ar išliks lietuvių tauta? Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai.
24. Ehrenberg, R. G., Smith, R. S. (1996). *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. United States: Addison D Wesley Educational Publishers Inc.
25. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo vertinimas [žiūrėta: 2011-11-05]. Prieiga internetu: <<http://www.vpvi.lt/lt/ekonomin-s-migracijos-reguliavimo-strategijos-gyvendinimo-efektyvumo-vertinimas-ir-projektini-pasi-lym-d-l-strategijos-2009-2012-m-veiksm-plano-parengimas/?start=0/>>.
26. Elrick, T. (2005). *Migration decision making and social networks*.
27. Europos statistikos departamentas. *GDP per capital*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-17]. Prieiga internetu: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1>>.
28. Europos statistikos departamentas. *Gini coefficient*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-22]. Prieiga internetu: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi190&plugin=1>>.
29. Europos statistikos departamentas. *Gini coefficient*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-22]. Prieiga internetu: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi190&plugin=1>>.
30. Europos statistikos departamentas. *Long term unemployment* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-20]. Prieiga internetu: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>.
31. Europos statistikos departamentas. *Monthly minimum wages* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-21]. Prieiga internetu: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>.
32. Europos statistikos departamentas. *Monthly minimum wages* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-21]. Prieiga internetu: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>.

33. Europos statistikos departamentas. *Population, activity rate, unemployment aged 15-24* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga internetu: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>.
34. Europos statistikos departamentas. *Total expenditure on social protection per head of population.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-22]. Prieiga internetu: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00099&plugin=1>>.
35. Europos statistikos departamentas. *Unemployment* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-10]. Prieiga internetu: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>.
36. Europos statistikos departamentas. *Vacancy.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-29]. Prieiga internetu: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=jvs_a_nace2&lang=en>.
37. Fershtman, C., Hvide, H., K., Wess, Y. (2003). *Cultural diversity, status concerns and the organization of work.* (p. 35).
38. Georges Tapinos (1999). „Clandestine immigration: economic and political issues“. *OECD Trends in international migration*, 229–251. [žiūrėta: 2010-11-02]. Prieiga internetu: <<http://www.oecd.org/dataoecd/20/61/2717683.pdf>>.
39. Glinskienė, R., Petuškienė, E. (2009). *Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams.* *Ekonomika ir vadyba 2009: [elektroninis išteklius]*, (p. 763–771). Kaunas: KTU.
40. Gliosaitė, K. (2004). *Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai*, p. 7-11, Seminaras, VDU. [žiūrėta 2011-12-17]. Prieiga internetu: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>.
41. Greenwood, M.J. (1975): *Research on international migration in the United States: A survey.* [žiūrėta: 2012-01-27]. Prieiga internetu: <<http://www.jstor.org/pss/2722115>>.
42. Grižas, R., A. (2006). *Globaliniai ekonominiai procesai.* Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
43. Gruževskis, B. (2006). *Migracijos pasekmės darbo rinkai. Darbo ir socialinių tyrimų instituto pranešimas.* [žiūrėta: 2012-03-25]. Prieiga internetu: <www.lrinka.lt/Pranesim/Gruzevskis.ppt>.
44. Harris, J. R., Todaro, M. P. (1970). *Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis.* *The American Economic Review*, 60 (1), (p. 126–142).
45. Hass, H. (2008). *Migration and development a theoretical perspective.* (p. 1–61).

46. Heizler, O., Epstein, G. S. *Illegal migration, Enforcement and Minimum Wage* (2007, rugpjūtis). Londono Bar-Ilan universitetas [žiūrėta: 2010-11-25]. Prieiga internetu: <http://www.econ.ucl.ac.uk/cream/pages/CDP/CDP_08_07.pdf>.
47. Jurgelaitienė, G. (2000). Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje: mokslinis-metodinis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą „Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje“. Vilnius: LTA Leidybos centras.
48. Kadziauskas, G. (2005). Europinis nedarbas Lietuvoje: ar to išvengsime. [žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga internetu: <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek20.phtml>>.
49. Kadziauskas, G. (2007). Ko nežino emigrantai, bet žino Lietuvos valdžia? Ir rengiasi pasakyti. [žiūrėta 2012-01-13]. Prieiga internetu: <http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ko_nezino_emigrantai_bet_zino_lietuvos_valdzia_ir_rengiasi_pasakyti/4080>.
50. Karalevičienė, J., Matuzevičiūtė, K., (2009). *Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, [elektroninis išteklius], (p. 143–151). Šiauliai: ŠU.
51. Karpavičius, S. (2006). *Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai*. [elektroninis išteklius], (p. 21–41). Vilnius: Lietuvos bankas.
52. Kasnauskienė G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
53. Kasnauskienė G., Šiaudvytis T. (2010) „Gyventojų emigracijos poveikio darbo rinkai vertinimas“ Lietuvos statistikos darbai, 2010(49).
54. Kašinskis, K. (2009). Emigrantų piniginių perlaidų indėlis į Lietuvos ekonomiką. *Lietuvių išėvijos institutas*. [žiūrėta 2012-02-01] Prieiga internetu: <http://www.google.lt/search?hl=lt&q=pinigines+perlaidos+is+uzsienio&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=>>.
55. Kazlauskienė A. (2006). „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracinės nuostatos. *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai konferencijos medžiaga* (p. 37-49). Vilnius: „Valstybės žinios“.
56. Kazlauskienė, A., Rinkevičius, L. (2006). *The role of social capital in the highly-skilled migration from Lithuania*. *Inžinerinė ekonomika*, [elektroninis išteklius], (p.69–75). Kaunas: KTU.
57. Kinderis R. (2008). *Lietuvos darbo ištekliai*. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
58. King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J. (2008). *Internal and international migration: Bridging the theoretical divide*. (p. 1–69).

59. Kok, P., O'Donovan, M., Bouare, O., Zyl, J. (2003). *Post-Apartheid patterns of internal migration in South Africa*. Cape Town: HRSC. [žiūrėta: 2012-01-27]. Prieiga internetu: <http://books.google.lt/books?id=N_ntHrjledIC&pg=PA8&lpg=PA8&dq=migration+definition+research&source=bl&ots=IoktMANflx&sig=cR091m3mp296UnkC3AXlpw0dAAM&hl=lt&ei=cM48Sp6zKcX4_AbcheGdAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2>.
60. Kripaitis, R., Romikaitytė B. (2005). *Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
61. Krumplytė, J., Palumickaitė, J., Obrikytė, Ž. (2005). Darbo jėgos migracijos įtaka moderniai organizacijai žinių visuomenėje. *Organizacijų vadyba : sisteminiai tyrimai*, 35 (36), p. 81-93.
62. Kvedaraitė, N., Repečkienė, A., Žvirelienė, R., (2009). *External and internal migration insight in the context of globalization: higher school graduates attitude*. Ekonomika ir vadyba, [elektroninis išteklius], (p. 603–610). Kaunas: KTU.
63. Layard, R., Nickell, S., Jackman, R., (2005). Unemployment. Prieiga per internetą : http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=4oGUAKVG1e0C&oi=fnd&pg=PR13&dq=labour+market+definition&ots=BGchOKO4C_&sig=MBORpvZz6vuB7dawNiuoxv4BSvo#v=onepage&q=labour%20market%20definition&f=false
64. Lazutka, R. (2003) Gyventojų pajamų nelygė. [žiūrėta 2012-02-01] Prieiga internetu: <<http://www.sholar.google.lt/images.katalogas.lt/maleidykla/fil32/F-22.pdf>>.
65. Lazutka, R., Matulionis, V., Stankūnienė, V. (2005). Lietuva Europos Sąjungoje//Socialinių tyrimų institutas, Vilnius, p.89.
66. Lee, Everett S., A Theory of Migration. Demography, Vol. 3, 1966, p. 47-57.
67. Leibrecht M. ir Scharler J. (2007). How important is employment protection for foreign direct investment flows in central and eastern European countries? Economics working paper, Department of Economics, Johannes Kepler University Linz.).
68. Lewis, W., A. (1954). *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*. Manchester School of Economic and Social Studies. (p. 139–192).
69. Lietuvos darbo birža. *2012 m. darbo rinkos prognozė* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-30]. Prieiga internetu: <http://www.ldb.lt/INFORMACIJA/DARBORINKA/Puslapiai/metine_prognoze.aspx>.
70. Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2006). *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams*. Vilnius.

71. Lietuvos statistikos departamentas. *Bendrasis vidaus produktas (BVP)* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-17]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
72. Lietuvos statistikos departamentas. *Darbo jėga, užimtumo lygis, nedarbo lygis, aktyvumo lygis, jaunimo nedarbo lygis.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
73. Lietuvos statistikos departamentas. *Deklaruota, nedeklaruota emigracija* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-29]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
74. Lietuvos statistikos departamentas. *Emigracija pagal lytį ir amžių* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-23]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
75. Lietuvos statistikos departamentas. *Emigracija pagal tikslo šalis* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-25]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
76. Lietuvos statistikos departamentas. *Emigracija.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-29]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
77. Lietuvos statistikos departamentas. *Laisvos ir užimtos darbo vietos.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
78. Lietuvos statistikos departamentas. *Tiesioginės užsienio investicijos (TUI).* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-19]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
79. Lietuvos statistikos departamentas. *Gyventojų, Mirusiųjų, gimusiųjų skaičius* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga internetu: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
80. Lietuvos Valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu [žiūrėta: 2010-03-02]. Prieiga internetu: <www.ssc-lietuva.lt/picture/upload/emigracija.pdf>.
81. LOWELL L., FINDLAY A.M. (2001) Migration of highly skilled persona from developing countries: impact and policy responses. [žiūrėta 2011-12-10]. Prieiga internetu: <<http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/skmig-sr.pdf>>.
82. LR Finansų ministerija. *Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos.* [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-01]. Prieiga internetu: <http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika>.

83. Markauskienė, A., Nikitina, S. (2002). Gyventojų nedarbo ir užimtumo dinamika ir užimtumo perspektyvos. *Ekonomika ir vadyba: ekonomikos aktualijos*, 2, 51-52. Kaunas: Technologija.
84. Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). *Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti?*. *Politologija*, (p. 112–134). Lietuva.
85. Martinkus B., Beržinskienė D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: „Technologija“.
86. Martinkus B., Sakalas A., Savanevičienė A. (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: „Technologija“.
87. Martinkus, B. (1998). *Darbo ištekliai ir jų naudojimas: monografija*. Kaunas: Technologija.
88. Martinkus, B. (2003). *Darbo procesų valdymas*. Vadovėlis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
89. Martinkus, B., Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2009). Changes of employment through segmentation of labour market in the Baltic States. *Inžinerinė ekonomika*, 41-48. Kaunas: Technologija
90. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). *Šeima abipus sienų*. Tarptautinė migracijos organizacija: socialinių tyrimų institutas, [elektroninis išteklius], Vilnius: Mokslo aidai.
91. Massey, D. S. (1993). *A theoretical framework of international migration*. Chapter 3, (p. 31–57).
92. Massey, D. S. (1993). *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. *Population and Development Review*, 19, (p. 431–466).
93. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993). *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. *Population and Development Review*, Vol. 19 (3), p. 431 - 466.
94. Matiušaitytė, R. (2003). Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. *Ekonomika*. Nr. 63, p. 1 – 8.
95. Matulionis A., Stankūnienė V. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija.
96. Merwood, P. (2008). Migration trends. *Research paper*. [žiūrėta: 2012-01-27]. Prieiga internetu: <http://www.dol.govt.nz/publications-browse.asp?BrowseBy=Date&Year=2008>.
97. Migracijos departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos. 2009 m. migracijos metraštis. Vilnius

98. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. *Lietuvos statistikos darbai. Statistikos žurnalas*, nr. 45, p. 16-23.
99. Mockaitis, A. I., Šalčiuvienė, L. (2005). *Protų nutekėjimas iš Lietuvos – reali grėsmė ar išpūstas burbulas*, [elektroninis išteklius], (p. 51–58). Vilnius: Vilniaus universitetas.
100. Mrazauskienė, B., Kazlauskienė, A. (2002). Darbo jėgos problemos globalizacijos sąlygomis. *Ekonomikos aktualijos. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga '2 knyga*. Kaunas : Technologija.
101. Nacionalinės plėtros institutas (2006). Ekonominės migracijos valdymas Lietuvoje: prioritetų nustatymas ir jų įgyvendinimo pasekmės [žiūrėta: 2012-01-15]. Prieiga internetu:
<http://www.npi.lt/site/Failai/File/NaujienuPDF/SSEG_ekonomines%20migracijos_galutine.pdf>.
102. NacionMaster. *Human Development Index*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga internetu: <http://www.nationmaster.com/graph/eco_hum_dev_ind-economy-human-development-index>.
103. Newland K., (2005). The governance of international migration: mechanisms, processes and institutions. [interaktyvus] [žiūrėta: 2010-12-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.gcim.org/mm/File/TS%208b.pdf>>
104. Okunevičienė-Neveauskienė, L., Pocius, A. (2005). Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas. Pinigų studijos Nr.2. (p.30–46).
105. Pass, Ch., Lowes, B., (1997). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Baltijos biznesas.
106. Paulavičius K.B. *Darbo rinka*. Vilnius, 1998,
107. Paulavičius, K. B. (2002). *Darbo rinka*. Vilnius. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
108. Paulavičius, K., B., Stankaitis, R. (2006). *Darbo rinka: užimtumas ir nedarbas*. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Mokslinių straipsnių rinkinys, (p. 301–320). Vilnius: VPU.
109. Pilinkienė, V. (2009). Tarptautiniai ekonominiai santykiai. Kaunas: „Technologija“, p. 61-82
110. Piore M.J. 1979. United States immigration policy and unsanctioned migrants: comment, *Industrial & Labor Relation Review*, 33 (3), p. 312-314.
111. Pocius A. 2004. Lietuvos gyventojų (darbo jėgos) migracijos ir teritorinio mobilumo tendencijos, Lietuvos ekonomikos apžvalga. Ūkio ministerija, Statistikos departamentas. (1), p. 14-21.

112. Pocius A. 2007. Pagrindinių darbo rinkos tendencijų ir būklės analizė, Lietuvos ekonomikos apžvalga. *Ūkio ministerija, Statistikos departamentas. (1)*, p. 25-34.
113. Pukelienė V., Glinskienė R., Beržinskienė D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika:sisteminiai tyrimai* 1 (2), p. 49-62.
114. Root, B. D., De Jong, G. F. 1991. Family Migration in a Developing Country. *Population Studies*, Vol. 45, p. 221-223.
115. Salt, J. (2000) „Perspectives on Trafficking of Migrants“ Offprint of International Migration Vol. 38 (3) Special Issue 1/2000.
116. Salt, J., Stein, J. (1977) „Migration as a Business: The Case of Trafficking“. *International Migration*, Vol. 35(4).
117. SEB bankas. *Lietuvos makroekonomikos apžvalga*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-04-01]. Prieiga internetu: http://www.seb.lt/pow/wcp/seblt.asp?ss=/pow/wcp/templates/sebcollection.cfmc.asp%3DFDUID%3DDUID_0DE48138525593BCC12577900025A6EB%26xsl%3Dlt%26sitekey%3Dseb.lt.
118. Sell, R.R, DeJong, G. F. (1978) Toward a motivational theory of migration decision making. *Population & Environment*. Vol. 1 (4), p. 313-335.
119. Siddiqui T. (2006). *Theories of migration*.
120. Simonavičienė, A., Užkurytė, L. (2009). *Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis*. *Ekonomika ir vadyba*, [elektroninis išteklius], (p. 940–946). Lietuva: KTU.
121. Sipavičienė A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras.
122. Sipavičienė, A. (2007). Emigracija iš Lietuvos. Naujos tendencijos? “*Kad Lietuva neišsivaikščiotu*”: Apibendrinamosios konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius LR Seimas [žiūrėta: 2012-02-13]. Prieiga internetu: <http://infocentras.iom.lt/lt/migracija---skaiciai-ir-likimai/statistika/>.
123. Socialiniai mokslai. (2006). *Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta?* Nr. 4 (54).
sprendimo būdai: konferencijos medžiaga. LR Seimas, Valstybės žinios. Vilnius, 2006, p. 75-76.
124. Stark O., Bloom D. E. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75(2), p. 173–178. [žiūrėta 2011-09-30]. Prieiga internetu: <http://www.jstor.org/pss/1805591>.

125. "Swedbank" tyrimas: darbo jėgos Lietuvoje mažėjimo pasekmės – turėsime didinti aktyvumą ir produktyvumą. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-03-30]. Prieiga internetu: <<http://www.swedbank.lt/lt/articles/view/1477>>.
126. Šavareikienė D., Matuzienė I., Žičkienė S. (2005). Legali emigracija į Europos Sąjungą: motyvaciniai aspektai. *Socialiniai tyrimai*. Nr.1 (5), p.129–135.
127. Šileika, A., Andriukaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas, *Verslas: teorija ir praktika* – 2007, VIII t., Nr. 1, p. 19-23.
128. Tassinopoulos, A., Werner, H. (1999) *Mobility and Migration of Labour in the European Union*. / *Mobility and Migration of Labour in the European Union and their Specific Implications for Young People*
129. Tyrimas „Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams“ (2006). Lietuvos laisvosios rinkos institutas [interaktyvus] [žiūrėta: 2012-01-05]. Prieiga internetu: <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324>.
130. Tobias, M. (1999). *Migrations Policy in a small open economy with a dual labor market*.
131. Tracevičiūtė, R. (2010). *Ateities spalvos - ne vien rožinės*. [žiūrėta 2011-12-10]. Prieiga internetu: <http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-02/dienos_temos/ateities_spalvos_ne_vien_rozines.html>.
132. Tsianos, V., Hess, S., Karakayali, S. (2009). Transnational migration theory and method of an ethnographic analysis of border regimes. *Research report*. [žiūrėta 2012-01-08] Prieiga internetu: <<http://www.sussex.ac.uk/migration/1-3-3.html>>.
133. Tvaronavičienė, M., Urbonavičienė, I. (2008). *Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos*. Verslas: teorija ir praktika, [elektroninis išteklius], (p.253–260). Vilnius: VGTU.
134. Vetlov, I., Virbickas, E. (2006). *Lietuvos darbo rinkos lankstumas*. Pinigų studijos: ekonomikos teorija ir praktika, [elektroninis išteklius], (p. 5–21). Vilnius: Vilniaus universitetas.
135. Weiss, Th. L. (2003). *Approches to and diversity of international migration*. *World Migration 2003*. Managing Migration. Challenges and Responses for people on the Move. Vol. 2, IOM.

PRIEDAI

ES migracijos saldo 2003 – 2010 m.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Airija	8	12	15	15,6	10,6	0,7	-6,2	-7,5
Austrija	5,2	6,6	6,1	3	4,1	4,1	2,5	3,3
Belgija	3,2	3,2	4,7	4,9	5,5	5,9	5,9	8,2
Bulgarija	0	0	0	0	-0,2	-0,1	-2,1	-3,2
Čekija	2,5	1,8	3,5	3,4	8,1	6,9	2,7	1,5
Danija	1,3	0,9	1,2	1,9	3,7	4,6	2,8	3
Didžioji Britanija	3	3,5	3,8	3,2	3,5	3,1	3,3	2,6
Estija	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0	0
Graikija	3,2	3,7	3,6	3,6	3,6	3,2	3,1	-0,1
Ispanija	14,9	14,3	14,8	13,7	15,6	9	1,1	1,3
Italija	10,6	9,6	5,2	6,4	8,4	7,1	5,2	5,2
Kipras	17,1	21,3	19	11,2	9,4	4,5	2,3	-4,1
Latvija	-0,4	-0,5	-0,2	-1,1	-0,3	-1,1	-2,1	-3,5
Lenkija	-0,4	-0,2	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4	0	-0,1
Lietuva	-1,8	-2,8	-2,6	-1,4	-1,6	-2,3	-4,6	-23,7
Liuksemburgas	12	9,6	13,1	11,3	12,5	15,8	13,2	15,1
Malta	4,2	4,8	4	5,3	4,2	5,9	-0,4	5,4
Olandija	0,4	-0,6	-1,4	-1,6	-0,1	1,9	2,3	2
Portugalija	6,1	4,5	3,6	2,5	1,8	0,9	1,4	0,4
Prancūzija	3,2	3,2	3	1,8	1,2	0,9	1	1,1
Rumunija	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	0	0,1	-0,1	0
Slovakija	0,3	0,5	0,6	0,7	1,3	1,3	0,8	0,6
Slovėnija	1,8	0,9	3,2	3,1	7,1	9,2	5,6	-0,3
Suomija	1,1	1,3	1,7	2	2,6	2,9	2,7	2,6
Švedija	3,2	2,8	3	5,6	5,9	6	6,7	5,3
Vengrija	1,5	1,8	1,7	2,1	1,4	1,6	1,7	1,2
Vokietija	1,7	1	1	0,3	0,5	-0,7	-0,1	1,6

2 Priedas

Emigrantų, imigrantų skaičius ir migracijos saldo 2003 – 2011 m. Lietuvoje, asm.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vid.
Emigrantai, deklaravusių išvykimą, sk.	11032	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	53863	27136
Grandininis pokytis, sk.	-	4133	406	-2969	1251	3162	4955	61187	-29294	5354
Grandininis pokytis, proc.	-	37,5	2,7	-19,1	9,9	22,8	29,1	278,5	-35,2	41
Bazinis pokytis, sk.	-	4133	4539	1570	2821	5983	10938	72125	42831	18118
Bazinis pokytis, proc.	-	37,5	41,1	14,2	25,6	54,2	99,1	653,8	388,2	164
Imigrantai, deklaravę atvykimą, sk.	4728	5553	6789	7745	8609	9297	6487	5213	15685	7790
Grandininis pokytis, sk.	-	825	1236	956	864	688	-2810	-1274	10472	1370
Grandininis pokytis, proc.	-	17,4	22,3	14,1	11,2	8,0	-30,2	-19,6	200,9	28
Bazinis pokytis, sk.	-	825	2061	3017	3881	4569	1759	485	10957	3444
Bazinis pokytis, proc.	-	17,4	43,6	63,8	82,1	96,6	37,2	10,3	231,7	73
Deklaruotos migracijos saldo, sk.	-6304	-9612	-8782	-4857	-5244	-7718	-15483	-77944	-38178	-19347
Grandininis pokytis, sk.	-	-3308	830	3925	-387	-2474	-7765	-62461	39766	-3984
Grandininis pokytis, proc.	-	52,5	-8,6	-44,7	8,0	47,2	100,6	403,4	-51,0	63
Bazinis pokytis, sk.	-	-3308	-2478	1447	1060	-1414	-9179	-71640	-31874	-14673
Bazinis pokytis, proc.	-	52,5	39,3	-23,0	-16,8	22,4	145,6	1136,4	505,6	233

Laisvos darbo vietos 2003 – 2011 m. Lietuvoje pagal sektorius

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso pagal ekonomines veiklas	7948	19533	26749	22118	5833	6666	9788
Žuvininkystė, žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	74	225	429	279	70	45	92
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	6	25	38	42	1	1	0
Apdirbamoji gamyba	1498	5274	6780	5031	1451	1574	1999
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	76	167	284	375	113	159	197
Statyba	686	3292	4324	2059	283	429	1028
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	1121	2589	3860	2643	352	804	1357
Viešbučiai ir restoranai	134	354	402	396	120	231	277
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	627	2016	2464	2389	494	931	1636
Finansinis tarpininkavimas	186	426	622	666	201	233	258
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	273	713	1343	1242	457	546	736
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	2077	2917	3507	4234	1012	720	972
Švietimas	359	380	788	835	390	307	362
Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	540	709	1094	1354	618	489	626
Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	291	446	814	573	271	197	248

4 Priedas

Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2011 m. Lietuvoje

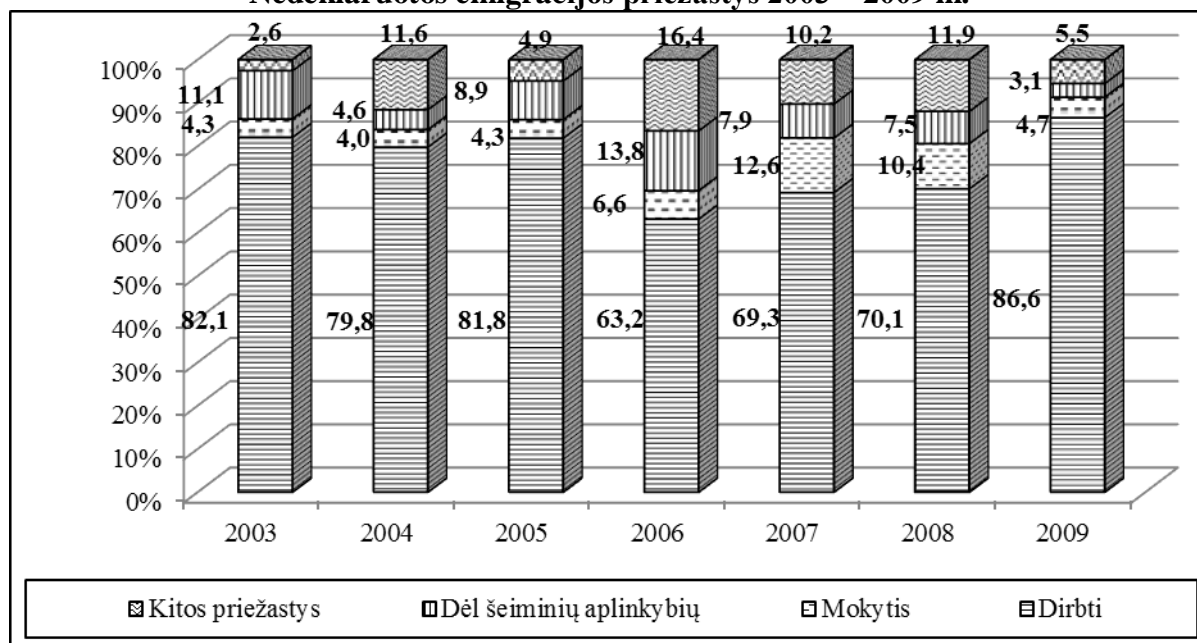
Amžius / Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vid.
0-14 m.	1585	1978	2159	1891	2176	2397	2613	8483	5651	3215
Grandininis pokytis, sk.	-	393	181	-268	285	221	216	5870	-2832	508
Grandininis pokytis, proc.	-	24,8	9,2	-12,4	15,1	10,2	9,0	224,6	-33,4	31
Lyginamasis svoris, proc.	14,4	13,0	13,9	16,3	15,7	14,1	11,9	10,2	10,5	13
15-24 m.	2093	3442	3580	1677	2706	3133	3945	20040	15547	6240
Grandininis pokytis, sk.	-	1349	138	-1903	1029	427	812	16095	-4493	1682
Grandininis pokytis, proc.	-	64,5	4,0	-53,2	61,4	15,8	25,9	408,0	-22,4	63
Lyginamasis svoris, proc.	19,0	22,7	23,0	14,5	19,5	18,4	18,0	24,1	28,9	21
25-59 m.	6717	9276	9379	7552	8466	10944	14851	53865	31975	17003
Grandininis pokytis, sk.	-	2559	103	-1827	914	2478	3907	39014	-21890	3157
Grandininis pokytis, proc.	-	38,1	1,1	-19,5	12,1	29,3	35,7	262,7	-40,6	40
Lyginamasis svoris, proc.	60,9	61,2	60,2	65,1	61,1	64,3	67,6	64,8	59,4	63
60 ir vyresni m.	637	469	453	482	505	541	561	769	690	567
Grandininis pokytis, sk.	-	-168	-16	29	23	36	20	208	-79	7
Grandininis pokytis, proc.	-	-26,4	-3,4	6,4	4,8	7,1	3,7	37,1	-10,3	2
Lyginamasis svoris, proc.	5,8	3,1	2,9	4,2	3,6	3,2	2,6	0,9	1,3	3
viso:	11032	15165	15571	11602	13853	17015	21970	83157	53863	27025

5 Priedas

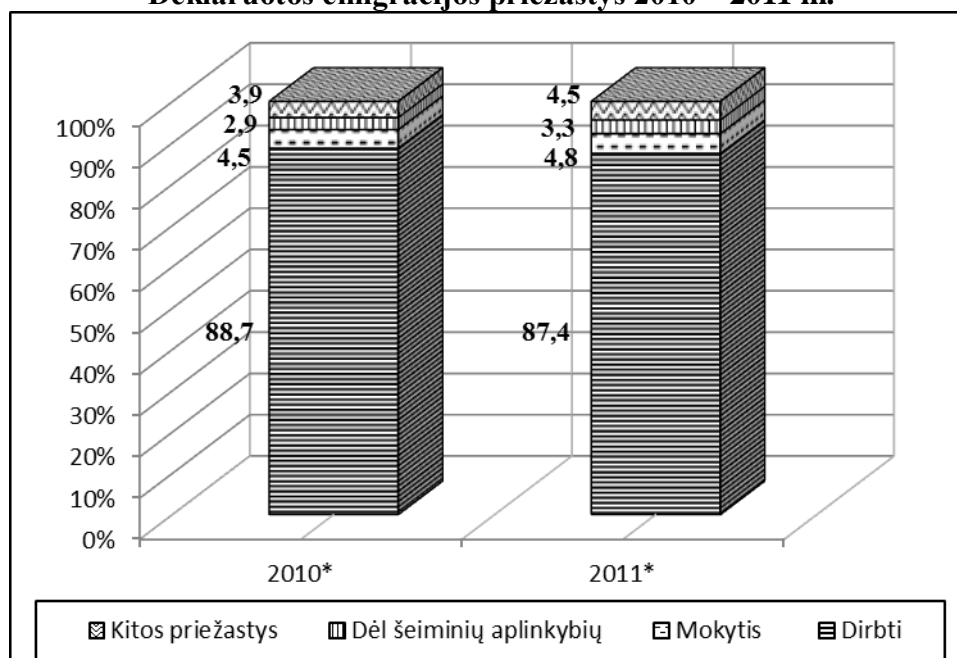
**Emigrantų (18 m. ir vyresnių), deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį
2003 – 2011m. Lietuvoje**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Suma	Vid.
Viso, sk.	9108	12675	12923	10328	11218	14090	18788	73185	47329	209644	23294
Grandininis pokytis, sk.	-	3567	248	-2595	890	2872	4698	54397	-25856	38221	4778
Grandininis pokytis, proc.	-	39,2	2,0	-20,1	8,6	25,6	33,3	289,5	-35,3	-	43
Vyrai, sk.	4189	5858	6178	4941	5264	6859	10149	34857	23573	101868	11319
Grandininis pokytis, sk.	-	1669	320	-1237	323	1595	3290	24708	-11284	19384	2423
Grandininis pokytis, proc.	-	39,8	5,5	-20,0	6,5	30,3	48,0	243,5	-32,4	-	40
Lyginamasis svoris, proc.	46	46,2	47,8	47,8	46,9	48,7	54,0	47,6	49,8	-	48
Moterys, sk.	4919	6817	6745	5387	5954	7231	8639	38328	23756	107776	11975
Grandininis pokytis, sk.	-	1898	-72	-1358	567	1277	1408	29689	-14572	18837	2355
Grandininis pokytis, proc.	-	38,6	-1,1	-20,1	10,5	21,4	19,5	343,7	-38,0	-	47
Lyginamasis svoris, proc.	54	53,8	52,2	52,2	53,1	51,3	46,0	52,4	50,2	-	52

Nedeklaruotos emigracijos priežastys 2003 – 2009 m.

Declaruotos emigracijos priežastys 2010 – 2011 m.

ES šalių emigracijos srautai 2003 – 2011 m.

Metai/ Valstybė	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Suma
Airija	27200	28675	34350	38866	42538	60189	65253	73675	79858	450604
Austrija	71996	71721	70133	74432	71928	75638	56397	51968	47539	591752
Belgija	79399	83895	86899	88163	91052	100275	:	:	:	529683
Bulgarija	:	:	:	:	2958	2112	:	:	:	5070
Čekija	34226	34818	24065	33463	20500	51478	61782	61069	67701	389102
Danija	43466	45017	45869	46786	41566	38356	39899	41456	43004	385419
Didžioji Britanija	313960	310389	328408	369470	317587	427208	368150	339306	310462	3084940
Estija	3073	2927	4610	5527	4384	4406	4658	5294	5431	40310
Graikija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0
Ispanija	64298	55092	68011	142296	227065	266460	323641	403013	429120	1978996
Italija	62970	64849	65029	75230	65196	80947	80597	78771	83863	657452
Kipras	4437	6279	10003	6874	11389	10500	9829	:	:	59311
Latvija	2210	2744	2450	5252	4183	6007	7388	10702	10060	50996
Lenkija	20813	18877	22242	46936	35480	74338	:	:	:	218686
Lietuva	11032	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	53863	244228
Liuksemburgas	7746	8480	8287	9001	10674	10058	9168	9302	10232	82948
Malta	:	:	:	1908	5029	6597	7389	5954	6004	32881
Olandija	68885	75049	83399	91028	91287	90067	85357	:	:	585072
Portugalija	8900	10680	10800	12700	26800	20357	16899	23760	23742	154638
Prancūzija	134037	120629	127537	107407	135781	140937	:	179159	133704	1079191
Rumunija	10673	13082	10938	14197	8830	8739	:	:	:	66459
Slovakija	4777	6525	2784	3084	3570	4857	4753	4447	4276	39073
Slovėnija	5867	8269	8605	13749	14943	12109	18788	15937	19439	117706
Suomija	12083	13656	12369	12107	12443	13657	12151	11905	10819	111190
Švedija	35023	36586	38118	44908	45418	45294	39240	48853	48021	381461
Vengrija	3122	3820	3658	4314	4500	9591	10483	11103	12065	62656
Vokietija	626330	697632	628399	639064	636854	737889	286582	252456	218330	4723536

ES šalių populiacijos dalis emigravusi ar imigravusi 2003 – 2011 m.

Valstybė/Metai	Valstybės vidutinė populiacija 2003 – 2011 m.	Valstybės populiacijos prieaugis / nuotėkis 2003 – 2011 m.	Populiacijos dalis emigravusi per 2003 – 2011 m.
Airija	4269497	516667	10,55
Austrija	8270542	303979	7,15
Belgija	10611728	595821	4,99
Bulgarija	7680174	-340973	-0,07
Čekija	10340203	329501	3,76
Danija	5461078	177121	7,06
Didžioji Britanija	60845799	3000229	5,07
Estija	1344821	-15851	-3,00
Graikija	11168432	303508	:
Ispanija	44281481	4489224	4,47
Italija	59131757	3305372	1,11
Kipras	770389	89298	7,70
Latvija	2282579	-101839	-2,23
Lenkija	38164932	-18494	-0,57
Lietuva	3379085	-217952	-7,23
Liuksemburgas	477885	63540	17,36
Malta	407615	20321	8,07
Olandija	16396701	463227	3,57
Portugalija	10566623	229514	1,46
Prancūzija	63544914	3184324	1,70
Rumunija	21580126	-358959	-0,31
Slovakija	5400034	56112	0,72
Slovėnija	2015843	55156	5,84
Suomija	5283186	168981	2,10
Švedija	9142709	474782	4,17
Vengrija	10063979	-156640	-0,62
Vokietija	82232906	-785078	-5,74

Emigrantų iš Lietuvos pasiskirstymas pagal tikslo šalis 2003 – 2011 m.,asm.

Metai /Valstybės	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Suma	Vidurkis
Vokietija	1204	1727	1473	1114	1277	1349	1450	3806	3745	17145	1905
Grandininis pokytis, sk.	-	523	-254	-359	163	72	101	2356	-61	2541	318
Grandininis pokytis, proc.	-	43,4	-14,7	-24,4	14,6	5,6	7,5	162,5	-1,6	193,0	24,1
Airija	276	1009	2073	1313	1616	1983	2776	13048	5587	29681	3298
Grandininis pokytis, sk.	-	733	1064	-760	303	367	793	10272	-7461	5311	664
Grandininis pokytis, proc.	-	265,6	105,5	-36,6	23,1	22,7	39,9	370,0	-57,2	732,9	91,6
Ispanija	465	730	794	766	841	917	1020	3535	1948	11016	1224
Grandininis pokytis, sk.	-	265	64	-28	75	76	103	2515	-1587	1483	185
Grandininis pokytis, proc.	-	56,9	8,8	-3,5	9,8	9,0	11,2	246,6	-44,9	293,9	36,8
Jungtinės Valstijos	2302	2980	2010	1771	1540	1782	2380	2783	1788	19336	2148
Grandininis pokytis, sk.	-	678	-970	-239	-231	242	598	403	-995	-514	-64
Grandininis pokytis, proc.	-	29,5	-32,6	-11,9	-13,0	15,7	33,6	16,9	-35,8	2,4	0,3
Didžioji Britanija	980	3525	4223	3223	3659	4472	5814	40901	26395	93192	10355
Grandininis pokytis, sk.	-	2545	698	-1000	436	813	1342	35087	-14506	25415	3177
Grandininis pokytis, proc.	-	259,7	19,8	-23,7	13,5	22,2	30,0	603,5	-35,5	889,6	111,2
Kitos valstybės	5805	5194	4998	4415	4920	6512	8560	19084	14400	73888	8210
Grandininis pokytis, sk.	-	-611	-196	-583	505	1592	2048	10524	-4684	8595	1074
Grandininis pokytis, proc.	-	-10,5	-3,8	-11,7	11,4	32,4	31,5	122,9	-24,5	147,7	18,5

Emigrantų pasiskirstymas pagal tikslo šalis 2003 – 2011 m., proc.

Metai /Valstybės	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidurkis	Rangas
Vokietija	11	11	9	9	9	8	6	5	7	8,3	4
Grandininis pokytis, sk.	-	0	-2	0	0	-1	-2	-1	2	-0,5	
Grandininis pokytis, proc.	-	0,0	-18,2	0,0	0,0	-11,1	-25,0	-16,7	40,0	-3,9	
Airija	3	7	13	10	12	12	13	16	10	10,7	2
Grandininis pokytis, sk.	-	4	6	-3	2	0	1	3	-6	0,9	
Grandininis pokytis, proc.	-	133,3	85,7	-23,1	20,0	0,0	8,3	23,1	-37,5	26,2	
Ispanija	4	5	5	6	6	5	6	4	4	5,0	5
Grandininis pokytis, sk.	-	1	0	1	0	-1	1	-2	0	0,0	
Grandininis pokytis, proc.	-	25,0	0,0	20,0	0,0	-16,7	20,0	-33,3	0,0	1,9	
Jungtinės Valstijos	21	20	13	14	11	10	8	3	3	11,4	3
Grandininis pokytis, sk.	-	-1	-7	1	-3	-1	-2	-5	0	-2,3	
Grandininis pokytis, proc.	-	-4,8	-35,0	7,7	-21,4	-9,1	-20,0	-62,5	0,0	-18,1	
Didžioji Britanija	9	23	27	26	26	26	26	49	49	29,0	1
Grandininis pokytis, sk.	-	14	4	-1	0	0	0	23	0	5,0	
Grandininis pokytis, proc.	-	155,6	17,4	-3,7	0,0	0,0	0,0	88,5	0,0	32,2	
Kitos valstybės	53	34	32	35	36	38	41	23	27	35,4	
Grandininis pokytis, sk.	-	-19	-2	3	1	2	3	-18	4	-3,3	
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,8	-5,9	9,4	2,9	5,6	7,9	-43,9	17,4	-5,3	

Darbo jėga Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., tūkst.

Valstybė/ Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Vidurkis
Vokietija	35924,9	35841,0	36361,6	37172,3	37988,7	38541,5	38471,1	38737,8	38779,8	37535,4
Grand. pok., sk.	-	-83,9	520,6	810,7	816,4	552,8	-70,4	266,7	42,0	356,9
Grand. pok., proc.	-	-0,2	1,5	2,2	2,2	1,5	-0,2	0,7	0,1	1,0
vyrų	19797,2	19722,7	19963,6	20335,5	20745,1	21032,9	20815,9	20891,7	20772,3	20453,0
moterys	16127,7	16118,2	16398,0	16836,9	17243,6	17508,5	17655,2	17846,2	18007,7	17082,4
vyrų dalis proc.	55,1	55,0	54,9	54,7	54,6	54,6	54,1	53,9	53,6	54,5
moterų dalis proc.	44,9	45,0	45,1	45,3	45,4	45,4	45,9	46,1	46,4	45,5
Airija	1810,6	1864,9	1952,0	2043,7	2116,5	2101,2	1917,0	1843,7	1696,5	1927,3
Grand. pok., sk.	-	54,3	87,1	91,7	72,8	-15,3	-184,2	-73,3	-147,2	-14,3
Grand. pok., proc.	-	3,0	4,7	4,7	3,6	-0,7	-8,8	-3,8	-8,0	-0,7
vyrų	1050,7	1080,4	1123,8	1178,9	1207,9	1180,7	1037,5	987,2	875,0	1080,2
moterys	759,8	784,5	828,2	864,9	908,6	920,5	879,4	856,5	821,5	847,1
vyrų dalis proc.	58,0	57,9	57,6	57,7	57,1	56,2	54,1	53,5	51,6	56,0
moterų dalis proc.	42,0	42,1	42,4	42,3	42,9	43,8	45,9	46,5	48,4	44,0
Ispanija	17295,9	17970,8	18973,2	19747,7	20356,0	20257,6	19180,0	18744,0	18596,0	19013,5
Grand. pok., sk.	-	674,9	1002,4	774,5	608,3	-98,4	-1077,6	-436,0	-148,0	162,5
Grand. pok., proc.	-	3,9	5,6	4,1	3,1	-0,5	-5,3	-2,3	-0,8	1,0
vyrų	10652,9	10934,3	11388,8	11742,6	11987,2	11720,7	10646,4	10289,9	9454,9	10979,7
moterys	6643,1	7036,5	7584,4	8005,1	8368,8	8536,9	8241,6	8166,6	7944,7	7836,4
vyrų dalis proc.	61,6	60,8	60,0	59,5	58,9	57,9	55,5	54,9	50,8	57,8
moterų dalis proc.	38,4	39,2	40,0	40,5	41,1	42,1	44,5	45,1	49,2	42,2
Lietuva	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1	1614,3	1640,9	1634,8	1619,7	1618,9
Grand. pok., sk.	-	-21,3	-13,8	-18,5	14,8	11,2	26,6	-6,1	-15,1	-2,8
Grand. pok., proc.	-	-1,3	-0,9	-1,2	0,9	0,7	1,6	-0,4	-0,9	-0,2
vyrų	831,6	824,2	818,0	802,6	812,3	818,1	819,8	812,6	810,7	816,7
moterys	810,3	796,4	788,8	785,7	790,8	796,2	821,1	822,2	809,0	802,3
vyrų dalis proc.	50,6	50,9	50,9	50,5	50,7	50,7	50,0	49,7	50,1	50,4
moterų dalis proc.	49,4	49,1	49,1	49,5	49,3	49,3	50,0	50,3	49,9	49,6
Didžioji Britanija	28073,0	28369,4	28666,4	28931,3	29117,8	29363,9	28922,7	28941,5	29159,0	28838,3
Grand. pok., sk.	-	296,4	297,0	264,9	186,5	246,1	-441,2	18,8	217,5	135,8
Grand. pok., proc.	-	1,1	1,0	0,9	0,6	0,8	-1,5	0,1	0,8	0,5
vyrų	15208,2	15347,2	15474,3	15608,5	15746,6	15837,6	15448,2	15490,8	15633,0	15532,7
moterys	12864,8	13022,2	13192,2	13322,8	13371,2	13526,3	13474,5	13450,7	13526,0	13305,6
vyrų dalis proc.	54,2	54,1	54,0	54,0	54,1	53,9	53,4	53,5	53,6	53,9
moterų dalis proc.	45,8	45,9	46,0	46,0	45,9	46,1	46,6	46,5	46,4	46,1

Nedarbo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidurkis
Vokietija	9,8	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	8,8
Grandininis proc. punktas	-	0,7	0,8	-1,0	-1,6	-1,2	0,3	-0,7	-1,2	-0,5
Grandininis pokytis, proc.	-	7,1	7,6	-8,8	-15,5	-13,8	4,0	-9,0	-16,9	-5,7
vyrų	10,1	10,7	11,6	10,3	8,6	7,4	8,1	7,5	6,2	8,9
moterys	9,4	10,2	11,0	10,2	8,8	7,7	7,3	6,6	5,7	8,5
Airija	4,6	4,5	4,4	4,5	4,60	6,3	11,9	13,7	14,4	7,7
Grandininis proc. punktas	-	-0,1	-0,1	0,1	0,1	1,7	5,6	1,8	0,7	1,2
Grandininis pokytis, proc.	-	-2,2	-2,2	2,3	2,2	37,0	88,9	15,1	5,1	18,3
vyrų	4,9	4,8	4,6	4,6	4,9	7,4	14,9	16,9	17,4	8,9
moterys	4,1	4,0	4,1	4,2	4,1	4,9	8,0	9,7	10,7	6,0
Ispanija	11,4	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	13,3
Grandininis proc. punktas	-	-0,5	-1,7	-0,7	-0,2	3,0	6,7	2,1	1,6	1,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-4,4	-15,6	-7,6	-2,4	36,1	59,3	11,7	8,0	10,6
vyrų	8,4	8,1	7,1	6,3	6,4	10,1	17,7	19,7	21,2	11,7
moterys	15,8	14,8	12,2	11,6	10,9	13,0	18,4	20,5	22,2	15,5
Lietuva	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	10,5
Grandininis proc. punktas	-	-1,0	-3,1	-2,7	-1,3	1,5	7,9	4,1	-2,4	0,4
Grandininis pokytis, proc.	-	-8,1	-27,2	-32,5	-23,2	34,9	136,2	29,9	-13,5	12,1
vyrų	12,7	11,0	8,2	5,8	4,3	6,1	17,1	21,2	17,8	11,6
moterys	12,2	11,8	8,3	5,4	4,3	5,6	10,4	14,5	13,0	9,5
Didžioji Britanija	5,0	4,7	4,8	5,4	5,4	5,6	7,6	7,8	8,1	6,0
Grandininis proc. punktas	-	-0,3	0,1	0,6	0,0	0,2	2,0	0,2	0,3	0,4
Grandininis pokytis, proc.	-	-6,0	2,1	12,5	0,0	3,7	35,7	2,6	3,8	6,8
vyrų	5,5	5,1	5,2	5,8	5,6	6,1	8,6	8,6	8,7	6,6
moterys	4,3	4,2	4,3	4,9	5,0	5,1	6,4	6,8	7,3	5,4

12 Priedas

Jaunimo 15 – 24 m. nedarbo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidurkis
Vokietija	11,6	13,8	15,6	13,8	11,9	10,6	11,2	9,9	8,5	11,9
Grandininis proc. punktas	-	2,2	1,8	-1,8	-1,9	-1,3	0,6	-1,3	-1,4	-0,4
Grandininis pokytis, proc.	-	19,0	13,0	-11,5	-13,8	-10,9	5,7	-11,6	-14,1	-3,0
vyrai	13,9	15,3	16,9	14,8	12,6	11,0	12,5	10,9	9,2	13,0
moterys	8,9	12,2	14,1	12,6	11,1	10,0	9,8	8,8	7,7	10,6
Airija	8,7	8,7	8,6	8,6	8,9	13,3	24,4	27,8	29,2	15,4
Grandininis proc. punktas	-	0,0	-0,1	0,0	0,3	4,4	11,1	3,4	1,4	2,6
Grandininis pokytis, proc.	-	0,0	-1,1	0,0	3,5	49,4	83,5	13,9	5,0	19,3
vyrai	9,4	9,1	9,2	8,9	9,8	16,1	31,1	34,0	35,1	18,1
moterys	7,8	8,3	7,9	8,2	7,8	10,3	17,3	21,5	23,2	12,5
Ispanija	22,6	22,0	19,7	17,9	18,2	24,6	37,8	41,6	46,4	27,9
Grandininis proc. punktas	-	-0,6	-2,3	-1,8	0,3	6,4	13,2	3,8	4,8	3,0
Grandininis pokytis, proc.	-	-2,7	-10,5	-9,1	1,7	35,2	53,7	10,1	11,5	11,2
vyrai	18,9	18,2	16,7	15,0	15,2	23,7	39,1	43,2	48,2	26,5
moterys	27,9	27,3	23,4	21,6	21,9	25,8	36,4	39,8	44,4	29,8
Lietuva	24,8	22,5	15,7	9,8	8,2	13,4	29,2	35,1	32,9	21,3
Grandininis proc. punktas	-	-2,3	-6,8	-5,9	-1,6	5,2	15,8	5,9	-2,2	1,0
Grandininis pokytis, proc.	-	-9,3	-30,2	-37,6	-16,3	63,4	117,9	20,2	-6,3	12,7
vyrai	22,5	22,3	15,9	10,0	7,0	12,6	35,1	38,5	34,6	22,1
moterys	28,1	22,7	15,3	9,6	10,0	14,6	21,6	30,8	30,4	20,3
Didžioji Britanija	12,2	12,1	12,8	14,0	14,3	15,0	19,1	19,6	21,1	15,6
Grandininis proc. punktas	-	-0,1	0,7	1,2	0,3	0,7	4,1	0,5	1,5	1,1
Grandininis pokytis, proc.	-	-0,8	5,8	9,4	2,1	4,9	27,3	2,6	7,7	7,4
vyrai	13,8	13,3	14,4	15,7	15,8	17,0	21,8	21,5	23,6	17,4
moterys	10,5	10,7	11,1	12,0	12,5	12,7	16,0	17,3	18,4	13,5

Ilgalaikis nedarbas Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Vidurkis
Vokietija	4,9	5,9	6	5,8	4,9	4	3,5	3,4	3,2	4,6
Grandininis proc. punktas.	-	1	0,1	-0,2	-0,9	-0,9	-0,5	-0,1	-0,2	-0,2
Grandininis pokytis, proc.	-	20,4	1,7	-3,3	-15,5	-18,4	-12,5	-2,9	-5,1	-4,5
vyrų	4,8	5,9	6,1	5,8	4,9	4	3,6	3,6	3,6	4,7
moterys	4,9	5,9	5,8	5,8	5	4	3,4	3	2,8	4,5
Airija	1,5	1,6	1,5	1,4	1,3	1,7	3,4	6,7	6,8	2,9
Grandininis proc. punktas	-	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,4	1,7	3,3	0,1	0,7
Grandininis pokytis, proc.	-	6,7	-6,3	-6,7	-7,1	30,8	100,0	97,1	1,5	27,0
vyrų	1,9	2	1,9	1,8	1,7	2,3	4,8	9,1	9,3	3,9
moterys	0,9	1	0,9	0,9	0,9	0,9	1,7	3,7	4,3	1,7
Ispanija	3,7	3,4	2,2	1,8	1,7	2	4,3	7,3	9,0	3,9
Grandininis proc. punktas	-	-0,3	-1,2	-0,4	-0,1	0,3	2,3	3	1,7	0,7
Grandininis pokytis, proc.	-	-8,1	-35,3	-18,2	-5,6	17,6	115,0	69,8	23,3	19,8
vyrų	2,4	2,2	1,4	1,2	1,1	1,4	3,7	7,1	9,3	3,3
moterys	5,7	5	3,4	2,8	2,5	2,9	5	7,7	8,7	4,9
Lietuva	6	5,8	4,3	2,5	1,4	1,2	3,2	7,4	8,0	4,4
Grandininis proc. punktas	-	-0,2	-1,5	-1,8	-1,1	-0,2	2	4,2	0,6	0,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-3,3	-25,9	-41,9	-44,0	-14,3	166,7	131,3	8,1	22,1
vyrų	6	5,5	4,2	2,5	1,4	1	3,6	9	9,3	4,7
moterys	6	6,2	4,5	2,5	1,3	1,4	2,8	5,8	6,7	4,1
Didžioji Britanija	1,1	1	1	1,2	1,3	1,4	1,9	2,5	2,7	1,6
Grandininis proc. punktas	-	-0,1	0	0,2	0,1	0,1	0,5	0,6	0,2	0,2
Grandininis pokytis, proc.	-	-9,1	0,0	20,0	8,3	7,7	35,7	31,6	8,0	12,8
vyrų	1,4	1,2	1,3	1,5	1,6	1,7	2,3	3,2	3,0	1,9
moterys	0,7	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	1,4	1,8	2,4	1,1

Užimtumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Vidurkis
Vokietija	64,9	64,3	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	71,5	68,2
Grandininis proc. punktas	-	-0,6	1,2	1,7	1,8	1,1	0,2	0,8	0,4	0,8
Grandininis pokytis, proc.	-	-0,9	1,9	2,6	2,7	1,6	0,3	1,1	0,6	1,2
vyrų	70,9	70,0	71,3	72,8	74,7	75,8	75,4	76,0	75,9	73,6
moterys	58,9	58,5	59,6	61,5	63,2	64,3	65,2	66,1	67,0	62,7
Airija	65,1	65,5	67,6	68,7	69,2	67,6	62,2	60,1	55,8	64,6
Grandininis proc. punktas	-	0,4	2,1	1,1	0,5	-1,6	-5,4	-2,1	-4,3	-1,2
Grandininis pokytis, proc.	-	0,6	3,2	1,6	0,7	-2,3	-8,0	-3,4	-7,2	-1,8
vyrų	74,7	75,2	76,9	77,9	77,5	74,9	66,9	64,1	57,8	71,8
moterys	55,3	55,8	58,3	59,3	60,6	60,2	57,6	56,1	53,9	57,5
Ispanija	59,7	60,9	63,3	64,8	65,6	64,3	59,8	58,6	55,2	61,4
Grandininis proc. punktas	-	1,2	2,4	1,5	0,8	-1,3	-4,5	-1,2	-3,4	-0,6
Grandininis pokytis, proc.	-	2,0	3,9	2,4	1,2	-2,0	-7,0	-2,0	-5,8	-0,9
vyrų	73,2	73,6	75,2	76,1	76,2	73,5	66,6	64,7	59,5	71,0
moterys	46,1	47,9	51,2	53,2	54,7	54,9	52,8	52,3	50,7	51,5
Lietuva	60,9	61,1	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8	60,7	61,8
Grandininis proc. punktas	-	0,2	1,5	1,0	1,3	-0,6	-4,2	-2,3	2,9	0,0
Grandininis pokytis, proc.	-	0,3	2,5	1,6	2,0	-0,9	-6,5	-3,8	5,0	0,0
vyrų	63,7	64,6	66,0	66,3	67,9	67,1	59,5	56,8	60,9	63,6
moterys	58,4	57,8	59,4	61,0	62,2	61,8	60,7	58,7	60,5	60,1
Didžioji Britanija	71,4	71,5	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,5	70,5	71,0
Grandininis proc. punktas	-	0,1	0,2	-0,1	-0,1	0,0	-1,6	-0,4	1,0	-0,1
Grandininis pokytis, proc.	-	0,1	0,3	-0,1	-0,1	0,0	-2,2	-0,6	1,4	-0,2
vyrų	77,6	77,6	77,7	77,5	77,5	77,3	74,8	74,5	75,7	76,7
moterys	65,3	65,5	65,8	65,8	65,5	65,8	65,0	64,6	65,4	65,4

Aktyvumo lygis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., proc.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Vidurkis
Vokietija	72,1	72,6	73,8	74,9	75,6	75,9	76,3	76,6	77,0	75,0
Grandininis proc. punktas	-	0,5	1,2	1,1	0,7	0,3	0,4	0,3	0,4	0,6
Grandininis pokytis, proc.	-	0,7	1,7	1,5	0,9	0,4	0,5	0,4	0,5	0,8
vyrų	79,1	79,2	80,6	81,3	81,7	82,0	82,2	82,3	82,5	81,2
moterys	65,1	65,8	66,9	68,5	69,4	69,7	70,4	70,8	71,4	68,7
Airija	68,8	69,5	70,8	71,9	72,5	72,0	70,2	69,5	68,1	70,4
Grandininis proc. punktas	-	0,7	1,3	1,1	0,6	-0,5	-1,8	-0,7	-1,4	-0,1
Grandininis pokytis, proc.	-	1,0	1,9	1,6	0,8	-0,7	-2,5	-1,0	-2,1	-0,1
vyrų	79,3	79,9	80,6	81,7	81,6	80,7	78,1	77,1	75,0	79,3
moterys	58,3	59,0	60,8	61,9	63,3	63,1	62,4	62,0	61,4	61,4
Ispanija	67,6	68,7	69,7	70,8	71,6	72,6	73,0	73,4	73,8	71,2
Grandininis proc. punktas	-	1,1	1,0	1,1	0,8	1,0	0,4	0,4	0,4	0,8
Grandininis pokytis, proc.	-	1,6	1,5	1,6	1,1	1,4	0,6	0,5	0,5	1,1
vyrų	80,0	80,4	80,9	81,3	81,4	81,8	81,0	80,7	80,1	80,8
moterys	55,1	56,8	58,3	60,2	61,4	63,2	64,8	65,9	67,3	61,4
Lietuva	69,7	69,0	68,3	67,4	67,9	68,4	69,8	70,5	72,0	69,2
Grandininis proc. punktas	-	-0,7	-0,7	-0,9	0,5	0,5	1,4	0,7	1,5	0,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-1,0	-1,0	-1,3	0,7	0,7	2,0	1,0	2,1	0,4
vyrų	73,1	72,7	72,0	70,5	71,0	71,4	72,0	72,4	74,3	72,2
moterys	66,5	65,6	64,9	64,6	65,0	65,5	67,8	68,8	69,7	66,5
Didžioji Britanija	75,3	75,3	75,4	75,7	75,5	75,8	75,7	75,5	76,7	75,7
Grandininis proc. punktas	-	0,0	0,1	0,3	-0,2	0,3	-0,1	-0,2	1,2	0,2
Grandininis pokytis, proc.	-	0,0	0,1	0,4	-0,3	0,4	-0,1	-0,3	1,6	0,2
vyrų	82,4	82,1	82,0	82,3	82,2	82,4	82,0	81,7	83,0	82,2
moterys	68,3	68,5	68,8	69,2	69,0	69,4	69,5	69,4	70,5	69,2

16 Priedas

Laisvos darbo vietos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m.

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	Vidurkis
Vokietija	656566	728790	1112700	1370768	1274997	1089726	926267	996196	1009761	1018419
Grandininis pokytis, sk.	-	72224	383910	258068	-95771	-185271	-163459	69929	13565	44149
Grandininis pokytis, proc.	-	11,0	52,7	23,2	-7,0	-14,5	-15,0	7,5	1,4	7,4
Airija	37940	41923	42320	42490	48010	44187	29346	30021	27214	38161
Grandininis pokytis, sk.	-	3983	397	170	5520	-3823	-14841	675	-2807	-1341
Grandininis pokytis, proc.	-	10,5	0,9	0,4	13,0	-8,0	-33,6	2,3	-9,4	-3,0
Ispanija	74020	82162	92216	102850	103804	86100	77531	169378	132340	102267
Grandininis pokytis, sk.	-	8142	10054	10634	954	-17704	-8569	91847	-37038	7290
Grandininis pokytis, proc.	-	11,0	12,2	11,5	0,9	-17,1	-10,0	118,5	-21,9	13,2
Lietuva	7689	7838	7948	19533	26749	22118	5764	6622	9696	12662
Grandininis pokytis, sk.	-	149	110	11585	7216	-4631	-16354	858	3074	251
Grandininis pokytis, proc.	-	1,9	1,4	145,8	36,9	-17,3	-73,9	14,9	46,4	19,5
Didžioji Britanija	588250	637750	621500	601500	660500	617500	442750	471250	467750	567639
Grandininis pokytis, sk.	-	49500	-16250	-20000	59000	-43000	-174750	28500	-3500	-15063
Grandininis pokytis, proc.	-	8,4	-2,5	-3,2	9,8	-6,5	-28,3	6,4	-0,7	-2

Natūrali gyventojų kaita Lietuvoje 2003 – 2011 m.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gimusiai	30598	30419	30541	31265	32346	35065	36682	35626	33902
Mirusieji	40990	41340	43799	44813	45624	43832	42032	42120	41037
Natūrali gyventojų kaita	-10392	-10921	-13258	-13548	-13278	-8767	-5350	-6494	-7135

Gyventojų skaičiaus kitimas Lietuvoje ir tikslo šalyse, 2003 – 2011 m., tūkst.

Valstybės/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Suma	Vidurkis
Airija	3964,2	4028,9	4111,7	4208,2	4312,5	4401,3	4450,0	4467,9	4480,7	38425,4	4269,5
Grandininis pokytis, sk.	-	64,7	82,8	96,5	104,3	88,8	48,7	17,9	12,8	516,5	64,6
Grandininis pokytis, proc.	-	1,6	2,1	2,3	2,5	2,1	1,1	0,4	0,3	12,4	1,5
Ispanija	41663,7	42345,3	43038,1	43758,3	44474,6	45283,3	45828,2	45989,0	46152,9	398533,4	44281,5
Grandininis pokytis, sk.	-	681,6	692,8	720,2	716,3	808,7	544,9	160,8	163,9	4489,2	561,2
Grandininis pokytis, proc.	-	1,6	1,6	1,7	1,6	1,8	1,2	0,4	0,4	10,3	1,3
Jungtinės Valstijos	290320,3	293072,5	295752,2	298591,2	301580,4	304781,5	307035,2	309052,6	310071,4	2710257,3	301139,7
Grandininis pokytis, sk.	-	2752,2	2679,7	2839,0	2989,2	3201,1	2253,7	2017,4	1018,8	19751,1	2468,9
Grandininis pokytis, proc.	-	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	0,7	0,7	0,3	6,6	0,8
Jungtinė Karalystė	59435,5	59697,1	60038,7	60409,9	60781,4	61191,9	61595,1	62026,9	62435,7	547612,2	60845,8
Grandininis pokytis, sk.	-	261,6	341,6	371,2	371,5	410,5	403,2	431,8	408,8	3000,2	375,0
Grandininis pokytis, proc.	-	0,4	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	4,9	0,6
Vokietija	82536,7	82531,7	82500,9	82437,9	82314,9	82217,8	82002,4	81802,3	81751,6	740096,1	82232,9
Grandininis pokytis, sk.	-	-5,0	-30,8	-63,0	-123,0	-97,1	-215,4	-200,1	-50,7	-785,1	-98,1
Grandininis pokytis, proc.	-	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,1	-1,0	-0,1
Lietuva	3462,6	3445,9	3425,3	3403,3	3384,9	3366,4	3349,9	3329,1	3244,6	30412,0	3379,1
Grandininis pokytis, sk.	-	-16,7	-20,6	-22,0	-18,4	-18,5	-16,5	-20,8	-84,5	-218,0	-27,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-0,5	-0,6	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-2,5	-6,5	-0,8
ES (27)	486646,1	488797,9	491134,9	493210,4	495291,9	497686,1	499686,5	501104,2	502477,0	4456035,0	495115,0
Grandininis pokytis, sk.	-	2151,8	2337,0	2075,5	2081,5	2394,2	2000,4	1417,7	1372,8	15830,9	1978,9
Grandininis pokytis, proc.	-	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3	3,2	0,4

18 Priedas

BVP, tenkantis vienam gyventojui, Lietuvoje 2003 – 2011 m., to meto kainomis, Lt.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidurkis
BVP	16568,9	18336,6	21205,5	24521,1	29396,0	33377,1	27524,1	28926,1	32900,7	25861,8
Bazinis pokytis, sk.	-	1767,7	4636,6	7952,2	12827,1	16808,2	10955,2	12357,1	16331,7	9292,9
Bazinis pokytis, proc.	-	110,7	128,0	148,0	177,4	201,4	166,1	174,6	198,6	156,1
Grandininis pokytis, sk.	-	1767,7	2868,9	3315,6	4874,9	3981,1	-5853,0	1402,0	3974,6	2041,5
Grandininis pokytis, proc.	-	110,7	115,6	115,6	119,9	113,5	82,5	105,1	113,7	109,6

Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurais

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinis min. DU	Min. DU indeksas palyginus su Lietuva
Airija	1073,2	1073,2	1183,0	1292,9	1402,7	1461,9	1461,9	1461,9	1461,9	1319,1	5,7
Grandininis pokytis, sk.	-	0,0	109,9	109,9	109,9	59,1	0,0	0,0	0,0		
Grandininis pokytis, proc.	-	100,0	110,2	109,3	108,5	104,2	100,0	100,0	100,0		
Bazinis pokytis, sk.	-	0,0	109,9	219,7	329,6	388,7	388,7	388,7	388,7		
Bazinis pokytis, proc.	-	100,0	110,2	120,5	130,7	136,2	136,2	136,2	136,2		
Didžioji Britanija	1063,8	1054,2	1134,7	1212,6	1315,0	1242,2	995,3	1076,5	1136,2	1136,7	4,9
Grandininis pokytis, sk.	-	-9,6	80,5	77,9	102,4	-72,7	-247,0	81,2	59,8		
Grandininis pokytis, proc.	-	99,1	107,6	106,9	108,4	94,5	80,1	108,2	105,6		
Bazinis pokytis, sk.	-	-9,6	70,9	148,8	251,2	178,4	-68,5	12,7	72,4		
Bazinis pokytis, proc.	-	99,1	106,7	114,0	123,6	116,8	93,6	101,2	106,8		
Ispanija	526,4	537,3	598,5	631,1	665,7	700,0	728,0	738,9	748,3	652,7	2,8
Grandininis pokytis, sk.	-	10,9	61,3	32,6	34,6	34,3	28,0	10,9	9,4		
Grandininis pokytis, proc.	-	102,1	111,4	105,4	105,5	105,2	104,0	101,5	101,3		
Bazinis pokytis, sk.	-	10,9	72,1	104,7	139,3	173,6	201,6	212,5	221,9		
Bazinis pokytis, proc.	-	102,1	113,7	119,9	126,5	133,0	138,3	140,4	142,2		
Lietuva	124,6	124,5	144,8	159,3	173,8	231,7	231,7	231,7	231,7	183,8	-
Grandininis pokytis, sk.	-	-0,1	20,3	14,5	14,5	57,9	0,0	0,0	0,0		
Grandininis pokytis, proc.	-	99,9	116,3	110,0	109,1	133,3	100,0	100,0	100,0		
Bazinis pokytis, sk.	-	-0,1	20,2	34,7	49,2	107,1	107,1	107,1	107,1		
Bazinis pokytis, proc.	-	99,9	116,2	127,8	139,5	186,0	186,0	186,0	186,0		
JAV	851,2	706,8	655,4	756,7	677,8	688,8	815,8	872,3	940,5	773,9	3,3
Grandininis pokytis, sk.	-	-144,4	-51,4	101,3	-78,9	11,0	127,0	56,5	68,2		
Grandininis pokytis, proc.	-	83,0	92,7	115,5	89,6	101,6	118,4	106,9	107,8		
Bazinis pokytis, sk.	-	-144,4	-195,9	-94,5	-173,4	-162,4	-35,4	21,1	89,3		
Bazinis pokytis, proc.	-	83,0	77,0	88,9	79,6	80,9	95,8	102,5	110,5		
ES (27)	540,9	538,8	595,7	638,6	686,0	676,9	691,3	724,3	738,3	647,9	2,8

Grynasis metinis darbo užmokestis Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinis metinis DU, eur	Vidutinis metinis DU indeksas palyginus su Lietuva
Airija	14401,2	15169,9	15712,4	16237,6	16917,9	17658,4	17252,6	17527,1	17816,5	16521,5	4,5
Grandininis pokytis, sk.	-	768,7	542,5	525,1	680,3	740,5	-405,8	274,5	289,4		
Grandininis pokytis, proc.	-	5,3	3,6	3,3	4,2	4,4	-2,3	1,6	1,7		
Bazinis pokytis, sk.	-	768,7	1311,2	1836,4	2516,7	3257,2	2851,4	3125,9	3415,3		
Bazinis pokytis, proc.	-	5,3	9,1	12,8	17,5	22,6	19,8	21,7	23,7		
Didžioji Britanija	21980,6	23464,8	24104,6	25046,1	26402,4	22766,6	20316,0	21696,3	21354,1	23014,6	6,2
Grandininis pokytis, sk.	-	1484,2	639,8	941,5	1356,3	-3635,8	-2450,6	1380,3	-342,2		
Grandininis pokytis, proc.	-	6,8	2,7	3,9	5,4	-13,8	-10,8	6,8	-1,6		
Bazinis pokytis, sk.	-	1484,2	2124,0	3065,5	4421,8	786,0	-1664,5	-284,2	-626,4		
Bazinis pokytis, proc.	-	6,8	9,7	13,9	20,1	3,6	-7,6	-1,3	-2,8		
Ispanija	12658,2	13089,6	13462,4	13822,6	14309,5	15131,2	15694,6	16098,4	16382,1	14516,5	3,9
Grandininis pokytis, sk.	-	431,4	372,8	360,2	486,9	821,7	563,5	403,8	283,7		
Grandininis pokytis, proc.	-	3,4	2,8	2,7	3,5	5,7	3,7	2,6	1,8		
Bazinis pokytis, sk.	-	431,4	804,2	1164,4	1651,3	2473,0	3036,4	3440,2	3723,9		
Bazinis pokytis, proc.	-	3,4	6,4	9,2	13,0	19,5	24,0	27,2	29,4		
Lietuva	2131,1	2602,7	2874,8	3376,3	4147,5	4852,9	4522,8	4439,1	4457,5	3711,6	-
Grandininis pokytis, sk.	-	471,7	272,0	501,6	771,2	705,4	-330,1	-83,7	18,3		
Grandininis pokytis, proc.	-	22,1	10,5	17,4	22,8	17,0	-6,8	-1,9	0,4		
Bazinis pokytis, sk.	-	471,7	743,7	1245,2	2016,4	2721,8	2391,8	2308,0	2326,4		
Bazinis pokytis, proc.	-	22,1	34,9	58,4	94,6	127,7	112,2	108,3	109,2		
JAV	17218,8	15942,5	16328,2	16924,7	16265,7	16088,5	17751,5	19209,9	18724,7	17161,6	4,6
Grandininis pokytis, sk.	-	-1276,4	385,7	596,5	-659,0	-177,3	1663,1	1458,4	-485,2		
Grandininis pokytis, proc.	-	-7,4	2,4	3,7	-3,9	-1,1	10,3	8,2	-2,5		
Bazinis pokytis, sk.	-	-1276,4	-890,7	-294,1	-953,1	-1130,4	532,7	1991,1	1505,9		
Bazinis pokytis, proc.	-	-7,4	-5,2	-1,7	-5,5	-6,6	3,1	11,6	8,7		
Vokietija	22506,0	23021,9	23360,3	23597,1	24180,0	24739,1	24552,1	25296,9	26252,9	24167,4	6,5
Grandininis pokytis, sk.	-	515,9	338,4	236,8	582,9	559,1	-187,0	744,8	956,0		
Grandininis pokytis, proc.	-	2,3	1,5	1,0	2,5	2,3	-0,8	3,0	3,8		
Bazinis pokytis, sk.	-	515,9	854,3	1091,1	1674,0	2233,1	2046,1	2790,9	3746,9		
Bazinis pokytis, proc.	-	2,3	3,8	4,8	7,4	9,9	9,1	12,4	16,6		
ES (27)	15933,2	16406,6	16812,5	17234,8	17909,7	17974,8	17728,2	18455,8	19183,4	17515,4	4,7

Pragyvenimo išlaidos Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

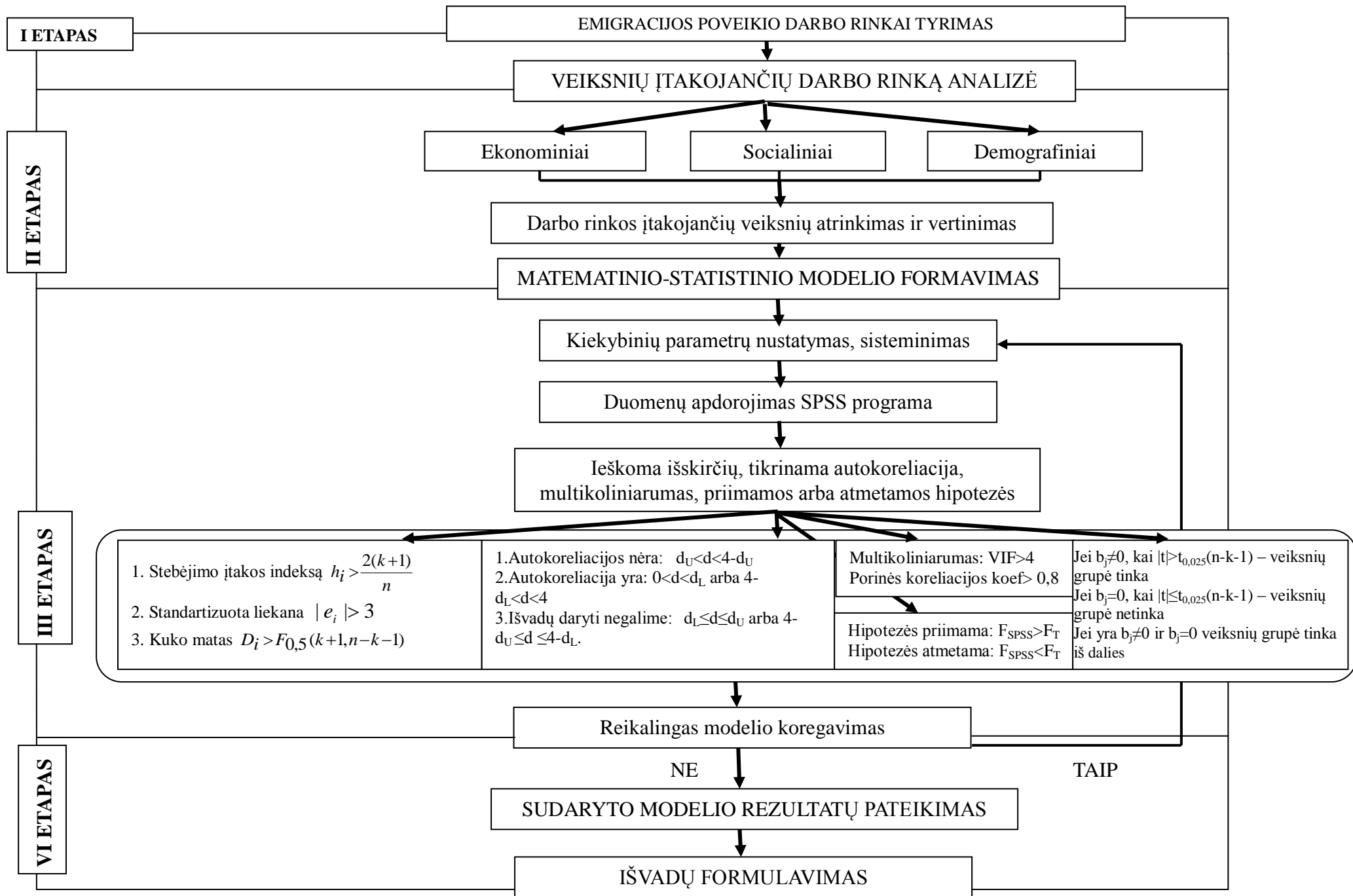
Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinės pragyvenimo išlaidos	Pragyvenimo išlaidų indeksas palyginus su Lietuva
Airija	771,9	788,3	807,9	856,8	880,8	916,8	898,4	835,5	843,9	844,5	2,4
Grandininis pokytis, sk.	-	16,4	19,6	48,9	24,0	36,0	-18,4	-62,9	8,4		
Grandininis pokytis, proc.	-	102,1	102,5	106,1	102,8	104,1	98,0	93,0	101,0		
Didžioji Britanija	513,9	551,1	580,9	597,2	601,3	617,0	573,8	596,8	620,6	583,6	1,6
Grandininis pokytis, sk.	-	37,2	29,8	16,3	4,1	15,7	-43,2	23,0	23,8		
Grandininis pokytis, proc.	-	107,2	105,4	102,8	100,7	102,6	93,0	104,0	104,0		
Ispanija	481,9	513,7	551,3	886,0	948,1	983,4	1003,1	993,1	983,1	816	2,3
Grandininis pokytis, sk.	-	31,8	37,6	334,7	62,1	35,3	19,7	-10,0	-10,0		
Grandininis pokytis, proc.	-	106,6	107,3	160,7	107,0	103,7	102,0	99,0	99,0		
Lietuva	238,9	256,6	296,9	339,5	396,8	425,3	429,6	421,0	416,8	357,9	-
Grandininis pokytis, sk.	-	17,7	40,3	42,6	57,3	28,5	4,3	-8,6	-4,2		
Grandininis pokytis, proc.	-	107,4	115,7	114,3	116,9	107,2	101,0	98,0	99,0		
JAV	556,3	602,2	617,8	551,9	565,0	634,9	643,8	651,5	660,6	609,3	1,7
Grandininis pokytis, sk.	-	45,9	15,6	-65,9	13,1	69,9	8,9	7,7	9,1		
Grandininis pokytis, proc.	-	108,3	102,6	89,3	102,4	112,4	101,4	101,2	101,4		
Vokietija	612,3	612,7	614,2	620,9	618,5	617,6	629,9	623,7	617,5	618,6	1,7
Grandininis pokytis, sk.	-	0,4	1,5	6,7	-2,4	-0,9	12,3	-6,2	-6,2		
Grandininis pokytis, proc.	-	100,1	100,2	101,1	99,6	99,9	102,0	99,0	99,0		

Bendrosios socialinės apsaugos išlaidos, tenkančios 1 gyv. Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

Valstybė/Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Vidutinės bendrosios socialinės apsaugos išlaidos 1 gyventojui	Vidutinės bendrosios socialinės apsaugos išlaidos 1 gyventojui indeksas palyginus su Lietuva
Airija	5435,5	5666,9	5927,0	6264,9	6495,6	6916,2	8091,7	8233,3	8231,3	6806,9	6,4
Grandininis pokytis, sk.	-	231,5	260,1	337,9	230,6	420,6	1175,6	141,5	-1,9		
Grandininis pokytis, proc.	-	4,3	4,6	5,7	3,7	6,5	17,0	1,7	0,0		
Bazinis pokytis, sk.	-	231,5	491,6	829,5	1060,1	1480,7	2656,3	2797,8	2795,9		
Bazinis pokytis, proc.	-	4,3	9,0	15,3	19,5	27,2	48,9	51,5	51,4		
Didžioji Britanija	6744,9	7132,1	7279,1	7406,5	6741,0	6428,8	6082,3	6268,9	6128,5	6690,2	6,3
Grandininis pokytis, sk.	-	387,3	146,9	127,4	-665,5	-312,2	-346,5	186,6	-140,4		
Grandininis pokytis, proc.	-	5,7	2,1	1,8	-9,0	-4,6	-5,4	3,1	-2,2		
Bazinis pokytis, sk.	-	387,3	534,2	661,6	-3,8	-316,0	-662,6	-476,0	-616,4		
Bazinis pokytis, proc.	-	5,7	7,9	9,8	-0,1	-4,7	-9,8	-7,1	-9,1		
Ispanija	3447,9	3527,5	3668,4	3763,1	3862,5	4061,5	4411,8	4413,8	4562,2	3968,7	3,7
Grandininis pokytis, sk.	-	79,5	140,9	94,7	99,5	199,0	350,3	2,0	148,4		
Grandininis pokytis, proc.	-	2,3	4,0	2,6	2,6	5,2	8,6	0,0	3,4		
Bazinis pokytis, sk.	-	79,5	220,4	315,1	414,6	613,6	963,9	965,9	1114,2		
Bazinis pokytis, proc.	-	2,3	6,4	9,1	12,0	17,8	28,0	28,0	32,3		
Lietuva	645,5	708,8	792,6	884,4	1079,1	1233,0	1286,2	1412,4	1528,7	1063,4	-
Grandininis pokytis, sk.	-	63,3	83,8	91,8	194,7	153,9	53,3	126,1	116,3		
Grandininis pokytis, proc.	-	9,8	11,8	11,6	22,0	14,3	4,3	9,8	8,2		
Bazinis pokytis, sk.	-	63,3	147,0	238,9	433,5	587,4	640,7	766,8	883,2		
Bazinis pokytis, proc.	-	9,8	22,8	37,0	67,2	91,0	99,3	118,8	136,8		
Vokietija	7639,7	7560,0	7519,9	7461,8	7430,2	7509,2	8100,6	7773,2	7815,7	7645,6	7,2
Grandininis pokytis, sk.	-	-79,7	-40,1	-58,1	-31,6	79,0	591,4	-327,3	42,5		
Grandininis pokytis, proc.	-	-1,0	-0,5	-0,8	-0,4	1,1	7,9	-4,0	0,5		
Bazinis pokytis, sk.	-	-79,7	-119,8	-177,9	-209,5	-130,5	460,8	133,5	176,0		
Bazinis pokytis, proc.	-	-1,0	-1,6	-2,3	-2,7	-1,7	6,0	1,7	2,3		
ES (27)	5795,7	5877,1	5602,1	5666,0	5632,2	5831,9	6208,6	5970,3	6012,3	5844,0	5,5

Vidutinė senatvės pensija Lietuvoje ir tikslo šalyse 2003 – 2011 m., eurai

Valstybė/ Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	Vidutinė senatvės pensija	Vidutinės senatvės pensijos indeksas palyginus su Lietuva
Airija	839,4	849,8	873,9	1002,3	1201,3	1261,4	1442,3	1489,9	1495,6	1161,8	3,1
Didžioji Britanija	2284,5	2395,4	2477,6	2540,7	2126,9	2244,7	2116,3	2147,1	2105,8	2271,0	6,0
Ispanija	950,6	944,9	958,9	975,5	999,6	1010,0	1061,6	1057,9	1065,9	1002,8	2,7
Lietuva	252,2	271,8	299,5	317,2	374,0	434,6	445,6	482,2	507,2	376,0	-
Vokietija	2237,3	2274,1	2288,3	2314,6	2321,5	2337,1	2410,5	2408,9	2433,2	2336,2	6,2
ES (27)	:	:	1816,2	1849,4	1830,6	1923,6	2017,9	2030,8	2048,6	1931,0	5,1

Darbo jėga įtakojantys veiksniai

	Darbo_jega	Emigracija	Gimusieji	Mirusieji	BVP	Standartizuota liekana	Kuko matas	Stebėjimo įtakos indeksas
1	1725,00	26394,00	39066,00	12999,00	33706,35	-0,50631	0,09272	0,42063
2	1719,00	24957,00	37812,00	12101,00	40514,87	0,27200	0,00559	0,16377
3	1716,00	24828,00	37019,00	12502,00	45016,22	1,43528	0,10437	0,11068
4	1705,50	23418,00	36415,00	11429,00	43885,44	0,13798	0,00195	0,20951
5	1671,50	21816,00	34149,00	12706,00	46002,52	-0,37310	0,00413	0,05335
6	1635,80	7253,00	31546,00	13435,00	48879,50	-1,08184	0,05282	0,09694
7	1630,30	7086,00	30014,00	13178,00	52351,05	0,03493	0,00011	0,19180
8	1641,90	11032,00	30598,00	13129,00	57232,43	1,25283	0,09452	0,13258
9	1620,60	15165,00	30419,00	13296,00	62997,37	-0,10359	0,00056	0,11387
10	1606,80	15571,00	30541,00	14301,00	72401,94	-0,09720	0,00056	0,12987
11	1588,30	12602,00	31265,00	14769,00	83227,15	-1,35924	0,14431	0,16847
12	1603,10	13853,00	32346,00	15247,00	99229,29	1,21444	0,32076	0,33380
13	1614,30	17015,00	35065,00	13933,00	112083,69	0,46145	0,06073	0,38026
14	1640,90	21970,00	36682,00	12237,00	91913,99	-1,37457	0,47404	0,35831
15	1634,80	83157,00	35626,00	11960,00	95074,26	-0,31811	0,38005	0,73183
16	1619,70	53863,00	33902,00	11497,00	106006,35	0,40504	0,05389	0,40434

Išskirtys:

1) Stebėjimo įtakos indeksą $h_i > \frac{2(k+1)}{n} = 0,625$ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)

2) Standartizuotą liekaną e_i . Stebėjimas laikomas išskirtimi jei $|e_i| > 3$.

3) Kuko matą $D_i > F_{0,5}(k+1, n-k-1)$; $D_i > 0,9172$ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)

Autokoreliacija:

Durbin-Watson $d=2,070$, $d_u=1,664$, $d_l=0,532$ ir tenkinama sąlyga $d_u < d < 4-d_u$

Fišerio kriterijaus faktinė reikšmė $F=84,140$ didesnė už teorinę $F_{0,95}(k; n-k-1)=0,1646$ (žr. Model Summary^b lentelę)

Hipotezes apie atskirų regresijos parametru įverčių lygybes nuliui, kai reikšmingumo lygmuo 95 proc. $TINV_{(0,025;11)}=2,593$. $t_{b2} = -0,4039$; $t_{b3} = 9,0842$; $t_{b4} = -1,6380$; $t_{b5} = -8,4630$. Kadangi b_3 ; ir $b_5 > 2,1147$, tai nulinę hipotezę atmetame o b_2 ir $b_4 < 2,1147$, hipotezės neatmetame, ir galime teigti, kad y priklauso nuo x_2 ir x_4 kintamojo, o x_1 ir x_3 didelės įtakos neturi.

Multikolinierumas:

VIF <4 , tai VIF emigracija - 2,3509, VIF gimstamumas - 1,5185, VIF mirtingumas - 2,29547, VIF BVP - 1,6872 (žr. Coefficients^a lentelę)

Kad porinės koreliacijos koeficientai yra mažesni už 0,8 (žr. Correlations lentelę)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	F	Durbin-Watson
1	,984 ^a	,968	,957	9,31222	84,140	2,070

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	1484,477	61,213		24,251	,000					
	Emigracija	,000	,000	-,033	-,404	,694	,089	-,121	-,022	,425	2,351
	Gimusieji	,009	,001	,600	9,084	,000	,762	,939	,487	,659	1,519
	Mirusieji	-,005	,003	-,133	-1,638	,130	-,591	-,443	-,088	,436	2,295
	BVP	-,001	,000	-,590	-8,463	,000	-,737	-,931	-,454	,593	1,687

Correlations

		Darbo_jega	Emigracija	Gimusieji	Mirusieji	BVP
Darbo_jega	Pearson Correlation	1	,089	,762**	-,591*	-,737**
	Sig. (2-tailed)		,742	,001	,016	,001
	N	16	16	16	16	16
Emigracija	Pearson Correlation	,089	1	,413	-,558*	,339
	Sig. (2-tailed)	,742		,111	,025	,199
	N	16	16	16	16	16
Gimusieji	Pearson Correlation	,762**	,413	1	-,553*	-,173
	Sig. (2-tailed)	,001	,111		,026	,522
	N	16	16	16	16	16
Mirusieji	Pearson Correlation	-,591*	-,558*	-,553*	1	,246
	Sig. (2-tailed)	,016	,025	,026		,359
	N	16	16	16	16	16
BVP	Pearson Correlation	-,737**	,339	-,173	,246	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,199	,522	,359	
	N	16	16	16	16	16

Užimtųjų skaičių įtakojantys veiksniai

	Užimtieji	Emigracija	Mirtingumas	BVP_pokytis	TUI_pokytis	Gimstamumas	Standartizuota liekana	Kuko matas	Stebėjimo įtakos indeksas
1	1539,90	26394,00	42896,00	0,20	0,23	39066,00	-0,52184	0,04970	0,33501
2	1517,20	24957,00	41143,00	0,21	0,28	37812,00	0,09578	0,00130	0,29214
3	1489,40	24828,00	40757,00	0,12	0,56	37019,00	0,10495	0,00312	0,41037
4	1456,50	23418,00	40003,00	-0,02	0,27	36415,00	1,11409	0,09638	0,19461
5	1397,80	21816,00	38919,00	0,06	0,13	34149,00	0,15214	0,00193	0,20525
6	1351,80	7253,00	40399,00	0,07	0,14	31546,00	-2,41463	0,30850	0,13961
7	1405,90	7086,00	41072,00	0,07	0,24	30014,00	-0,21409	0,00282	0,16040
8	1438,00	11032,00	40990,00	0,10	0,04	30598,00	1,10903	0,09236	0,18955
9	1436,30	15165,00	41340,00	0,11	0,18	30419,00	0,94912	0,03747	0,10886
10	1473,90	15571,00	43799,00	0,16	0,48	30541,00	-0,05032	0,00057	0,37234
11	1499,00	12602,00	44813,00	0,16	0,21	31265,00	0,01783	0,00003	0,19974
12	1534,20	13853,00	45624,00	0,20	0,23	32346,00	-0,01070	0,00002	0,28684
13	1520,00	17015,00	43832,00	0,14	-0,11	35065,00	0,44468	0,05339	0,40201
14	1415,90	21970,00	42032,00	-0,18	0,04	36682,00	-0,31056	0,28934	0,72794
15	1343,70	83157,00	42120,00	0,05	0,08	35626,00	-0,10900	0,02573	0,69591
16	1370,90	53863,00	41037,00	0,14	0,05	33902,00	-0,35648	0,01672	0,27943

Išskirtys:

$$1) \text{ Stebėjimo įtakos indeksą } h_i > \frac{2(k+1)}{n} = 0,75 \text{ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)}$$

$$2) \text{ Standartizuotą liekaną } e_i. \text{ Stebėjimas laikomas išskirtimi jei } |e_i| > 3.$$

$$3) \text{ Kuko matą } D_i > F_{0,5}(k+1, n-k-1); D_i > 0,9781 \text{ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)}$$

Autokoreliacija:

Durbin-Watson $d=2,153$, $d_u=1,664$, $d_l=0,349$ ir tenkinama sąlyga $d_u < d < 4-d_u$

Fišerio kriterijaus faktinė reikšmė $F=16,01$ didesnė už teorinę $F_{0,95}(k; n-k-1)=0,2439$ (žr. Model Summary^b lentelę)

Hipotezes apie atskirų regresijos parametrų įverčių lygybes nuliui, kai reikšmingumo lygmuo 95 proc. $TINV_{(0,025;11)}=2,685$. $t_{b2}=4,096$; $t_{b3}=2,778$; $t_{b4}=0,778$; $t_{b5}=-4,824$; $t_{b6}=5,223$. Kadangi b_1 , b_2 , b_4 ir $b_5 > 2,685$, tai nulinę hipotezę atmetame o $b_3 < 2,685$ hipotezės neatmetame, ir galime teigti, kad y priklauso nuo x_1 , x_2 , x_4 ir x_5 kintamojo, o x_3 didelės įtakos neturi.

Multikolinierumas:

VIF <4 , tai VIF emigracija – 1,278, VIF gimstamumas - 1,257, VIF mirtingumas – 1,227, VIF BVP - 1,325, VIF TUI – 1,175 (žr. Coefficients^a lentelę)

Kad porinės koreliacijos koeficientai yra mažesni už 0,8 (žr. Correlations lentelę)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	F	Durbin-Watson
1	,943 ^a	,889	,833	26,34763	16,010	1,742

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	305,841	196,175		1,559	,150					
	Mirtingumas	,017	,004	,478	4,096	,002	,576	,792	,432	,815	1,227
	BVP_pokytis	227,787	81,992	,337	2,778	,020	,533	,660	,293	,754	1,325
	TUI_pokytis	34,581	44,427	,089	,778	,454	,322	,239	,082	,851	1,175
	Emigracija	-,002	,000	-,575	-4,824	,001	-,407	-,836	-,508	,783	1,278
	Gimstamumas	,013	,003	,617	5,223	,000	,278	,855	,550	,795	1,257

Correlations

		Užimtieji	Emigracija	Mirtingumas	BVP_pokytis	TUI_pokytis	Gimstamumas
Užimtieji	Pearson Correlation	1	-,407	,576*	,533*	,322	,278
	Sig. (2-tailed)		,118	,020	,034	,223	,297
	N	16	16	16	16	16	16
Emigracija	Pearson Correlation	-,407	1	-,093	-,078	-,188	,413
	Sig. (2-tailed)	,118		,731	,774	,485	,111
	N	16	16	16	16	16	16
Mirtingumas	Pearson Correlation	,576*	-,093	1	,399	,000	-,147
	Sig. (2-tailed)	,020	,731		,125	,999	,587
	N	16	16	16	16	16	16
BVP_pokytis	Pearson Correlation	,533*	-,078	,399	1	,283	-,106
	Sig. (2-tailed)	,034	,774	,125		,287	,697
	N	16	16	16	16	16	16
TUI_pokytis	Pearson Correlation	,322	-,188	,000	,283	1	,049
	Sig. (2-tailed)	,223	,485	,999	,287		,858
	N	16	16	16	16	16	16
Gimstamumas	Pearson Correlation	,278	,413	-,147	-,106	,049	1
	Sig. (2-tailed)	,297	,111	,587	,697	,858	
	N	16	16	16	16	16	16

Bedarbių skaičių įtakojantys veiksniai

	Bedarbiu_sk	Gimstamumas	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	Emigracija	BVP_padeded	TUI_padeded	Standartizuota liekana	Kuko matas	Stebėjimo įtakos indeksas
1	204,30	39066,00	0,51	26394,00	0,20	0,23	0,21944	0,00898	0,33868
2	213,20	37812,00	0,45	24957,00	0,21	0,28	0,33422	0,01373	0,26803
3	226,70	37019,00	0,45	24828,00	0,12	0,56	-0,06014	0,00097	0,40012
4	249,00	36415,00	0,45	23418,00	-0,02	0,27	-1,14197	0,13086	0,23479
5	273,70	34149,00	0,44	21816,00	0,06	0,13	0,54215	0,01014	0,08717
6	284,00	31546,00	0,43	7253,00	0,07	0,14	1,92447	0,16910	0,12040
7	224,40	30014,00	0,41	7086,00	0,07	0,24	0,36662	0,00878	0,16897
8	203,90	30598,00	0,40	11032,00	0,10	0,04	-0,51982	0,02798	0,23985
9	184,40	30419,00	0,37	15165,00	0,11	0,18	-1,33134	0,12130	0,17576
10	132,90	30541,00	0,59	15571,00	0,16	0,48	0,13143	0,00484	0,40817
11	89,30	31265,00	0,69	12602,00	0,16	0,21	-0,29624	0,00706	0,20012
12	69,00	32346,00	0,71	13853,00	0,20	0,23	-0,37552	0,01550	0,24961
13	94,30	35065,00	0,74	17015,00	0,14	-0,11	-0,77836	0,17367	0,41216
14	225,10	36682,00	0,87	21970,00	-0,18	0,04	0,28393	0,38851	0,76802
15	291,10	35626,00	0,69	83157,00	0,05	0,08	-0,41739	0,32955	0,68148
16	248,80	33902,00	0,69	53863,00	0,14	0,05	1,11852	0,13508	0,24666

Išskirtys:

1) Stebėjimo įtakos indeksą $h_i > \frac{2(k+1)}{n} = 0,75$ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)

2) Standartizuotą liekaną e_i . Stebėjimas laikomas išskirtimi jei $|e_i| > 3$.

3) Kuko matą $D_i > F_{0,5}(k+1, n-k-1)$; $D_i > 0,9781$ (k- kintamųjų sk., n- duomenų sk.)

Autokoreliacija:

Durbin-Watson $d=1,843$, $d_u=1,664$, $d_l=0,349$ ir tenkinama sąlyga $d_u < d < 4-d_u$

Fišerio kriterijaus faktinė reikšmė $F=9,512$ didesnė už teorinę $F_{0,95}(k; n-k-1)=0,2439$ (žr. Model Summary^b lentelę)

Hipotezes apie atskirų regresijos parametrų įverčių lygybes nuliui, kai reikšmingumo lygmuo 95 proc. $TINV_{(0,025;11)}=2,685$. $t_{b2}=0,910$; $t_{b3}=-4,934$; $t_{b4}=3,757$; $t_{b5}=-3,962$; $t_{b6}=-0,487$. Kadangi, b_2 , b_3 ir $b_4 > 2,685$, tai nulinę hipotezę atmetame, o b_1 ir $b_5 < 2,685$ hipotezės neatmetame, ir galime teigti, kad y priklauso nuo, x_2 , x_3 ir x_4 kintamojo, o x_1 ir x_5 didelės įtakos neturi.

Multikolinierumas:

$VIF < 4$, tai VIF emigracija – 1,338, VIF gimstamumas - 1,267, VIF min. Du ir bedarbio pašalpos santykis – 1,312, VIF BVP - 1,122, VIF TUI – 1,281 (žr. Coefficients^a lentelę)

Kad porinės koreliacijos koeficientai yra mažesni už 0,8 (žr. Correlations lentelę)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	F	Durbin-Watson
1	,909 ^a	,826	,739	35,62204	9,512	1,843

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	275,552	115,212		2,392	,038					
	Gimstamumas	,003	,003	,135	,910	,384	,278	,277	,120	,789	1,267
	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	-332,900	67,470	-,745	-4,934	,001	-,374	-,842	-,650	,762	1,312
	Emigracija	,002	,001	,573	3,757	,004	,437	,765	,495	,747	1,338
	BVP_padided	-403,975	101,970	-,553	-3,962	,003	-,463	-,782	-,522	,892	1,122
	TUI_padided	-30,538	62,720	-,073	-,487	,637	-,050	-,152	-,064	,781	1,281

Correlations

		Bedarbiu_sk	Gimstamumas	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	Emigracija	BVP_padided	TUI_padided
Pearson Correlation	Bedarbiu_sk	1,000	,278	-,374	,437	-,463	-,050
	Gimstamumas	,278	1,000	,199	,413	-,106	,049
	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	-,374	,199	1,000	,333	-,227	-,377
	Emigracija	,437	,413	,333	1,000	-,078	-,188
	BVP_padided	-,463	-,106	-,227	-,078	1,000	,283
	TUI_padided	-,050	,049	-,377	-,188	,283	1,000
Sig. (1-tailed)	Bedarbiu_sk	.	,148	,077	,045	,035	,428
	Gimstamumas	,148	.	,230	,056	,349	,429
	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	,077	,230	.	,104	,199	,075
	Emigracija	,045	,056	,104	.	,387	,243
	BVP_padided	,035	,349	,199	,387	.	,144
	TUI_padided	,428	,429	,075	,243	,144	.
N	Bedarbiu_sk	16	16	16	16	16	16
	Gimstamumas	16	16	16	16	16	16
	Du_bedarbio_pasalpos_santykis	16	16	16	16	16	16
	Emigracija	16	16	16	16	16	16
	BVP_padided	16	16	16	16	16	16
	TUI_padided	16	16	16	16	16	16